

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Bc. Ladislav Bušek

**Morální problematika v prvních padesáti
ročnících Časopisu katolického
duchovenstva**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Libor Ovečka, Th.D.

Praha 2014

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 7. dubna 2014

Ladislav Bušek

Bibliografická citace

Morální problematika v prvních padesáti ročnících Časopisu katolického duchovenstva [rukopis] : diplomová práce / Bc. Ladislav Bušek ; vedoucí práce: PhDr. Libor Ovečka, Th.D. -- Praha, 2014. -- 92 s.

Anotace

Diplomová práce „Morální problematika v prvních padesáti ročnících Časopisu katolického duchovenstva“ nejprve stručně představuje společenskou a církevní situaci českých zemí v rámci rakouského císařství v letech 1828-1878. V tomto období se dovršuje české národní hnutí, jakýsi proces emancipace moderní české občanské společnosti ze starých feudálně stavovských struktur (1. kapitola). Dění v církvi té doby bylo spjato s pontifikátem papeže Pia IX., který v duchu novoscholastiky bránil neměnnost pokladu víry (2. kapitola). Etapa národního uvědomění byla procitáním českého nacionalismu, do jehož rámce přirozeně zapadal Časopis katolického duchovenstva (3. kapitola). Hlavními přispěvateli byli čeští teologové a duchovní (4. kapitola). Autoři v Časopise katolického duchovenstva ve svých článcích reagují velmi přehledně, jasně a trefně na události, zejména sociálně-politické, které se děly v Rakouské monarchii a blízké Evropě. Je otázkou, proč obdobně nereagují v souvislosti s děním v církvi. A když reagují, tak se setkáváme v článcích spíše s informací, než s jakoukoliv reflexí (5. kapitola). Vedle charakteristiky daného údobí přináší tato práce první pokus o ucelenější pohled na morální tematiku v začátcích Časopisu katolického duchovenstva. Morální tematika v článcích Časopisu katolického duchovenstva byla koncipována na principu novoscholastiky, kde ctnosti hrají hlavní roli.

Klíčová slova

Časopis katolického duchovenstva, morální problematika, české země

Abstract

The thesis "The moral issue in the first fifty years of the Journal of the Catholic clergy" briefly presents the social and religious situation of the Czech Lands in the Austrian Empire. During this period the Czech national movement was being completed: a form of emancipation of the modern Czech civil society from the old feudal structures Estates (Chapter 1). What was happening in the Church at that time has been associated with the pontificate of Pope Pius IX., who defended consistency in the deposit of faith, in keeping with the spirit of novoscholastika (Chapter 2). The Czech consciousness of its own nationalism was in a state of awakening and this framework naturally suited the Magazine Catholic Clergy (Chapter 3). The main contributors were the Czech theologians and parsons (Chapter 4). Authors in the Catholic Clergy responded very

plainly, clearly and pointedly, especially to the socio - political events happening in the Austrian Empire and near Europe at the time. The question is, why they did not react similarly in connection to the events taking place in the Church. In those cases when they did respond, the content of the articles, merely stated the problem rather than reflect upon it (Chapter 5). In addition to the characteristics of the period, this work provides a first attempt at a more comprehensive view of the moral backdrop, which set the stage for the Journal of the Catholic Clergy to arise. Moral themes in articles in the journal of the Catholic Clergy have been designed on the principles of novoscholastika, where the virtues play a major role.

Keywords

The magazine of the Catholic clergy, moral issue, Czech country

Počet znaků (včetně mezer): 111 104

Poděkování

Za laskavé vedení, pomoc a trpělivost při psaní diplomové práce děkuji především svému vedoucímu práce panu PhDr. Liboru Ovečkovi, Th.D.

V Praze, 7. dubna. Autor.

ÚVOD	7
1. DOBOVÁ CÍRKEVNÍ A SPOLEČENSKÁ SITUACE S RAKOUSKÝMI SPECIFIKY	10
1.1. ČASOVÉ VYMEZENÍ (1828-1878)	10
1.2. DOBA PŘEDBŘEZNOVÁ (PŘED ROKEM 1848)	10
1.3. REVOLUČNÍ ROK 1848	16
1.4. UDÁLOSTI A VÝVOJ PO ROCE 1848	18
2. CÍRKEVNÍ POZADÍ A CÍRKEVNÍ DOKUMENTY	22
2.1. PONTIFIKÁT PIA IX.	23
2.2. „SYLLABUS" PIA IX.	24
2.3. I. Vatikánský koncil (1868 - 1870)	25
2.4. NEOSCHOLASTIKA	29
3. ČASOPIS KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA	31
4. JEDNOTLIVÁ REDAKTORSKÁ OBDOBÍ ČASOPISU KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA	36
4.1. REDAKTORSKÉ OBDOBÍ 1828-1852	36
4.2. REDAKTORSKÉ OBDOBÍ 1860-1868	39
4.3. REDAKTORSKÉ OBDOBÍ 1869-1878	42
5. MORÁLNÍ A DOBOVÝ RÁZ ČLÁNKŮ V ČASOPISE KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA	48
5.1. ČLÁNKY S MORÁLNÍ TÉMATIKOU	50
5.2. ČLÁNKY REFLEKTUJÍCÍ DOBOVÉ DĚNÍ	59
ZÁVĚR	71
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	75
SEZNAM LITERATURY	76
PŘÍLOHY	81
PŘÍLOHA Č. 1 – ČLÁNKY V REDAKČNÍM OBDOBÍ 1828-1852	81
PŘÍLOHA Č. 2 – ČLÁNKY V REDAKČNÍM OBDOBÍ 1860-1868	85
PŘÍLOHA Č. 3 – ČLÁNKY V REDAKČNÍM OBDOBÍ 1869-1878	89

Úvod

Dějinám „dlouhého“ 19. století v Čechách a na Moravě se s úspěchem věnovala řada vynikajících historiků. Ať už na poli politických a hospodářských dějin nebo v oblasti literární a kulturně historické. Vznikají i práce, které se týkají v nejširším slova smyslu církevních dějin a dějin teologie 19. století. Lze vzpomenout zpracování české katolické literatury od Martina C. Putny, téma lidové zbožnosti od historika a sociologa Zdeňka R. Nešpora nebo náčrt české morální teologie na přelomu 19. a 20. století od morálního teologa Libora Ovečky.

Člověk se během 19. století proměňoval. Nešlo o žádné převratné změny, lidé se dále ženili a vdávali, rodily se děti, většina stále ještě věřila v Boha. Přesto lidé žili trochu jinak, pro některé přestal Bůh existovat, pro některé Bůh sice existoval, ale „nevešel se“ pro ně do žádné tradiční instituce a církve. A konečně byli i tací, kteří zůstali věrní tradicím, Bohu, náboženství i církvi. Tito posledně jmenovaní jsou v historických pramenech nejvíce zastoupeni. Je to dáno jejich aktivitou, která pramenila z jejich národního uvědomění.

Proměna člověka se dotýkala zejména jeho víry. Byl to důsledek racionalismu té doby, který měl dopad i na morálku. Osvícenecké vzepření se Bohu a tím pádem víře, bylo i vzepření se dosavadní křesťanské morálce. Na tuto skutečnost poukazovali autoři Časopisu katolického duchovenstva. V této práci půjde právě o tuto aktivitu duchovních katolické církve, a to v českých zemích. Časově je práce vymezena lety 1828 – 1878, což představuje prvních padesát ročníků tohoto periodika.

Zajímavé je, že autoři článků v Časopise katolického duchovenstva dokázali vidět souvislosti mezi upadající morálkou, vztahem státu a církve a mnoha jinými skutečnostmi a na základě nich dokázali vidět důsledky společenského vývoje, který začal s francouzskou revolucí.

Toto periodikum, které vycházelo v letech 1828 – 1948 patří vedle Časopisu českého musea k nejstarším českým časopisům. Jeho vznik souvisí také se snahami prvního korektora časopisu Josefa Jungmanna podávat vědu v českém jazyce. V tomto časopise začala být teologie zpracovávána v češtině a je v něm obsažena významná část české teologické literatury té doby.

Formování a vzdělávání člověka byla témata, která vyplývala z charakteru, k jakému byl časopis určen. Hlavním cílem periodika bylo tedy prohlubovat další teologické vzdělání katolických kněží a mnohým vzdělaným kněžím umožnit publikovat odborné články.

Časopis plnil především poradní funkci nejen pro odborné katolické duchovenstvo, ale i pro čtenáře z řad laiků, kteří pracovali například v různých církevních institucích nebo se i jinak zabývali teologií. Čtenáři zde nacházeli zdroj velmi cenných a přínosných informací.

Jednotlivé články jsou sice poměrně dlouhé, ale, s odstupem času, krásně zevrubné, přímé a otevřené. A to je právě to, co se na nich může líbit, spolu s mottem, které tento časopis má: „*Pravda je sladká a hořká, když sladká, tak rozmazluje, když hořká, tak léčí*“. To je vlastní každému, který touží po formování a vzdělávání se v otázkách víry. Taková reflexe je pro katolictví specifická a sympatická. I to byl motiv pro práci s Časopisem katolického duchovenstva.

Cílem této magisterské diplomové práce je zpracování teologických příspěvků především z morální oblasti, tak, jak vycházely na stránkách Časopisu katolického duchovenstva. Vedle toho je také snaha o přiblížení článků, které reagovaly na církevní, politické a společenské události v českých zemích, která byla součástí Rakouské monarchie. Časové vymezení práce je na jeho prvních padesát ročníků.

Pro samotnou práci se samo nabízelo rozdělení na dva větší celky. Jednak celkové společenské pozadí té doby – kapitoly 1 a 2 - a pak samostatné pojednání o Časopisu katolického duchovenstva rozpracované v kapitolách 3 až 5.

První kapitoly se budou zabývat historickým vymezením období (1828-1878), dále pak nástinem církevního vývoje a novoscholastiky, která je s danou dobou spojena.

Stěžejní část se bude zabývat Časopisem katolického duchovenstva a bude rozdělena do několika kapitol. V první řadě bude třeba pojednat o časopisu jako takovém, dále pak bude následovat rozdělení časopisu podle jednotlivých redaktorských období a seznámení s jednotlivými publikujícími autory. Závěrečná část celé práce bude pokusem o zpracování článků s morální problematikou a jakousi syntézou dějinných článků se snahou o morální reflexi doby.

Pro teoretickou část bude použita historická metoda analýzy doby s pomocí literatury předmětu. V části zabývající se morální problematikou v Časopise katolického duchovenstva bude použita metoda analýzy a syntézy jednotlivých článků.

Úzus psaní diplomových prací počítá s využíváním zkratk, zvláště, jde-li o častější používání slov, označení, pojmů. V našem případě je to název, tedy Časopis katolického duchovenstva. Běžně používaná zkratka ČKD však asociuje spíše podnik Českomoravská Kolben Daněk, než Časopis katolického duchovenstva. Proto jsem se rozhodl používat v textu plné označení, vzhledem ke konotaci, která tato zkratka má. Použití zkratky vnímám v textu jako rušivé. (Zkratky je použito jen v poznámkách a literatuře.) Nehledě na to, že časopis má malinko jiný název před a po jeho pozastavení.

1. Dobová církevní a společenská situace s rakouskými specifiky

1.1. Časové vymezení (1828-1878)

Časové vymezení práce je padesát let od začátku vycházení Časopisu pro katolické duchovenstvo. První historiografický údaj je rok 1828 a druhý rok 1878. Mluvíme tak o mapování celého půlstoletí dějin, především těch českých, protože století devatenácté je na dějinné události velmi bohaté.

Společnost devatenáctého století procházela zásadními proměnami, které poznamenaly i mapu náboženství a spirituality. Vezměme například Josefské reformy, zrušení poddanství a proces urbanizace, tak zvaný konec „světa malých struktur“, v němž poddaný třeba celý život neopustil své domovské panství. Ve městech a průmyslových centrech vznik průmyslového proletariátu, marxismus jako sekulární náboženství a s tím spjaté zpoždění encykliky Rerum novarum proti Marxovi. Podobné posuny můžeme najít i v jiných společenských vrstvách, například u měšťanstva, kde se začal projevovat zájem o spiritismus, magii, východní náboženské a filozofické proudy.

Role nacionalismu jako tmelu tehdejší společnosti by se dala označit jako hlavní rys doby, o kterou nám jde. Toto období je v historických publikacích označováno především jako období národního obrození. Jde o období uvědomování si své svébytnosti, které nebylo charakteristické jen pro české země. Odráželo se u většiny tehdejších „podrobených“ národů. Období dějin českého národního hnutí vyvrcholilo vznikem Československé republiky v roce 1918.

1.2. Doba předbřeznová (před rokem 1848)

Vnitřní politika v rakouské říši byla založena na neměnnosti systému, který byl zajišťován zejména tajnou policií. Ta zasahovala do veškerého veřejného dění, které kontrolovala pomocí špiclů i soukromých osob. Byrokratická mašinérie té doby byla málo výkonná kvůli strachu z odpovědnosti. Nebezpečné myšlenky v tisku kontrolovala

cenzura,¹ protože vše nové mohlo být nebezpečné. Zastáncem tohoto způsobu vlády byl především císař František I. a kancléř Metternich, který řídil zahraniční politiku od roku 1809 téměř čtyřicet let. Císař František vládl do roku 1835, kdy jej vystřídal duševně zaostalý císař Ferdinand I. Za vlády císaře Ferdinanda vládla státní konference, kterou reprezentovali především kníže Metternich a hrabě Kolowrat.²

1.2.1. České národní obrození

V tomto předbřeznovém období se dovršuje české národní hnutí, národní obrození, tedy proces emancipace moderní české občanské společnosti ze starých feudálně stavovských struktur. Nejviditelněji se to projevilo v jazykových a literárních snahách českých vlastenců.³ Podmínky pro národní obrození byly vytvořeny rozpadem feudalismu. U nás tyto podmínky nastaly v době vlády Josefa II. na konci osmnáctého století a toto formování moderního českého národa bylo součástí širšího evropského *emancipačního procesu*.⁴ Obrození, jako takové, bylo záležitostí především středních vrstev. Jeho cílem obrození byla snaha o vyšší úroveň kultury, snaha vyrovnat se vyspělým evropským národům, a v neposlední řadě snaha podporovat slovanskou vzájemnost.

Do roku 1810 prošlo hnutí *fází vědeckého zájmu o vlastní etnickou skupinu, o její minulost, jazyk, zvyky, sociální poměry atd.*⁵ V další fázi, která probíhala do konce třicátých let, šlo o jakousi formu národní agitace. Byla to snaha získat všechny Čechy pro myšlenku příslušnosti k národu a pro co největší stupeň kulturní emancipace. Následující roky plynuly ve znamení národního uvědomění obyvatelstva a proces nacionalismu se už jen stupňoval. Největší podíl na obrození českého národa mají pochopitelně čeští kněží, kteří byli *pěstitelé českých dějin, poezie, prózy a českého jazykozpytu*.⁶

¹ Podrobněji: BĚLINA, Pavel. - HLAVAČKA, Milan. - TINKOVÁ, Daniela. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XI.a, 1792-1860*. Praha: Paseka, 2013, s. 258-259, 265.

² Srov. PÁNEK, Jaroslav. - TŮMA, Oldřich. - BOUBÍN, Jaroslav. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2008, s. 223.

³ Viz LNĚNÍČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové. 1792-1848*. Praha: Libri, 1999, s. 56-57.

⁴ O tomto termínu se mluví v BĚLINA, Pavel. - HLAVAČKA, Milan. - TINKOVÁ, Daniela. *Velké dějiny zemí Koruny české*, s. 284.

⁵ PÁNEK, Jaroslav. - TŮMA, Oldřich. - BOUBÍN, Jaroslav. *Dějiny českých zemí*, s. 231

⁶ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha: Zvon, 1991, s. 185.

1.2.2. Podoba církve a státu

Zasahování státu těžce doléhalo na vnitřní církevní správu. Státy svými zákony a předpisy zasahovaly do církevního majetku, do církevní organizace a do duchovní správy v užším smyslu. Z tohoto hlediska bychom mohli nazvat tento úsek církevního života jako období duchovní sekularizace. Veřejný život nabyl převážně světský ráz, jaký se dříve nikdy nevyskytl.

Osvícenectví zatlačilo církvev do područí státu a našlo při tom podporu u mnohých biskupů i u části kněžstva. To proto, že osvícenské životní zásady měly samy v sobě dost přitažlivosti. Byly to především *zásady rozumového vedení, prostoty, mírnosti, prospěšnosti, lidumilnosti a kritičnosti, jež novému směru získávaly vědecké pracovníky a státníky.*⁷ Tyto požadavky nebyly v rozporu s věroukou a kázáním církve. Proto se našlo mnoho osvícenců i mezi kněžími a biskupy. Osvícenectví zdůrazňovalo rozum, a tak všichni, kdo chtěli řídit svůj život podle rozumových poznatků, se stali jeho přívrženci. Zároveň byl vypovězen boj i dvěma posledním pravdám, které osvícenectví ještě připouštělo, existenci Boží a nesmrtelnosti duše.

Podstatou osvícenství byl odklon od nadpřirozeného zákona Božího Zjevení a příklon k zákonu čistě přirozenému. Obsahem osvícenecké doby je tak zápas mezi oběma řády. Představitelem jednoho byla církev a druhého osvícenecký stát. Stát si nejen přisvojil všechna práva v náboženských záležitostech, ale zasahoval i do vnitřních záležitostí církve.⁸ Proto byly v habsburské monarchii provedeny četné reformy, které omezovaly výsady šlechty a církve. Na jedné straně došlo ke zrušení řady klášterů, na druhé straně došlo ke zřízení generálních seminářů. Bylo zrušeno nevolnictví, uzákoněna tolerance vůči některým nekatolickým vyznáním, byla zavedena sedmiletá povinná školní docházka, vydán nový zákoník a podobně. Cílem generálních a pozdějších biskupských seminářů bylo vychovat z kněžského dorostu především státní úředníky. Většina josefinských kněží byla: „*bezúhonná, byli laskaví, dobrosrdeční, nenároční a dobročinní, ale pro breviář a jiné duchovní úkony, jako byla častější zpověď nebo růženec, měli již méně pochopení.*“⁹ Josefinismus navenek nebudil

⁷ MEDEK, Václav. *Cesta české a moravské církve staletími*. Praha: Česká katolická charita, 1982, s. 284.

⁸ O tom viz. LNĚNIČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové*, s. 250.

⁹ MEDEK, Václav. *Cesta české a moravské církve staletími*, s. 284.

dojem, že by dělal něco jiného nežli panovníci předcházejících století, kteří dávali visitovat kláštery a fary, obsazovali biskupství a hospodařili s církevním majetkem.

Náboženství, zejména katolická víra, však zůstávala základem habsburské říše,¹⁰ i když vedle něj byli, především na vesnicích, běžné různé magické praktiky, jako bylo léčitelství a zvyky spojené se zajištěním úrody.¹¹

1.2.3. Katolické procitání

Pro první polovinu 19. století byla charakteristická směs různých reakcí na aktuální vývoj vztahů mezi státem a církví.¹² Výrazným rysem českého kněžstva první poloviny 19. století bylo jeho vlastenectví. Svou literární a ideovou činností, spolu s hmotnou podporou, byli čeští kněží oporou národního podnikání a vešli do dějin jako kněží buditelé. Jejich snaha však nebyla jen jazyková a politická, šlo jí také o vzdělanost a mravní povznesení na základech katolické víry. Kněží redigovali i některé časopisy, které měly ráz mravní a nábožensky vzdělávací. Pro tuto práci je důležitá osobnost Karla Vinařického, který uvedl ve skutek Čelakovského myšlenku časopisu pro katolické duchovenstvo.¹³ Další aktivitou českých duchovních bylo založení nakladatelství Dědictví sv. Jana Nepomuckého na vydávání katolických knih. V této době byly také důležité fary vlasteneckých kněží, které se staly ohnisky kulturního a národního uvědomování. Na faře měly svůj původ také četné čtenářské, hudební a pěvecké kroužky a samozřejmě knihovny.¹⁴

V Čechách v té době působila i silná osobnost Bernarda Bolzana. Bolzanovské katolictví bylo katolickým osvícenectvím, které bylo dáno církvi na index. Šlo hlavně o jeho „Učebnici náboženské vědy“¹⁵, která nesla charakter osvíceneckého rozumářství, jednostranně chápané pojetí obrody, které nechápe podstatu náboženství, zvláště toho

¹⁰ O náboženských zvyklostech v monarchii viz. BĚLINA, Pavel. - HLAVAČKA, Milan. - TINKOVÁ, Daniela. *Velké dějiny země Koruny české*, s. 224n.

¹¹ Více. LNĚNIČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové*, s. 254.

¹² Viz. NEŠPOR, Zdeněk R. *Náboženství v 19. století*. Praha: Scriptorium, 2010, s. 10.

¹³ Nešpor píše ve své knize o Časopise pro katolické duchovenstvo, že „pro sebeidentifikaci a intelektuální vzpruhu římskokatolických duchovních znamenala více, než by se při zběžném pohledu mohlo zdát“ NEŠPOR, Zdeněk R. *Náboženství v 19. století*, s. 29.

¹⁴ O osvětové snaze českých kněží píše. KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*, s. 190n. Kadlec hovoří také o účasti kněží na českém národním obrození, s. 183n.

¹⁵ Na index dána církvi roku 1839.

katolického.¹⁶ Bolzano se pak ve své závěti klonil k tomu, co vyznávala církev ve svém učení.¹⁷ Přesto nebo právě proto v té době upadala zbožnost mnoha duchovních v pražské arcidiecézi, v které také hrozilo vyšetřování kněží, zda se nenakazili, tak jako v Litoměřicích, Bolzanovým racionalistickým učením. Proti tomu se ohradil i sám pražský arcibiskup Chlumčanský a v dopisech císaři uvedl, že v Bolzanových spisech z hlediska dogmatiky nenalezl nic kacířského.¹⁸ To, že se arcibiskup postavil za svého kněze proti panovníkovi, svědčí o jeho charakteru a statečnosti. Bělina a spol. k tomu poznamenávají, že tato situace vypovídá o „*velmi komplikovaných vztazích mezi katolickou církví a státem i mezi českou metropolí a vídeňským politickým centrem v době předbřeznové.*“¹⁹

Vedle toho sílila touha po zrušení závislosti církve na státu, protože následkem této přílišné závislosti církve na politických úřadech došlo k poklesu kněžské vážnosti u prostého lidu. Nešlo však jen o problém mezi státem a církví. To co se dělo, souviselo s celkovým celospolečenským děním v Evropě. Vliv osvícenství měl za následek úbytek důvěry mezi lidem ve vztahu ke kněžím. Toto snížení vážnosti a důvěry ukazuje na úzké propojení josefinismu a osvícenství, propojení státu a Evropy.²⁰

V tomto procesu národního uvědomování měla důležitou úlohu Morava, do které názory josefinismu a osvícenství pronikaly nejméně. Josefinští vzdělanci byli veskrze nemoravského původu. *Lid tu žil dále a nerušeně zvyklostmi tereziánského baroka.*²¹ Českého venkova se názory josefinství nedotkly jen proto, že bylo povětšinou věcí vzdělanců a proto, že bylo šířeno hlavně německým jazykem, kterému většinou lid nerozuměl.

Kněžstvo, které vyšlo z obyčejného venkovského a moravského lidu bylo pro českou církev důležité, protože se neodcizovalo svému původu a netoužilo po vysokých

¹⁶ V r. 1822 mu bylo předloženo k zodpovídání 112 bludných článků vybraných z jeho exhort. Protože jeho vysvětlení vyšetřovatele neuspokojilo, byl v r. 1825 ultimativně vyzván k jednoznačnému odvolání se skrytou pohružkou internace. Až dopis J. Dobrovského biskupovi J. Frintovi, v němž pohrozil, že celý případ zveřejní v zahraničí, způsobil, že spor skončil do ztracena.

¹⁷ Více. KADLEC, Jaroslav. *Dějiny katolické církve III.* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1993, s. 445n.

¹⁸ Podrobněji o tom píše . WINTER, Eduard. *Benard Bolzano a jeho kruh.* Brno: Akord, 1935, s. 87n.

¹⁹ Viz. BĚLINA, Pavel. - HLAVÁČKA, Milan. - TINKOVÁ, Daniela. *Velké dějiny země Koruny české,* s. 235.

²⁰ Zlámal tuto skutečnost popisuje tímto obrazem. „*Církev učiněna jen pouhým policejním zřízením, byla jí vzata svoboda, a tím i vážnost a síla, takže je nyní kněžský stav, jenž jedině může působit na svědomí lidu, v opovržení a bez vlivu.*“ Zlámal, Bohumil. Příručka českých církevních dějin. VI. Doba probuzeneckého katolicismu. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2009, s. 16.

²¹ Zlámal, Bohumil. *Příručka českých církevních dějin,* s. 17.

úřadech. Tito kněží žili s lidmi, mezi které patřili, a proto se je snažili pozvednout. Použili k tomu prostředky, které jim byli dostupné a tím byla náboženská a mravní výchova.²² K této snaze se připojovala i obecná touha, která chtěla národně probudit všechno české obyvatelstvo. Tedy především to venkovské, které si nenechalo vzít svou tradiční zbožnost.

1.2.4. Lidová zbožnost – poutě

V prvních desetiletích 19. století ve velkém rozsahu ožila barokně modifikovaná zbožnost, která zejména z venkovské mentality, nebyla nikdy vyhubena. Z toho plyne, že devatenácté století chytilo v poutním ruchu svůj druhý dech. To je možné dokázat na množství obnovovaných, přestavovaných nebo nově vznikajících kostelů a kaplí, jak dokládá Nešpor.²³ Jako příklad určitého odporu vůči osvícenským myšlenkám můžeme v této souvislosti považovat apologetickou stať o historii a smyslu poutnictví, kterou roku 1830 publikoval na stránkách Časopisu katolického duchovenstva Bolzanův žák František Josef Sláma.²⁴ Důvodem k otištění byl fakt odmítání a zakazování poutí.²⁵ Sláma přitom uvádí, že důvody k putování mohou být i světské a zastával názor, že pouti nelze odsoudit jako celek. Základ obliby poutí však sahá až do dob prvotních křesťanů, kdy se poutě konaly. Sláma říká, že „*poutě jako takové jsou projevem prožitku přirozené lásky k Bohu, kráse a dobru*“. A připomíná, že „*samotná víra bez skutků je mrtvá a že dobří křesťané proto rádi přinášejí oběti*“. Pouť je tak jednou z těchto obětí, které skutkem dokazují a posilují lásku k Bohu, podobně jako dobrovolná chudoba, poslušnost či celibát. Aby se člověk mohl vyvíjet harmonicky, ruku v ruce s náboženským vzděláním, dodává Sláma, že člověk „*musí rozvíjet svou senzibilitu*“. Poutní námaha tak v tom člověku pomáhá. Sláma v závěru říká jednu zajímavou věc, že „*tělo umdlené dlouhou cestou povoluje meze obraznosti a modlitba*“ se tak stává „*o mnoho důvěrnější a horlivější*“.²⁶ Argumentoval tak velmi po romanticku. Povaha lidí

²² Viz. Zlámal, Bohumil. *Příručka českých církevních dějin*, s. 17 - 26. – Zlámal na straně 26 zmiňuje tuto zajímavou věc: „*Poměr mezi knězem a věřícím se tak zduchovňuje a dosahuje největší semknutosti a citové vřelosti v druhé polovině devatenáctého století, kdy slovo kněze má ve venkovské farnosti největší váhu a jeho odchod je hlasitě oplakáván.*“

²³ Srov. NEŠPOR, Zdeněk R. *Náboženství v 19. století*, s. 47.

²⁴ SLÁMA, F. J. Pauti, gegich půwod, zrúst a mravnj cena, i co strany nich duchownjmu pastýři k zachowáwánj. *ČKD* 1830, č. 2, s. 205-248

²⁵ *Josefinské dekrety z 21. března 1784, 6. července a 1. srpna 1785.*

²⁶ SLÁMA, F. J. Pauti, gegich půwod, zrúst a mravnj cena, i co strany nich duchownjmu pastýři k zachowáwánj. *ČKD* 1830, s. 224

je tedy zušlechťována krásou jarní přírody, kterou poutníci procházejí. Zvláštní pozornosti patří fakt, že Sláma srovnával městské obyvatelstvo, které lákáno jarní přírodou vycházelo k lázním, do besed a za jinými „rozkošemi“ oproti venkovskému obyvatelstvu, které z obdobných pohnutek vyraželo na zbožnou pouť.

1.3. Revoluční rok 1848

Ráz katolického procitání měl v Čechách jiné zabarvení než na Moravě. Rok 1848 však tuto nesrovnalost vyrovnal. Katolická církev jako celek se v době revoluce snažila do ničeho nevměšovat. Dá se říci, že během revoluce vyčkávala.²⁷ Oproti tomu zdrženlivě si všímal reformních snah v Čechách Časopis katolického duchovenstva.

1.3.1. Jaro národů

V tomto revolučním roce došlo k dovršení všech revolucí, které byly započaty za vlády Napoleona a které vycházeli z principů vyslovených za francouzské revoluce. Příčinou revolucí byla snaha podnikajícího měšťanstva odstranit feudální přežitky a také snaha o naplnění národních cílů, tedy o již zmíněný rys, kterým byla emancipace národů. V zemích, kde tyto přežitky již byly odstraněny jako například ve Francii, byla revoluce odrazem nespokojenosti s vnitřní politickou situací.²⁸

Cílem revoluce v Rakouském císařství byla konstituční monarchie. V ústavním uspořádání by tak byla garantována práva jednotlivých historických zemí a jistá míra autonomie těchto národů.²⁹ Tato revoluce pramenila z nespokojenosti s feudalismem a Metternichovým absolutismem,³⁰ protože stát nepřipouštěl žádnou změnu ústavy. Vláda

²⁷ Srov. MEDEK, Václav. *Cesta české a moravské církve staletími*, s. 296.

²⁸ Viz. KLÍMA, Arnošt. *Revoluce 1848 v českých zemích*. Praha: SPN, 1974, s. 9n.

²⁹ EFMERTOVIČ, Marcela C. - SAVICKÝ, Nikolaj. *České země. 1848-1918. Díl I. Od březnové revoluce do požáru Národního divadla*. Praha: Libri, 2009, s. 24.

³⁰ „Nepokoje měli své první ovoce v tom, že císař Ferdinand I. Metternicha okamžitě propustil, zrušil cenzuru a přislíbil vydání ústavy.“ - VEBER, Václav. *Dějiny Rakouska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002., s. 403.

„Císař pak 8. dubna vydal kabinetní list, v němž stanovil zásady voleb do českého zemského sněmu a schválil jazykovou rovnoprávnost češtiny a němčiny.“ - ŠTAIF, Jiří. *Revoluční léta 1848–1849 a české země*. Praha: Historický ústav ČSAV, 1990, s. 19-33.

si počínala dlouhá léta stejně, „setrvačně, absolutisticky“.³¹ Proto se volalo po zmírnění vídeňského centralismu, po zrušení ekonomicky neefektivní roboty.³² V Čechách sílilo hlavně hnutí za zrovnoprávnění češtiny s němčinou na úřadech a na školách. A narůstala snaha po zvýraznění české státnosti navenek.³³

Nemalý podnět k revolucím v Rakouském císařství ovšem představoval počáteční úspěch zahraničních revolucí v tomto revolučním roce. Podepsalo se tu i vzrůstající národní cítění, protože v Rakousku byly stále národy, které se nepodílely na moci. Byli to Slované, Němci a Maďaři. O tyto veskrze politické záležitosti se venkovské obyvatelstvo nestaralo a „nadále bezmezně důvěřovalo císaři a jeho úředníkům.“³⁴

1.3.2. Výsledek revoluce a jeho odkaz

Revoluce byla nakonec vojensky pokořena. Habsburská monarchie se na rozdíl od západoevropských států nestala konstituční monarchií. České země zůstaly součástí velké centralizované říše. Jejich svébytnost byla v příštích deseti letech v důsledku absence českého sněmu a zrušení stavovství ještě více potlačena než v době metternichovského absolutismu.³⁵ Přesto revoluce po sobě zanechala trvalé dědictví. Bylo odstraněno poddanství a venkovský lid byl zbaven feudálních vrchnostenských břemen včetně roboty. Rolník se tedy stal vlastníkem půdy, na které pracoval. V hospodářské sféře „byly zrušeny cechy, byla nastolena liberální, svobodná, hospodářská politika, která naplno otevřela cestu ke kapitalistické přeměně hospodářství a nakonec i celé společnosti.“³⁶

Rok 1848 přinesl první ucelený český politický program a také první nezávislé noviny.³⁷ „Pražské povstání z června 1848 bylo po více než dvou staletích prvním

³¹ BĚLINA, Pavel. - HLAVAČKA, Milan. - TINKOVÁ, Daniela. *Velké dějiny zemí Koruny české*, s. 327.

³² 18. března 1848 bylo poddanství zrušeno v Uhrách, 1. července 1848 byla moravským zemským sněmem zrušena roboty a 7. září schválila říšská rada ve Vídni zákon o zrušení veškerého poddanství.

³³ Srov. PÁNEK, Jaroslav. - TŮMA, Oldřich. - BOUBÍN, Jaroslav. *Dějiny českých zemí*, s. 245.

³⁴ BĚLINA, Pavel. - HLAVAČKA, Milan. - TINKOVÁ, Daniela. *Velké dějiny zemí Koruny české*, s. 328.

³⁵ Srov. BĚLINA, Pavel. - HLAVAČKA, Milan. - TINKOVÁ, Daniela. *Velké dějiny zemí Koruny české*, s. 346.

³⁶ PÁNEK, Jaroslav. - TŮMA, Oldřich. - BOUBÍN, Jaroslav. *Dějiny českých zemí*, s. 249.

³⁷ Havlíčkovy Národní noviny byli oním nezávislým periodikem. Jiné periodikum, které zahájilo dvacátý rok, časopis pro katolické duchovenstvo ve svém druhém čísle píše (str. 154), že svoboda tisku jest nám udělena. A hlavně však jde o vzácný a skvostný dar, který může být i zneužit.

otevřeným vystoupením Čechů se zbraní v ruce za politické požadavky“.³⁸ Dalším plodem revolučního roku bylo vykrytalizování českého politického programu, který byl zformulován Palackým a Havlíčkem do hesla: „Národností ke svobodě!“ Jeho základem byl austroslavismus, který české země považovali za nedílnou součást habsburské monarchie.³⁹

Dědictví revoluce mělo dvě tváře. Jednu liberální, především ve správní, náboženské a ekonomické oblasti, a jednu preventivně konzervativní. Moderní stát tak na jedné straně uvolňoval a osvobozoval „*hlavně ekonomický potenciál obyvatelstva*“ a na druhé straně ho „*preventivně zastrásoval*“ s jasným cílem, chtěl zabránit dalšímu chaosu a chtěl tak pracovat na odstranění příčin případné nové revoluce.⁴⁰

1.3.3. Revoluční rok a církve

V rakouské politické a sociální revoluci let 1848-1849 se uvolnil také dosavadní služební poměr církve k josefínskému státu. Vanutí svobody pohnulo také stojatými vodami rakouského katolictví.⁴¹ S tolika jinými problémy vyvstala i naléhavá otázka reformy církve jak po stránce vztahu k novému konstitučnímu státu, tak po stránce vnitřního života v církvi.⁴²

1.4. Události a vývoj po roce 1848

Druhá polovina 19. století se nesla ve znamení formulace politických požadavků, vzniku politických stran a politického boje. Změny, které proběhly v tomto období, ovlivnily mapu Evropy a promítly se i do vnitrocírkevního dění. Tyto události můžeme pozorovat i v Časopise katolického duchovenstva, který dění ve světě reflektoval.

³⁸ KOŘALKA, Jiří. *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914*. Praha: Argo, 1996, s. 94.

³⁹ Srov. LNĚNIČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové*, s. 103.

⁴⁰ Více viz. BĚLINA, Pavel. - HLAVAČKA, Milan. - TINKOVÁ, Daniela. *Velké dějiny země Koruny české*, s. 377.

⁴¹ O tom se píše v ČKD viz. a: O svobodě tisku a o něčem jiném ještě. *ČKD* 1848, č. 2, s. 154-158.

⁴² Podrobněji. ZLÁMAL, Bohumil. *Příručka církevních dějin*, s. 31n.

1.4.1. Bachův absolutismus v padesátých letech devatenáctého století

Karel Havlíček Borovský bojoval proti výstřednostem revoluce ve svých Národních novinách, které byly největším slovanským listem v říši. Hájil konstituční myšlenky v duchu českého programu. V lednu 1850 byl jeho list zastaven a český tisk umlčen. Havlíček potom vydával v Kutné Hoře Slovana, v němž vystupoval bojovně proti hierarchii. Následně byl proto koncem roku 1851 internován do Brixenu. „*Ostatní čeští politikové se odmlčeli úplně, aspoň na čas.*“⁴³

Revoluce přinesla také poprvé úplnou náboženskou rovnost mezi věřícími v českých zemích. Josefská tolerance byla sama o sobě překonána liberální občanskou rovností během prvních dnů revoluce. A to, kdy i „*pražské petice jednoznačně žádaly náboženskou rovnost, respektive odstranění privilegovaného katolictví a zařazení židovského obyvatelstva do občanské společnosti.*“⁴⁴ Roku 1855 byl pak uzavřen konkordát se Svatou Stolicí, který umožnil církvi získat zpět vliv na výklad manželského práva a na charakter vyučování. Manželství, které bylo od doby Josefovy především občanskou smlouvou, mělo být napříště uzavíráno jako svátostný svazek. Vliv katolické církve byl upevněn podle hesla: jednota trůnu s oltářem. Římskokatolické náboženství se za to stalo skutečnou oporou státu.⁴⁵

Na Moravě se stalo roku 1850 programovým ohniskem Cyrilometodějské hnutí. Znakem tohoto hnutí je podvojnost lásky k církvi a vlasti, vyvážená ovšem katolicky ve smyslu poměru těla a duše. Obsahem cyrilometodějského programu bylo pak selství a venkovanství, posvěcované církvi, které svými vynikajícími vlastnostmi, jako je zbožnost, poctivost, pracovitost, skromnost, rozvážnost a zpěvnost obrodí církve a národ. „*V těchto vlastnostech viděli odkaz slovanských apoštolů, jejich dědictví.*“⁴⁶

Nový absolutismus padesátých let byl jiný než ten starý, předbřeznový, spojený s Metternichovým jménem. Společnost konzervoval jen částečně a zásadně se neprotivil základním modernizačním důsledkům revoluce.⁴⁷ České země se proměnily v jednu z nejprůmyslovějších oblastí střední Evropy. Do povědomí vstupovaly takové podniky jako Vítkovické železářny, Škodova továrna v Plzni nebo plzeňský Měšťanský pivovar.

⁴³ PEKAŘ, Josef. *Dějiny Československé*. Praha: Akropolis, 1991, s. 172.

⁴⁴ BĚLINA, Pavel. - HLAVAČKA, Milan. - TINKOVÁ, Daniela. *Velké dějiny země Koruny české*, s. 372.

⁴⁵ BĚLINA, Pavel. - HLAVAČKA, Milan. - TINKOVÁ, Daniela. *Velké dějiny země Koruny české*, s. 373.

⁴⁶ KADLEC, Jaroslav. *Dějiny katolické církve*, s. 446.

⁴⁷ PÁNEK, Jaroslav. - TŮMA, Oldřich. - BOUBÍN, Jaroslav. *Dějiny českých zemí*, s. 251.

Chloubou českého průmyslu se v této době stávalo i cukrovarnictví.⁴⁸ Důraz na rovnoprávnost národů ustupoval pozvolné germanizaci.

1.4.2. Rakouský stát v šedesátých letech devatenáctého století

Karel Vinařický měl hlavní účast na založení Dědictví svatého Prokopa roku 1860. Potřebnost spolku vyplývala z potřeby vydávat bohovědné knihy v českém jazyce. Tuto skutečnost vtipně glosovali v časopise katolického duchovenstva, kdy potřebu národních knih přirovnávali ke snahám misionářů, kteří se učili i jazyku divochů, aby jim mohli zvěstovat spásu Kristovu.⁴⁹

Impulzem pro oživení politických aktivit národů habsburské monarchie se stalo postupné uvolňování neoabsolutistického režimu po porážce rakouských vojsk roku 1859. Prvním projevem pozvolné změny režimu bylo svolání rozmnožené říšské rady císařem Františkem Josefem I. „*Šlo nejen o lidi císařem určené, ale také o zástupce jednotlivých zemí.*“⁵⁰ Když byl říšskou radou odmítnut požadavek na uznání svébytnosti zemí Koruny české a došlo k Rakousko-Uherskému narovnání, přestali se čeští liberální poslanci podílet na jednáních sněmovny a zahájili období tzv. pasivní rezistence, která trvala v podstatě až do roku 1879.⁵¹

Po vydání Syllabu Pia IX. a po vojenské porážce roku 1866 začalo Rakousko hledat důvody k vypovězení konkordátu. O dva roky později byly vydány dva důležité zákony: o škole a manželství. Škola se stala nadkonfesijní a bylo povoleno jen dvouhodinové vyučování náboženství podle konfesí.⁵² Manželský zákon z roku 1868 zavedl místo kanonického práva státní manželské právo.

⁴⁸ PEKAŘ, Josef. *Dějiny Československé*, s. 171.

⁴⁹ a: Zřízení spolku Svato-Prokopského. *ČKD* 1861, č. 5, s. 390-391.

⁵⁰ PÁNEK, Jaroslav. - TŮMA, Oldřich. - BOUBÍN, Jaroslav. *Dějiny českých zemí*, s. 261.

⁵¹ KALISTA, Zdeněk. *Stručné dějiny Československé*. Praha: Vyšehrad, 1992, s. 299.

⁵² MEDEK, Václav. *Cesta české a moravské církve staletími*, s. 301.

1.4.3. Dopad prohlášení o neomylnosti papeže po roce 1869

Prohlášení dogmatu o papežské neomylnosti r. 1870 si vzal tehdejší ministr kultu a vyučování Stremayer za záminku, aby navrhl císaři úplné zrušení konkordátu, protože se prý smluvní partner změnil.⁵³ O čtyři roky později byl konkordát jako státní zákon skutečně zrušen a zevní poměry katolické církve byly znovu upraveny tzv. květnovými zákony. Tyto zákony šly v poručníkování státu nad církví mnohem dále nežli Bismarckovy zákony kulturního boje. Protože stát neměl v úmyslu vést kulturní boj, dal pokyn úřadům, aby jednaly v dohodě s církevními vrchnostmi. Poměry se utvářely daleko klidněji nežli v Německu. Přesto se však církev octla pod přísným státním dozorem a zejména, pokud se týče církevního majetku, bylo kněžstvo zcela závislé na státní správě. Biskupové byli vybíráni, až na malé výjimky, z šlechtických kruhů a dbali více o dobrý poměr ke dvoru nežli k lidu. Oprávněných duchovních vůdců bylo mezi nimi málo a vesměs byli občanského původu. Není proto divu, že rakouský katolicismus postrádal vnitřní síly. Rakouský katolicismus byl po stránce duchovní a literární té doby, až na malé výjimky, nejméně produktivní v celé Evropě.⁵⁴

⁵³ „Z hlediska mezinárodního práva je ovšem tento důvod neudržitelný.“ - MEDEK, Václav. *Cesta české a moravské církve staletími*, s. 302.

⁵⁴ Srov. KADLEC, Jaroslav. *Dějiny katolické církve*, s. 446.

2. Církevní pozadí a církevní dokumenty

Na začátku období, o kterém nám jde, se můžeme setkat s papežem Piem VIII.⁵⁵, který vydal roku 1829 encykliku *Traditi humilitati* odsuzující karbonáře. Odsuzuje v ní i zednářský morální relativismus a žádá od biskupů lepší dohled na seminářích a církevních školách. V Itálii panovala sociální nestabilita a v Papežském státě vypukla brzy po volbě papeže Řehoře XVI.⁵⁶ revoluce. Papež byl dvakrát nucen žádat o pomoc Rakousko, aby rebélii potlačil. Jako papež hlásal tezi o absolutní převaze církevní moci nad světskou, vystupoval proti odluce církve od státu, odmítal revoluce. Také se „vymezil proti hnutím uvnitř církve“.⁵⁷ Jako například encyklikou *Mirari vos*⁵⁸ z roku 1832, kde jsou odsouzeny hlavní liberální myšlenky z okruhu okolo francouzského teologa Lammenaise, například zápas o občanské svobody, odluka církve a státu, zpochybňování státních autorit. Encyklika tak vede tažení proti liberalismu, odmítá svobodu tisku vzhledem k možnému vydávání bezcenných knih a pamfletů. A i když si papež dělá obavy o přílišné propojení kléru a státu, nepřeje si odluku státu od církve a paradoxně preferuje konkordát.

Zatímco se většina Lammenaisových přátel oficiálně podrobí, Lammenais po několika dalších incidentech, např. po odsouzení polské revoluce papežem, odmítne přijmout papežské dokumenty a je exkomunikován z církve. Odchází přesvědčen, stejně jako dlouhá řada jeho současníků, o zásadním rozporu mezi svobodou a katolickou církví, která se jeví jako prodloužená ruka utlačovatelských vlád.⁵⁹

Výraznou kapitolu v dějinách vývoje vztahu církve a státu představuje pontifikát papeže Pia IX.,⁶⁰ do kterého byly vkládány velké naděje, protože jeho předchůdci dávali jasně najevo, že je jejich doba neoslovuje.⁶¹

⁵⁵ (1823-1829)

⁵⁶ (1831-1846)

⁵⁷ BACKHOUSE, Stephen. *Malé kompendium křesťanských dějin*. Praha: Knižní klub, 2012, 165.

⁵⁸ (*O liberalismu a náboženské lhostejnosti*)

⁵⁹ Tomáš Petráček - *Časopis Budoucnost a předchůdci liberálního katolicismu a křesťanské demokracie* - http://christnet.cz/clanky/5172/zmena_paradigmatu.url

⁶⁰ (1846–1878)

⁶¹ FISCHER, Heinz Joachim. *Dějiny papežů. Analýzy současného stavu církve*. Olomouc: Fontána, 2005, s. 62.

2.1. Pontifikát Pia IX.

Prvním počinem nového pontifika byla roku 1846 encyklika o vztahu rozumu a víry *Qui pluribus*, která výslovně odsoudila komunismus.⁶² Obsahuje výsledky velké kontroverze s fideizmem a tradicionalismem na jedné straně, a racionalismem v podobě hermetismu na druhé straně. Lidský rozum má za úlohu vést k Zjevení, potom se však musí podřídít Božimu slovu. Mezi vírou a vědou nemůže být žádné protirečení, neboť obě dvě mají svůj pramen v Bohu.⁶³

Zkušenost revolucí roku 1848 církvi na první pohled spíše pomohla a posílila její postavení. Období 19. století se obecně stal dobou, kdy vatikánská kurie usiluje o uzavření mezivládních dohod, konkordátů, které na základě mezinárodního práva smluvně zajišťují a garantují práva katolické církve v příslušné zemi. V první dekádě po revoluci jsou státní elity velmi přístupné i rušení různých galikánských a josefínských prvků a Řím získává větší vliv i na jmenování biskupů. V rozbouřeném světě pravidelně přicházejících revolucí se církev jeví jako jediná stálá a stabilní opora společenského řádu a také se tak sama prezentuje.⁶⁴ Pod vlivem revoluce zaujal Pius IX. vůči modernímu světu stejně nesmiřitelné stanovisko jako jeho předchůdci v první polovině 19. století. „*Mohl se tu opřít o jejich doktrinální a disciplinární rozhodnutí a rozvinout dosavadní trendy k posílení role papežství uvnitř církve, které by kompenzovalo ztrátu mocenské váhy papežského státu.*“⁶⁵

Rok 1854 znamenal papežskou reakci na porevoluční dění, i na to že 19. století bylo spojeno s popíráním nadpřirozeného zjevení a s popíráním církve jako jediného Bohem daného společenství potřebného pro spásu. V církevních dokumentech 19. století se racionalismus a indiferentismus stále odsuzuje a zdůrazňuje se potřeba církve pro spásu. Dokument *Pia IX. Singulari quadam* je významný proto, „*že se tu jasně rozlišuje objektivní, Bohem chtěná potřeba církve pro spásu, a subjektivní vina nebo nevina*

⁶² *Marxův komunistický manifest vyšel o dva roky později, r. 1848. A i když se církev postavila proti komunismu, nestačila se vymezit jejím požadavkům. Místo pouhé svobody individua, základní požadavek liberalismu, se staví sociální spravedlnost a spravedlivý společenský řád, základní požadavek socialismu.* - srov. KÜNG, Hans. *Malé dějiny katolické církve*. Brno: Barrister&Principal, 2005, s. 108.

⁶³ Srov. NEUNER, J. - ROOS, H. *Viera církvi v úradných dokumentoch jej magistéria*. Trnava: Dobrá kniha, 1995, s. 30-31.

⁶⁴ Tomáš Petráček - *Doba pontifikátu Pia IX., odcizení společnosti a církve* - http://christnet.cz/clanky/5177/doba_pontifikatu_pia_ix_odcizeni_spolecnosti_a_cirkve.url

⁶⁵ LOZINSKIJ, Samuil Gorasevič. *Dějiny papežství*. Praha: Horizont, 1989, s. 285.

člověka mimo církev“.⁶⁶ Vyhlášení dogma o Neposkvrněném početí papežem v bule *Ineffabilis Deus* z téhož roku je jen potvrzením toho, kam se ubírá papežská politika. Totiž poprvé zcela sám, ne prostřednictvím koncilu na obranu proti nějaké herezi vyhlásil dogma. Chtěl tak demonstrovat plnost vlastní moci a praktickou neomylnost. A také posílit římský systém, stolec.⁶⁷ Obsah tohoto neomylného vyhlášení hovoří, „*že Marie se ani na okamžik svého života nenacházela pod nadvládou hříchu, že aplikací Kristova vykupitelského díla je jedinou výjimkou ze zákona dědičného hříchu.*“^{68 69}

2.2. „Syllabus“ Pia IX.

8. prosince 1864 byla vydána encyklika *Quanta cura*, která obsahovala omyly odsouzené papežem IX., tzv. „syllabus“. Odsuzoval jak filosofické systémy jako racionalismus a panteismus, tak také společenská pojetí jako komunismus, bludy o křesťanské morálce, zvláště o manželství. Především ale bludy o církvi a jejím vztahu ke státu, rovnost všech vyznání a další nauky, které se týkaly možnosti přirozeného poznání Boha, Zjevení. Tento seznam, syllabus, nejvýznamnějších formulací bludů byl v podstatě „*programovou osou pro první vatikánský koncil, který na ně měl nabídnout velkou odpověď.*“⁷⁰

Tento soupis omylů moderní doby je výrazem toho, jak církev komunikovala se společností. Bylo to především formou odsouzení a paušální kritiky. Na rozdíl od středověku nebo baroka už církev neurčuje témata společenského diskurzu a nenabízí reálná řešení současných problémů. Její jistě dobře míněné a kvalitní recepty na národnostní a sociální otázku přicházejí o jednu či dvě generace později, než by bylo třeba. K tomu je třeba ještě uvést, že to vše vede k tomu, že po celé 19. století ubývají církvi věřící. Ztrácí dělnické vrstvy a vzdělané městské elity, zažívá pokles společenské prestiže a vlivu. Společnost se odcizuje církvi, ta je oporou státu, a od státu se zase emancipuje občanská společnost. Uspořádání světa s katolicismem jako státním náboženstvím všech občanů nebo jeho drtivé většiny a s církví jako institucionálním

⁶⁶ NEUNER, J. - ROOS, H. *Viera cirkvi v úradných dokumentoch jej magistéria*, s. 189.

⁶⁷ KÜNG, Hans. *Malé dějiny katolické církve*, s. 110.

⁶⁸ NEUNER, J. - ROOS, H. *Viera cirkvi v úradných dokumentoch jej magistéria*, s. 265.

⁶⁹ *O početí bez dědičného hříchu nenajdeme zmínku ani v Biblii, ani v katolické tradici prvního tisíciletí.* - KÜNG, Hans. *Malé dějiny katolické církve*, s. 110.

⁷⁰ NEUNER, J. - ROOS, H. *Viera cirkvi v úradných dokumentoch jej magistéria*, s. 34.

garantem významného segmentu společenského života přestalo odpovídat společenské realitě a hlavně očekáváním a přáním velké části společnosti druhé poloviny 19. století. Odsoudila „základní mylné nauky našich časů“, v níž odmítl modernismus, liberalismus, odluku církve a státu, rovnost všech vyznání a další nauky. Vydání syllabu způsobilo rozruch. Katolíci více jak protestanté obviňovali papeže a katolickou církev z vědomého zpátečnictví a nepřátelství ke kultuře. Začalo se diskutovat, nakolik je závazný a je-li možné, aby papež vyhlásil některé věty nebo celý text za dogma. Syllabus si však ještě nároky na dogmatickou platnost nedělal, měl být jen jakousi směrnicí.⁷¹

„Vzato úhrnem, je to nekompromisní obrana středověké a protireformační naukové a mocenské struktury a zároveň vyhlášení války moderně.“⁷² To všechno ukazuje, nakolik se Řím ocitl v defenzivě. Moderní svět, který vznikl, do značné míry bez Říma a v opozici vůči němu, si jde svou cestou. Nenechává se ovlivňovat protireformační politikou církevního státu, který podle všeho teskní po středověku a který je nepřátelský vůči reformaci a reformám vůbec. „Čím více se chybných soudů dopouští římský učitelský úřad v otázkách přírodních věd a biblické exegeze, demokracie a veřejné mravnosti a čím více narůstá opozice, tím více se ve Vatikánu upínají na sebeutvrzování a legitimizování vlastní neomylnosti.“⁷³

2.3. I. vatikánský koncil (1868 - 1870)

Dva dny před publikací „syllabu“, 6. prosince 1864, zdržel papež po zasedání kongregace obřadů přítomné kardinály a sdělil jim svůj záměr svolat koncil. V nejpřísnější tajnosti pak vyzval 21 kardinálů sídlících v Římě, aby mu sdělili svůj názor na vhodnost ekumenického koncilu. Většina odpověděla ano, dva ne, šest mělo pochybnosti. Nejobsáhlejší dobrozdání, které pocházelo od německého kuriálního kardinála Reisacha, zdůvodňovalo nutnost koncilu tím, že poslední, tridentský koncil nezamítl výslovně hlavní blud reformátorů, tj. popření hierarchicky vybudované církve a její neomylné učitelské autority. Tím prý vznikla uvnitř církve nejistota. V Německu

⁷¹ FRANZEN, August. Malé dějiny církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 263.

⁷² KÜNG, Hans. Malé dějiny katolické církve, s. 111.

⁷³ KÜNG, Hans. Malé dějiny katolické církve, s. 111.

zastával trevírský světitel biskup Hontheim pod pseudonymem Febronius ve svém díle „O stavu církve“ (z r. 1763) názor, že papež nemá zásadně žádnou vyšší moc než biskupové, že jeho primát je čestným primátem. Revoluce a sekularizace sice zbavily moci tyto nositele galikánských a episkopálních idejí, ale ideje samy nebyly zcela přemoženy a zavrženy. Koncil měl být zahájen 8. prosince⁷⁴ 1869, „otázka definice neomylnosti visela ve vzduchu.“⁷⁵

Od 10. prosince 1869 se začalo projednávat první schéma „O katolické víře“, které navazovalo na Syllabus Pia IX. Kterýkoliv biskup se na koncilu mohl svobodně kriticky vyjádřit k jakémukoliv návrhu. Papež do jednání nezasahoval. Původní znění schématu bylo po ostré kritice, například od kardinála Rauschera z Vídně, odmítnuto a posláno k přepracování. „*Během ledna a února 1870 bylo úplně přepracováno a začátkem března předloženo koncilu, kterým bylo jako první dekret o víře Dei Filius schváleno 24. dubna 1870 velkou většinou hlasů.*“⁷⁶ Bylo to vůbec poprvé, kdy se nějaký ekumenický koncil zabýval vztahem mezi rozumem a vírou. Konstituce říká, že některé věci jsou jak předmětem víry, tak předmětem rozumu a zdůrazňuje potřebu přirozeného poznání pro poznání nadpřirozené. Nemluví se o tom, že by si rozum a víra vzájemně konkurovali nebo odporovali, je zdůrazněno, že rozum nestojí nad vírou, ale naopak. Nové je použití výrazu Zjevení, jako předmětu víry a ne jako označení jejího původu. „*Předchozím koncilům bylo Zjevení zdrojem víry, ne však nauka jako taková.*“⁷⁷ Víra je v konstituci považována především za způsob poznání. Co se týče pojetí církve, tak církev je chápána jako strážkyně pravdy. A paradoxně tak v závěru uvádí fakt Božího autorství Bible bez jakékoli reakce na tehdejší výsledky biblických zkoumání.⁷⁸

Mezitím se otázka neomylnosti papeže, která již před koncilem rozvířila diskuze, stala vládnoucím tématem. Byla zvolena deputace pro otázky víry. Pod vedením kardinála Manninga, kterého podporovali mechlinský arcibiskup Dechamps a biskupové řezenský Senestrey a paderbornský Martin, sestavili tito infallibilisté seznam, který neobsahoval ani jednoho zřejmého odpůrce papežské neomylnosti. Povzbuzeni svým počínáním se vůdcové infallibilistů rozhodli 23. prosince sebrat podpisy pro definici

⁷⁴ 8. prosince bylo vyhlášeno dogma o Panně Marii, 8. prosince byl zveřejněn Syllabus a stejně tak 8. prosince je zahájen koncil.

⁷⁵ FRANZEN, August. *Malé dějiny církve*, s. 264.

⁷⁶ LOZINSKIJ, Samuil Gorasevič. *Dějiny papežství*, s. 286.

⁷⁷ NEUNER, J. - ROOS, H. *Viera církvi v úradných dokumentoch jej magistéria*, s. 209.

⁷⁸ Srov. LÉBLOVÁ, Marta. *Církev. Sekularizace. Nacionalismus*. Brno: L. Marek, 2009, s. 39.

papežské neomylnosti. „*Koncem ledna měla žádost adresovaná papeži 380 podpisů.*“⁷⁹
A tak papež souhlasil s dodatečným zařazením projednávání papežské neomylnosti.

Protože bylo třeba naléhavě přejít ke zkrácení debat, došlo k vyhlášení tří důležitých ustanovení: 1. již před začátkem rozpravy o nějakém tématu mohou být podány písemné zlepšovací návrhy; 2. hlasování se děje tak, že hlasující povstanou nebo zůstanou sedět; 3. návrh na skončení debaty podaný deseti otců koncilu musí být dán k projednání. Je jisté, že doplňovací ustanovení byla novinkou. Když se podíváme na události z historického odstupu a bez vášně, budeme si moci dát otázku: Jak jinak měl být urychlen vleklý chod jednání a jak mělo být dosaženo výsledku, kdyby se bylo nechalo bez jakéhokoliv omezení přijít ke slovu téměř 700 hlasujících, kteří nebyli vázáni žádnou frakční disciplínou, jako poslanci moderního parlamentu? Jakým kritériím podléhal požadavek vznesený menšinou, že v otázkách víry je žádoucí „morální jednota“ koncilu? Kolika hlasů bylo třeba proti, aby se jí zabránilo? O tom neexistovala žádná norma. Vnucuje se ještě jiná úvaha. Od změny roku (1869-1870) stály proti sobě dvě „strany“. Používáme tohoto označení, musíme ale současně dodat, že to nejsou žádné strany, s jakými se setkáváme v parlamentech, především žádné frakce s pravidelnými setkáními a stranickou disciplínou. Koncilní strany byly skupiny stejně smýšlejících, kteří souhlasili výhradně na základě svého osobního rozhodnutí svědomí ve zcela určité otázce.⁸⁰ Nic by nebylo scestnější než přenášet na koncil nám běžné pojmy, i když samozřejmě jsou zde také podobnosti.

Vztah moci primátu k biskupské moci byl od koncilů 15. století silně sporný; v Tridentu by byly názorové rozdíly o této otázce málem rozbily koncil. V nyní předloženém schématu byla opět přijata definice florentského unijního koncilu, ale s objasňujícím dodatkem: moc papežského primátu je řádná, bezprostřední biskupská moc nad celou církví a všemi jednotlivými církvemi, ale neruší řádnou a bezprostřední moc biskupů v jejich diecézích. Bezprostřední odpovědnost biskupů před Bohem byla posílena dodatkem, že jako nástupci apoštolů jsou „ustanoveni Duchem svatým“ (Sk 20,28). Ze druhé strany přišla do připojeného kánonu formule, „*že papež má celou plnost této nejvyšší moci.*“⁸¹

Konečný text definice o neomylnosti říká:

⁷⁹ FRANZEN, August. *Malé dějiny církve*, s. 266.

⁸⁰ Srov. HUBERT, Jedin. *Malé dějiny koncilů*. Praha: Česká katolická charita, 1990, s. 80-96.

⁸¹ Viz. LÉBLOVÁ, Marta. *Církev. Sekularizace. Nacionalismus*, s. 43.

„Že římský papež, když mluví ze svého učitelského stolce (ex cathedra), to znamená, že když koná svůj úřad jako pastýř a učitel všech křesťanů a mocí své nejvyšší apoštolské úřední moci s konečnou platností rozhoduje, že se má držet nějaká nauka o víře nebo mravech od celé církve, těší se na základě Boží pomoci, která mu byla přislíbena ve svatém Petru, oné neomylnosti, kterou chtěl mít božský Spasitel vyzbrojenu svoji církev, při konečném rozhodování o nauce ve věcech víry nebo mravů, a že proto taková konečná rozhodnutí římského papeže jsou nezměnitelná sama sebou, ne ale souhlasem církve.“⁸²

Den po zasedání vypukla německo-francouzská válka. Po dvou měsících, 20. září, obsadily piemontské oddíly město Řím. Od této doby byl Pius IX. „vatikánským vězňem“. Na obnovení koncilu nebylo zatím pomyšlení, formálně byl ukončen o století později. Oba dogmatické dekry vatikánského koncilu mají formu papežských konstitucí podle vzoru lateránských koncilů, protože byly přijaty v přítomnosti papeže a jím ihned potvrzeny. Definují katolické dogma ve dvou okruzích. To působí modernímu člověku obtíže. Konstituce Dei Filius z 24. dubna 1870 vymezuje poměr víry a vědění, poznání víry a rozumu; konstituce Pastor aeternus z 18. července 1870 pak rozsah moci papežského primátu a neomylnost učitelského úřadu papeže. Poslední definice vyplňuje alespoň částečně onu mezeru, kterou ponechal tridentský koncil; nauka o církvi jako celku, která v Tridentu rovněž nebyla definována, ale v původním vatikánském schématu byla obsažena, nebyla projednávána. Hledí-li se dnes nazpět, chce se člověku předpokládat prozřetelnostní důvod: „Čas církve“ ještě nenastal. Vatikánský koncil nevydal žádné disciplinární dekry, jak učinily téměř všechny dřívější koncily. Ale prozíravá předchozí práce beroucí zřetel na všechny obory duchovní správy, která byla vykonána ve čtyřech z pěti přípravných komisí a v příslušných koncilních deputacích, nebyla přesto marná. Reformní zákonodárství Pia X. a otcové nového církevního zákoníku čerpali z materiálu tehdy nahromaděného.⁸³

⁸² HUBERT, Jedin. *Malé dějiny koncilů*, s. 89.

⁸³ KÜNG, Hans. *Malé dějiny katolické církve*, s. 112-113.

2.4. Neoscholastika

Církev v období okolo I. Vatikánského koncilu hledal nějaký myšlenkovo-filozofický nástroj pro diskuzi s moderním světem a vyjádření věčných Božích pravd. Moderní filozofické proudy, jako například Kant a filozofie osvícenství, nebyly tak akceptovány jako autoři katoličtí. Novoscholastika se tak zdála církvi jako nejvhodnější filozofický systém v dané době.

Novoscholastika je pojem katolické filozofie, který usiluje o restauraci středověké scholastiky. Tvrdí, že filozofie se nemění s každou fází historie, že pravda před 700 roky je stále pravda, i dnes.⁸⁴

Je to epocha 19. a poloviny 20. století a charakteristické pro ni je, že hledá u středověkého scholastického odkazu lék na neduhy tehdejší doby. Snaží se najít v myšlenkovém neklidu 19. století pevný opěrný bod. Stabilita, statečnost, setrvání, bezvýjimečnost, klid a řád jsou hledány u Tomáše Akvinského. V 19. století se tak stal Tomáš Akvinský paradoxně štítem proti moderní filozofii tehdejší doby. V novoscholastice se jedná o systematický a historický návrat k teologii a filozofii dřívější doby, o obnovení a obranu katolické teologie proti novověké sekularizaci západního ducha. Nejvýznamnějším myslitelem stojícím u „*kořenů novoscholastiky je bezpochyby J. Kleutgen (1811-1883). Jeho díla Theologie der Vorzeit (1853-1870) a Philosophie der Vorzeit (1860-1863) patří k nejvýznamnějším programovým spisům 19. století.*“⁸⁵ Novoscholastika v katolickém prostředí se stala dominantní a institucionálně zakotvenou, protože se prosazovaly výrazné filozoficko-teologické proudy, které měly své přednosti i slabiny. Teologie měla zachovat vše podstatné prostřednictvím své vlastní tradice. Příklon ke scholastice měl zajistit prevenci před nejrůznějšími formami teologického, filozofického a kulturního poblouznění. Novoscholastická tradice však neměla opakovat známé věci, ale v rámci znalosti tomismu měla nalézt odpovědi na nové dotazy a novou problematiku v teologii a filozofii, avšak zůstat věrná odkazu díla

⁸⁴ Srov. SKOBLÍK, Jiří. *Přehled křesťanské etiky*. Praha: Karolinum, 1997, s. 44-46.
NEW ADVENT, *katolická encyklopedie* - <http://www.newadvent.org/cathen/10746a.htm>
Tomáš Machula, Rahnerův geniální strategický tah? *Katolický týdeník* 2004/33 - <http://www.katyd.cz/clanky/rahneruv-genialni-strategicky-tah.html>
HANUŠ, Jiří. *Dějiny kultury a civilizace západu v 19. století*, s. 85.

⁸⁵ SKOBLÍK, Jiří. *Přehled křesťanské etiky*, s. 45.

sv. Tomáše. Katolická teologie tak od poloviny 19. století ztratila přímý kontakt se současnou filozofií a získala velmi velký odstup od požadavků doby.

„Metafyzické východisko u novoscholastiky předpokládá, že rozum je schopen dojít abstrakcí ze smyslových poznatků k obecným, vždy a všude platným pojmům. Její snahou je každý myslitelný případ mravně zhodnotit jako dobrý nebo zlý a oklasifikovat stupeň závažnosti pochybení.“⁸⁶

⁸⁶ Viz. SKOBLÍK, Jiří. *Přehled křesťanské etiky*, s. 45.

3. Časopis katolického duchovenstva

Zdalo se, že mocenská restaurace uvnitř katolického kléru zvítězila, k čemuž přispělo též exemplární potrestání známých i méně známých profesorů Bolzana, Zahradníka a dalších. Ostatní kněží nebo profesori (včetně těch potrestaných) se většinou navenek přizpůsobili a hledali vlastní způsob duchovního a světského naplnění svého životního poslání. Někteří se vrhli na jazykovou, civilizační, charitativní či hospodářskou osvětu prostého lidu, jiní začali kultivovat vlastní prostředí, jako například vydáváním nejčtenějšího časopisu (alespoň podle počtu výtisků) tehdejší doby, jímž byl Časopis katolického duchovenstva, který vycházel pod hořkosladkým mottem, myšlenkou svatého Augustýna: „*Veritas est dulcis et amara; quando dulcis, pascit; quando amara, curat.*“⁸⁷ „*Pravda je sladká a hořká, když sladká, tak rozmazluje, když hořká, tak léčí*“.⁸⁸ Tato moudrá deviza dokázala opravdu oblažít i léčit mnoho citlivějších duší.

„*A jak napsal Peter Evan Turnbull ve svém cestopise po Rakousku v roce 1840, sobeckost, pýchu a lidskou slabost lze nalézt v každém společenství, ale podle mého mínění je rakouské duchovenstvo jako celek užitečné a činorodé, ctihodné a respektované.*“⁸⁹

Časopis katolického duchovenstva je periodikum, které vycházelo v letech 1828 – 1948, a to především na podnět Josefa Jungmanna.⁹⁰ Mluvíme tu vlastně o první české katolické revue, která představuje, pro pozdější dobu, nepředstavitelnou a zároveň harmonickou spolupráci. Touto spoluprací se myslí, že „*kněží i laici, bolzanisté i voltariáni pracují rukou nerozdílnou na rozvoji národní kultury.*“⁹¹ Časopis je věnovaný především praktickým i teoretickým zájmům katolické teologie a patří vedle Časopisu českého musea k nejstarším českým časopisům.

Je nutno upřesnit, že do roku 1852 vycházel časopis pod názvem *Časopis pro katolické duchovenstvo* a pak také, že v letech 1853 – 1859 včetně nevycházel.

Přední nebo řekněme hlavní iniciativy, která provázela vznik časopisu, se ujal tehdejší ceremoniář arcibiskupa Václava Leopolda Chlumčanského Karel Vinařický a

⁸⁷ a: Citát. ČKD 1828, č. 1, s. 2.

⁸⁸ BĚLINA, Pavel. - HLAVÁČKA, Milan. - TINKOVÁ, Daniela. *Velké dějiny zemí Koruny české*, s. 235

⁸⁹ TURNBULL, P. E. *Österreichs sociale und politische Zustände*. In BĚLINA, Pavel. - HLAVÁČKA, Milan. - TINKOVÁ, Daniela. *Velké dějiny zemí Koruny české*, s. 236.

⁹⁰ TUMPACH, J. - PODLAHA, A. *Český slovník bohovědný. III. díl*. Praha: V. Kotrba, 1930, s. 307 - 308

⁹¹ PUTNA, Martin, C. *Česká katolická literatura 1848-1918*. Praha: Torst, 1998, s. 145

časopis tak vycházel pod patronátem pražské konzistoře, která se chopila nesnadného vydavatelského úkolu. Hlavním důvodem, který vedl k založení časopisu, bylo šíření písemnictví v češtině mezi katolickými kněžími, nikoliv kvůli zajištění teologické literatury, jíž byl v té době dostatek, ale kvůli tomu, že byla v němčině a latině.

Vyšehradský kanovník Karel Vinařický (1803 – 1869) patřil mezi přední národní a politické buditele a zároveň také mezi horlivé zastánce libozvučné češtiny. Byl to „vpravdě ušlechtilý kněz, který se ukázal v dobách největší tísně nezištným a obětavým druhem Čelakovského“⁹² Proto už od počátku vydávání časopisu jeho obsah kontroloval korektor, jímž se stal právě František Ladislav Čelakovský. Časopis byl výborně veden jak po stránce pastorální a teologické, tak po stránce formální.

Kmenovým autorem prvních ročníků byl Bolzanův žák Vincenc Zahradník a předmluvu k prvnímu svazku napsal Josef Jungmann.⁹³

Časopis katolického duchovenstva *“předběhl svou dobu tím, že byl tištěn humanistickým písmem a zásadně používal analogický pravopis.”*⁹⁴

V letech 1828 až 1851 vycházel čtyřikrát ročně, v roce 1852 již měsíčně. Paradoxně bylo však jeho vydávání na konci téhož roku, tedy roku 1852 zastaveno. Jako hlavní důvod bychom mohli uvést malý zájem tehdejších odběratelů.⁹⁵ Na druhou stranu nemůžeme opomenout vyvstávající otázku. Proč by vydavatelé vytvořili ze čtvrtletníku měsíčník, o který není odpovídající zájem? Hlavní důvod, tedy pokles čtenářů je třeba dát do souvislosti s tehdejší historickým kontextem. A to s rokem 1848. Po tomto roce udusila absolutistická vláda nejen Časopis pro katolické duchovenstvo, ale také Blahověsta a jiné české listy.

I po roce 1852 zůstával Časopis pro katolické duchovenstvo v povědomí čtenářů. A to především jako cenný zdroj informací.

O osm let později, tedy roku 1860, začal Časopis pro katolické duchovenstvo znovu vycházet. A to opět díky Karlu Aloisovi Vinařskému, který se roku 1860 znovu také ujal redakce.

⁹² MEDEK, Václav. *Cesta české a moravské církve staletími*, s. 290-291.

⁹³ PUTNA, Martin, C. *Česká katolická literatura*, s. 137.

⁹⁴ TUMPACH, J. - PODLAHA, A. *Český slovník bohovědný*, s. 307 – 308.

⁹⁵ FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. Sv. I.* Praha: Academia, 1985, s. 398-399.

Časopis pro katolické duchovenstvo, který v letech 1860-1872 vycházel osmkrát do roka, sebou přinesl nejen pozměněný název: Časopis katolického duchovenstva, ale i nového ducha.

V novém Časopise katolického duchovenstva Vinařický dbal při výběru zásadních teologických statí na apologetické a polemické potřeby té doby. Šlo především o hojnost statí za zachování latiny a celibátu, polemiky s Renanem a Darwinem. Vinařický navíc k časopisu připojil aktuální rubriku recenzí, zpráv a komentářů, která „*nezůstávala co do ostrosti nijak pozadu za bojovnou katolickou žurnalistikou doby.*“⁹⁶

Poslední redaktor původního, tedy předbřeznového Časopisu pro katolické duchovenstvo J.V. Jirsík roku 1848⁹⁷ v retrospektivě vzpomínal, že byl časopis založen do značné míry kvůli českému jazyku. Vinařický v prvním ročníku nového Časopisu katolického duchovenstva úkol obrací. V době, kdy vychází tolik knih a časopisů, je zapotřebí, aby i teologie byla pěstěna česky. Polemický charakter časopisu se oslabil až po Vinařického smrti, tedy roku 1869, kdy přešel z rukou vyšehradské kapituly do rukou kapituly svatovítské. Začali se opět více publikovat výsledky bádání českých teologů.

Otěže Časopisu katolického duchovenstva převzal Klement Borový, kanovník svatovítské kapituly. Za jeho redakce Časopis katolického duchovenstva zvolna opouštěl svůj polemický ráz. Vedle tohoto nevycházel od roku 1873 do roku 1875 osmkrát ročně, ale jen šestkrát. V roce 1876 pak vyšlo 7 svazků a v letech 1877-80 začal Časopis katolického duchovenstva vycházet opět osmkrát do roka.

K nejcennějším příspěvkům sedmdesátých a osmdesátých let Časopisu katolického duchovenstva patřili překlady z řeckých církevních Otců od premonstráta Františka Jana Desoldy a studie z českých a světových dějin od profesora pražské teologické fakulty Františka Xavera Kryštůfka. Ten také roku 1897, kdy Borový zemřel, převzal spolu s kanovníkem Josefem Tumpachem vedení redakce. A to redakce Časopisu katolického duchovenstva, který už od roku 1881 vycházel pravidelně desetkrát ročně. Tento počet se do roku 1948, kdy vyšel naposledy, nezměnil.

⁹⁶ PUTNA, Martin, C. *Česká katolická literatura*, s. 171.

⁹⁷ a: Slovo k důstojnému a velebnému duchovenstvu, od redaktora. *ČKD* 1848, č. 4, s. 3-16.

Tumpachova a Kryštůfkova redakce probíhala v době, kdy začínali spory o modernismus. Tedy období nepříliš klidné. Časopis katolického duchovenstva referoval o evropské modernistické teologii i o jejím potlačení. A to „*velmi střízlivě a bez emocí.*“ A „*nezapíral svou víceméně protimodernistickou pozici.*“⁹⁸

V letech 1906-1910 vycházela zvláštní příloha s názvem *Slavorum litterae theologicae*. Ta se věnovala rozhledům po bohovědné literatuře všech slovanských národů.

Po smrti obou redaktorů roku 1916 byl redaktorem Časopisu katolického duchovenstva Antonín Podlaha. Za jeho redaktorování patřili k oporám Časopisu katolického duchovenstva především bibliista Jan Hejčl, slavista Josef Vajs a archeolog Josef Cibulka.

Od r. 1923 do roku 1927 vycházela při Časopise katolického duchovenstva politická příloha *Sursum*, věstník klubu duchovenstva československé strany lidové.

Roku 1933, kdy zemřel Antonín Podlaha, se redakce ujali Hejčl, Vajs a Cibulka.

V revolučním roce 1948 byla činnost Časopisu katolického duchovenstva definitivně ukončena.

Otázky právní o tom, jak se má duchovní správce přesně zachovat ve všemožných krkolomných případech, zda a za jakých podmínek smí vykonat který obřad, zaujímaly ve všech ročnících Časopisu katolického duchovenstva vždy značný prostor. Je to tak důkaz, jak velmi byl nucen český kněz být úředníkem.

Časopis katolického duchovenstva má zvláštní význam pro českou společnost devatenáctého století. V tomto časopise začala být teologie zpracovávána v češtině a je v něm také uložena význačná část české teologické literatury. Časopis plnil především poradní funkci pro odborné katolické duchovenstvo, ale i čtenáři z řad laiků, kteří pracovali například v různých církevních institucích nebo se i jinak zabývali teologií, zde také našli zdroj velmi cenných a přínosných informací. Hlavním cílem periodika bylo prohlubovat další teologické vzdělání katolických kněží a mnohým vzdělaným kněžím umožnit publikovat odborné články. Důležitá a nepřehlédnutelná byla snaha o stmelení katolických kněží, farářů a kaplanů z farností, na jedné straně a teologů na

⁹⁸ PUTNA, Martin, C. *Česká katolická literatura*, s. 242.

straně druhé, v jeden celek. Přes znatelné sociální rozdíly tu vzrostla snaha dát všem pocit sounáležitosti a zájmu o „společnou věc“, tj. posílení či udržení vlivu katolické církve a katolické víry. V nejširším slova smyslu bylo cílem Časopisu katolického duchovenstva pěstovat českou teologii v národním jazyce a tím i v tomto oboru pozvednout češtinu na úroveň vědeckého jazyka. Z tohoto hlediska má Časopis katolického duchovenstva nezastupitelný význam pro českou teologii i utváření české národní identity během „dlouhého“ 19. století.⁹⁹

⁹⁹ JUNGSMANN, Josef. *Zápisky*. Praha: Budka Jiří, 1998, s. 18.

4. Jednotlivá redaktorská období Časopisu katolického duchovenstva

Tato kapitola se bude zabývat jednotlivými redaktorskými obdobími Časopisu katolického duchovenstva a zvláště pak jednotlivými autory. Rozdělení článků je pak možné nalézt v příloze.

4.1. Redaktorské období 1828-1852

První hlasy o nutnosti a potřebě vydávání českého časopisu pro katolické duchovní se ozvali v roce 1827. Josef Jungmann, jako jeden z předních iniciátorů druhé vlny národního obrození cítil naléhavost sjednotit duchovenstvo a dát jim možnost číst a psát své vlastní příspěvky v rodném jazyce. K Jungmannovi se záhy přidal Karel Vinařický, mladý ceremoniář pražského arcibiskupa, a již roku 1828 vyšlo první číslo s předmluvou Josefa Jungmanna. Jungmann v ní zmiňuje, jak důležitou roli a vliv má katolická církev, a to jak je nezbytné, aby i sami duchovní mluvili a psali česky.

Časopis v těchto letech vycházel jako čtvrtletník, tedy 4x ročně. Výjimkou byl rok 1852, kdy byl vydáván každý měsíc. Periodikum vycházelo pod patronátem pražské konzistoře a mezi redaktory se vystřídali Karel Vinařický, Jan Valerián Jirsík, Klement Borový, Eduard Tersch, a Václav Michal Pešina.

Od počátku se redakce časopisu snažila o tematické rozdělení jednotlivých článků podle teologických disciplín. Objevily se tak články z liturgiky, biblistiky, dogmatiky, morálky a homiletiky. Speciální kapitolou byly příspěvky, které informovaly o odborné literatuře, která se v té či oné době objevovala. Nedílnou součástí byly drobné či rozsáhlejší příspěvky z pastorální teologie, věnované především kněžím a farářům působícím mezi lidmi. Zde jim byl dán prostor, aby formulovali své dotazy a problémy, s kterými se setkaly při každodenním výkonu své praxe. Redakce jim pak na stránkách časopisu přinesla odpovědi. Dalším oddílem byly články z oblasti církevního práva, které společně s pastorální teologií tvořily jeden z nejdůležitějších přínosů tohoto periodika. Časopis totiž zajišťoval informovanost kněží a farářů v jejich

problematických otázkách a dával jim tím možnost vykonávat svůj úřad co nejlépe a na potřebné úrovni.

Postavení církve na počátku 19. století nebylo zdaleka tak pevné a neotřesitelné jako v předchozím století. V celoevropském kontextu se projevoval vliv Francouzské revoluce a následujícího období Napoleonovy vlády, který se v českých zemích prolíná s přetrvávajícím dopadem josefinských reforem, kdy byla církev v podstatě ve „státní službě“. To vedlo poměrně velkou část obyvatelstva k odmítání církevní autority a zpochybňování stávajícího pořádku.

Prvním náznakem pro uvolnění a zlepšení poměrů byla nová ústava z března roku 1849 (za vlády Františka Josefa I.), která se pokoušela začlenit církev do státní správy. Církev by se jako složka nové formy vlády, tzv. neoabsolutismu, stala oporou státní moci.

Mezi autory příspěvků se v tomto období objevovali Jan Valerián Jirsík, Václav Michal Pešina, Václav Vilém Václaviček a Vincenc Zahradník.

4.1.1. Jan Valerián Jirsík

Jan Valerián Jirsík¹⁰⁰ byl nejenom českým katolickým duchovním, ale také spisovatelem, velkým vlastencem a národním buditelem. Narodil se 19. června 1798 v Kácově. Po studiích gymnázia a filozofie v Hradci Králové, Praze a Litomyšli, studoval teologii v Praze. Knězem byl vysvěcen 28. prosince roku 1820. V této funkci působil nejdříve na Mělnicku (kaplan v Cítově, v Roudnici, v Jezeří a farář v Minicích) a posléze byl 28. února 1848 jmenován kanovníkem Svatovítské kapituly. Několik let působil také jako redaktor Časopisu katolického duchovenstva a Dědictví svatojánského, kde redigoval či se autorsky podílel na mnoha apologetických spisech.¹⁰¹ Nakonec byl 25. března roku 1851 jmenován v pořadí čtvrtým biskupem českobudějovickým (vysvěcen byl 19. října 1851). Snažil se především o rozvoj českého školství. Založil první české gymnázium v Českých Budějovicích a pozval také

¹⁰⁰ *Ottův slovník naučný*. Díl 13. Praha 1998, s. 560-561.

ČÁŇOVÁ, Eliška. *Slovník představitelů katolické církevní správy v Čechách v letech 1848-1918*. Praha: Státní ústřední archiv, 1995, s. 38.

¹⁰¹ PUTNA, Martin, C. *Česká katolická literatura*, s. 241.

do města notredamky (členky Kongregace Školských sester de Notre Dame), aby zde roku 1871 zřídily klášterní dívčí školu. Zemřel 23. února roku 1883 v Českých Budějovicích.

4.1.2. Václav Michal Pešina

Václav Michal Pešina rytíř z Čechorodu¹⁰² byl český kněz, spisovatel a nakladatel. Narodil se 13. září roku 1782 v Hradci Králové. Po studiu na gymnáziu se věnoval filozofii a bohosloví v Hradci Králové. Roku 1807 byl vysvěcen na kněze a jako kaplan zahájil svou kněžskou dráhu v Polné. Roku 1814 byl pak poslán na faru do Krucemburku a po roce 1819 na faru v Blučině u Brna, kde působil i ve funkci dozorce škol hustopečského farního okresu. V jemu svěřených obcích se snažil vzdělávat a posilovat národní uvědomění obyvatel a podporoval šíření českých knih. Poté odjel do Prahy, kde se podílel na projektu dostavění poničeného chrámu sv. Víta. Vedle úsilí o opravu katedrály byl činný nejen jako novinář, ale také jako vydavatel. Byl zakladatelem Matice české společně s J. Jungmannem a F. Palackým. Do roku 1857 pak působil ve funkci správce *Dědictví svatojanského* - spolku pro vydávání českých knih, který založil Antonín Hanikýř. Napsal nebo sestavil přes třicet náboženských spisů a zpěvníků. K příležitosti výročí 50 let od svého vysvěcení na kněze získal od císaře železnou korunu, rytířský titul a přídomek z Čechorodu. Zemřel 7. května roku 1859 v Praze.

4.1.3. Václav Vilém Václavíček

Václav Vilém Václavíček¹⁰³ se narodil 19. prosince roku 1788 v Choustníku. Byl katolickým knězem, děkanem a posléze i proboštem metropolitní kapituly svatovítské v Praze. Na kněze byl vysvěcen 19. září 1809, poté působil jako kaplan v Plané nad Lužnicí, roku 1814 byl jmenován děkanem v Načeradci a poté vikářem v Bystřici. Od roku 1829 působil jako kanovník metropolitní kapituly a od 9. srpna téhož roku zde

¹⁰² *Ottův slovník naučný*. Díl 19. Praha 2000, s. 595.

¹⁰³ *Ottův slovník naučný*. Díl 26. Praha 2002, s. 298.

ČÁŇOVÁ, Eliška. *Slovník představitelů katolické církevní správy v Čechách*, s. 83.

působil jako děkan. V roce 1849 byl jedním z kandidátů na úřad pražského arcibiskupa. Jako zakladatel Dědictví sv. Prokopa zřídil také dvě stipendia v chlapeckém konviktu. Zemřel 19. září 1862 v Praze, kde je také u sv. Matěje pohřben.

4.1.4. Vincenc Zahradník

Vincenc Zahradník¹⁰⁴ byl český katolický kněz, autor náboženských a filozofických spisů a bajek. Narodil se 29. prosince roku 1790 v Mladé Boleslavi. Po absolvování gymnázia studoval v letech 1807-1813 teologii v Litoměřicích. Poté působil krátce jako kaplan v Křinci a Všejanech. Následně ho pak biskup Josef František Hurdálek roku 1816 jmenoval svým sekretářem a pověřil ho vedením biskupské knihovny. Roku 1820 se stal profesorem a v litoměřickém semináři přednášel pastorální teologii a byl v čilém písemném a osobním styku s Josefem Dobrovským.¹⁰⁵ V následujících letech byl v souvislosti s Bolzanem¹⁰⁶ z fakulty odstraněn na zapadlou faru. Byl považován za „prvního českého filosofa“.¹⁰⁷ Zemřel 31. srpna roku 1836 v Křešici.

4.2. Redaktorské období 1860-1868

Nejvýznamnější událostí, která poznamenala charakter a témata článků v časopise v tomto období, byl Konkordát církve a Rakouského císařství z roku 1855. Katolická církev se měla stát ideologickou oporou neoabsolutistického systému. Tento konkordát vrátil církvi právo opět rozhodovat o svých věcech bez zásahu státu, a to především v otázkách manželství a školství, takže se dokonce někdy mluví i o abdikaci státu před církví.

Po úvodním nadšení pro nový časopis dochází k poklesu zájmu autorů (a zároveň organizátorů) o práci pro Časopis katolického duchovenstva, které způsobilo v letech 1852 až 1860 přestávku v jeho vydávání. Hlavní zásluhu na jeho obnově v roce 1860

¹⁰⁴ *Ottův slovník naučný*. Díl 27. Praha 2002, s. 375-76.

¹⁰⁵ MEDEK, Václav. *Cesta české a moravské církve staletími*, s. 283.

¹⁰⁶ „byl Bolzanův nejvěrnější žák“ PUTNA, Martin, C. *Česká katolická literatura*, s. 137. Srov. BĚLINA, Pavel. - HLAVAČKA, Milan. - TINKOVÁ, Daniela. *Velké dějiny země Koruny české*, s. 234-235.

¹⁰⁷ „první filosof českého jazyka“ PUTNA, Martin, C. *Česká katolická literatura*, s. 48.

měl Karel Vinařický, který převzal na svá bedra veškeré starosti spojené s redakcí a vydáváním. Teprve v roce 1868 se k němu přidal Klement Borový.

Přesto časopis v těchto letech, i přes velmi zúžený okruh redaktorů, vycházel osmkrát ročně.

Co se týče tematického rozdělení jednotlivých článků i jejich náplně, nedošlo k žádným výrazným změnám ani k poklesu kvality. Přibližně stejný prostor dostávala církevní historie, apologetika, dogmatika a liturgie, více článků bylo věnováno pastorální teologii a církevnímu právu, klíčovými disciplínami pastorační praxe. Protože se zkrátila perioda vydávání časopisu, přibylo článků o aktuálním dění v církvi, především o činnosti katolických spolků, a také se zvýšil počet recenzí a zpráv o literatuře.

Mezi autory příspěvků se v daném období objevovali Josef Karel Hausmann, Antonín Skočdopole a Karel Vinařický.

4.2.1. Josef Karel Hausmann

Josef Karel Hausmann¹⁰⁸ byl katolickým knězem a publicistou. Narodil se 12. dubna roku 1825. V duchovní správě působil především v kladenském okrese. Od roku 1863 patřil k významnějším představitelům katolického duchovenstva v Čechách. Jako znalec a odborník na románské jazyky se věnoval také literární historii, kde k jeho nejznámějším dílům patří např. studie *O literatuře španělské, zvláště dramatické*. Zemřel 30. března roku 1905.

4.2.2. Antonín Skočdopole

Antonín Skočdopole¹⁰⁹ se narodil dne 2. prosince 1828 v Soběslavi. Po studii bohosloví v Českých Budějovicích byl roku 1854 vysvěcen na kněze. Od roku 1859 působil jako prefekt do studentského semináře v Českých Budějovicích. V roce 1861

¹⁰⁸ *Ottův slovník naučný*. Díl 10. Praha 1998. s. 970.

¹⁰⁹ *Ottův slovník naučný*. Díl 23. Praha 2000. s. 278.

byl jmenován suplujícím a o rok později skutečným profesorem pastorálky a po roce i profesorem katechetiky a metodiky na teologickém učilišti v Českých Budějovicích.

Svémi mnohými bohosloveckými pojednáními přispíval např. do „*Blahověsta*“ a „*Časopisu katolického duchovenstva*“. Také v pedagogických časopisech bylo možné přečíst si jeho články didaktického, mluvnického a pedagogického obsahu.

Samostatně pak vydal např. „*Národní čili obecná škola, její opravy a oddělení od církve*“ (1868), „*Příručná kniha bohosloví pastýřského*“ (1872-1868)¹¹⁰, „*Biblické katechese*“ (1882), „*Vypracované katechese*“ (1884), „*Učebná kniha bohosloví pastýřského*“ (1904).

S farářem Dubnem vydal knížku: „*Blahovonný venkovan*“ (1863). S Karlem Vinařickým 2 brožury: „*Jesuité*“ a „*Druhá a poslední odpověď Národním listům k otázce o jezuitách*“ (1867).

4.2.3. Karel Vinařický

Karel Vinařický¹¹¹ byl český katolický kněz, spisovatel, básník a dramatik. Patří mezi zakladatele české literatury pro děti a byl také autorem mnoha učebnic českého jazyka. Překládal z antických jazyků. Narodil se 24. ledna roku 1803 ve Slaném. Zemřel 3. února roku 1869 v Praze. Po studiu na gymnáziu odešel studovat filozofii na pražskou univerzitu. Roku 1825 byl vysvěcen na kněze. Zpočátku působil jako arcibiskupský ceremoniář a od roku 1829 pak jako arcibiskupský sekretář. V roce 1833 se stal farářem v Kování u Mladé Boleslavi, roku 1849 děkanem v Týně nad Vltavou a od roku 1859 působil jako kanovník na Vyšehradě.

Jeho jméno je spojováno se založením časopisu pro katolické duchovenstvo. V revolučním roce vedl deputaci ke generálu Windischgrätzovi, aby ušetřil Prahu.¹¹²

¹¹⁰ „*Tímto dílem se Skočdopole stal zakladatelem české teologické literatury v oboru pastorálním.* OVEČKA, Libor. „*Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré...*“ *Česká katolická morální teologie 1884-1948.* Praha: Karolinum, 2011, s. 97.

¹¹¹ *Ottův slovník naučný.* Díl 26, s. 715-719.

ŠAFRÁNEK, J. Karel Alois Vinařický. *ČKD* 1926, č. 7, s. 406-412. *Šafránek psal o Vinařickém v časopise od roku 1922 do roku 1930.*

VINAŘICKÝ, Karel. Ze života kan. Karla Vinařického. *ČKD* 1869, č. 3, s. 218-228.

¹¹² MEDEK, Václav. *Cesta české a moravské církve staletími*, s. 291, 297.

V novém Časopise katolického duchovenstva (1860) Vinařický dbal při výběru zásadních teologických statí na apologetické a polemické potřeby té doby. Šlo především o hojnost statí za zachování latiny a celibátu, polemiky s Renanem a Darwinem. Vinařický navíc k časopisu připojil aktuální rubriku recenzí, zpráv a komentářů, která „nezůstávala co do ostrosti nijak pozadu za bojovnou katolickou žurnalistikou doby.”¹¹³

4.3. Redaktorské období 1869-1878

Toto období bylo bohaté na události v politice i společnosti, které se samozřejmě odrazily i v tematické náplni článků. V letech 1869-1870 proběhl Vatikánský koncil, kde papež Pius IX. vydal také konstituci *Pastor aeternus*,¹¹⁴ která obsahovala nauku o primátu a neomylnosti. Ta vyvolala řadu sporů a vedla například ke vzniku starokatolické církve. U evropských dvorů vyvolalo dogma o papežské neomylnosti také ostrou kritiku. Zejména Německé císařství reaguje tvrdou politikou proti církvi, tzv. kulturním bojem. V Rakousku-Uhersku nebyly zásahy tak radikální, nicméně po prvním Vatikánském koncilu došlo k vypovězení konkordátu s odůvodněním, že dogmatem o papežské neomylnosti došlo ke změně charakteru katolické církve.

Úmrtím Karla Vinařického na počátku roku 1869 zasáhla časopis těžká rána. Veškeré organizační práce potřebné k vydávání ale především redakci Časopisu katolického duchovenstva se ujal Klement Borový. Nezměrným úsilím se mu podařilo nejen udržet periodicitu 8 výtisků ročně (kromě let 1873 – 1875, kdy časopis vyšel pouze šestkrát a roku 1876, kdy byl vydán sedmkrát), ale hlavně náplň a kvalitu jednotlivých článků.

Mezi autory příspěvků se objevovali Josef Karel Hausmann a Antonín Skočdopole. Nově k nim přibyli Klement Borový, Josef Dobicier, Josef Doubrava, Alois Jirák, Theodor Kohn, František Kryštůfek, Antonín Kubíček, Jan Sedlák a Josef Tumpach.

Putna na straně 145 k tomu dodává: Nejlepší službu ovšem národu prokázal v horkých dnech spíše jiný kněz, Karel Alois Vinařický (1803-1869), že se vydal prosit generála Windischgrätze za ušetření Prahy – stejně jako před čtrnácti sty lety papež Lev Veliký prosil Attilu za ušetření Říma.

¹¹³ PUTNA, Martin, C. *Česká katolická literatura*, s. 171.

¹¹⁴ FILIPI, Pavel. *Křesťanstvo. Historie, statistika, charakteristika křesťanských církví*. Brno: CSDK, 1998, s. 77.

4.3.1. Klement Borový

Klement Borový¹¹⁵ se narodil roku 1838 ve Vranově. Po studiích teologie se v roce 1863 habilitoval z církevního práva na teologické fakultě v Praze a jako profesor církevního práva a fundamentální teologie tam od roku 1871 také působil. V Časopisu katolického duchovenstva se věnoval především redakční činnosti a práce o církevních dějinách 16. století se staly jeho hlavní specializací. Jeho příručka *Úřední sloh církevní*, která měla sloužit hlavně jako návod pro výkon úřední činnosti katolických duchovních, vyšla hned několikrát, a to v letech 1880, 1887, 1893. K. Borový zemřel v roce 1897. Jeho největším pokračovatelem v právně popularizační činnosti se stal později bezesporu Jan Pauly.

K jeho dalším dílům patří např. historicko kritický životopis: „*Antonín Brus z Mohelnice, arcibiskup pražský*“, „*Bedřich kníže ze Švarcenberku, kardinál-arcibiskup Pražský*“, „*František de Paula, říšský hrabě z Schönbornů, kníže - arcibiskup Pražský*“, „*Sv. Jan Nepomucký: mučedník a hlavní patron království českého*“, nebo z jeho ediční činnosti „*Libri erectionum archidioecesis Pragensia*“.

4.3.2. Josef Dobicier

Josef Dobicier¹¹⁶ se narodil 5. října roku 1811 v Lounech. Po studiích na gymnáziu v Žatci odešel do Prahy, kde studoval filozofii a práva. Roku 1834 vstoupil do litoměřického semináře a po čtyřech letech byl roku 1838 vysvěcen na kněze. Nejprve přijal místo jako kaplan ve Výsluní, Sutomi a Cítolibeč a posléze působil už jako farář v Kounově. Roku 1865 se jeho novým působištěm stala obec Mory u Podbořan, kde zůstal až do své smrti roku 1899. J. Dobicier však nebyl pouze katolickým knězem, ale patřil také k velkým širitelům slovanství. Jeho vlastenecky laděné články, kterými se snažil probudit národní uvědomění, se objevovaly například na stránkách „*Květů*“ nebo „*Časopisu českého muzea*“.

¹¹⁵ *Ottův slovník naučný*. Díl 4. Praha 1997, s. 413-14.

TUMPACH, Dr. Dr. Klement Borový. *ČKD* 1897, č. 7, s. 448.

¹¹⁶ *Ottův slovník naučný*. Díl 7. Praha 1997. s. 704-05.

4.3.3. Josef Doubrava

Josef Doubrava¹¹⁷ se narodil dne 29. února roku 1852 v Mníšku. Po úspěšně ukončených studiích na teologii byl vysvěcen na kněze a posléze působil jako kaplan v Petrovicích u Sedlčan. Roku 1877 se stal administrátorem v Dublovicích a v roce 1880 byl jmenován adjunktem pražské teologické fakulty. Poté roku 1883 se stal místodržitelem a o něco později i ředitelem arcibiskupského semináře. Téhož roku získal doktorát z teologie a byl činný jako profesor církevního práva.

V devadesátých letech pak působil také jako kanovník u sv. Víta, předseda manželského soudu, předseda Archeologického sboru muzea království českého nebo jednatel Křesťanské akademie.

Dne 9. února 1903 se mu dostalo jmenování královéhradeckým biskupem. Potvrzen do úřadu byl dne 22. června 1903 papežem Lvem XIII. Dne 29. června téhož roku přijal biskupské svěcení a ujal se správy diecéze. Od prosince 1918 působil také jako apoštolský administrátor pražské arcidiecéze. Zemřel dne 20. února 1921 v Hradci Králové.

4.3.4. Alois Jirák

Alois Jirák¹¹⁸ se narodil dne 29. ledna 1848 v Černovicích u Tábora. Po studiích na gymnáziu v Jindřichově Hradci se rozhodl vstoupit do biskupského kněžského semináře v Českých Budějovicích a roku 1872 zde byl také vysvěcen na kněze. Poté začal působit jako kaplan v Počátcích a roku 1873 ho biskup J. V. Jirsík doporučil do vyššího ústavu sv. Augustina ve Vídni, kde se měl začít připravovat na rigorosa. Roku 1874, po úspěšném složení zkoušek, se vrátil zpět do Počátek a v roce 1877 byl jmenován doktorem bohosloví ve Vídni. Roku 1882 se stal vícerektorem v kněžském semináři v Českých Budějovicích. Roku 1883 byl pak jmenován spirituálem, roku 1884 profesorem biblického studia starozákonního a dialektů semitských a roku 1885 i

¹¹⁷ *Český slovník bohovědný*. Díl 3. Praha 1930. s. 591-592.

Ottův slovník naučný. Díl 7. s. 879.

ČÁŇOVÁ, Eliška. *Slovník představitelů katolické církevní správy v Čechách*, s. 20-21.

¹¹⁸ *Ottův slovník naučný*. Díl 13, s. 538.

TUMPACH, Dr. Probošt Dr. Alois Jirák. *ČKD* 1907, č. 4, s. 272-276.

profesorem církevního práva na témže ústavu. Roku 1889 se tady stal i rektorem semináře. Zemřel dne 21. dubna 1907 v Jindřichově Hradci.

4.3.5. Theodor Kohn

Theodor Kohn¹¹⁹ se narodil dne 23. března 1845 v Březnici u Zlína. Pocházel z chudé rodiny s židovskými kořeny. Po studiích na gymnáziu u Piaristů ve Strážnici a na vyšším gymnáziu v Kroměříži odešel studovat bohosloveckou fakultu do Olomouce. Jeho prvním působištěm bylo město Vsetín, kde působil dva roky jako kooperátor. Roku 1873 byl jmenován katechetou na nižším českém gymnáziu v Příboru, odkud ho roku 1874 povolal olomoucký arcibiskup Fürstenberg pro místo ceremoniáře. Roku 1875 získal titul doktora teologie a roku 1882 byl jmenován mimořádným profesorem církevního práva a fundamentálky na bohoslovecké fakultě v Olomouci. Roku 1887 mu bylo uděleno nesídelní kanovníctví při olomoucké kapitule a roku 1892 se stal residenčním kanovníkem při téže kapitule. Po smrti arcibiskupa Fürstenberga byl dne 8. listopadu 1892 zvolen v pořadí sedmým olomouckým arcibiskupem. Zemřel dne 3. prosince 1915 v Ehrenhausenu.

Byl činný také v literární oblasti, jeho příspěvky se objevovaly v periodikách jako „*Časopis katolického duchovenstva*“, „*Pastýř duchovní*“ nebo „*Právník*“.

4.3.6. František X. Kryštůfek

František X. Kryštůfek¹²⁰ se narodil 28. října 1842 v Humpolci. Po studiích na gymnáziích v Havlíčkově Brodě a Praze, studoval teologii v Praze. Na kněze byl vysvěcen 15. července 1866. Poté působil rok jako kaplan ve Velvarech. V roce 1867 se stal adjunktem teologické fakulty v Praze, od roku 1869 působil jako suplující a o rok později pak jako řádný profesor církevních dějin v Hradci Králové. V roce 1891, po

¹¹⁹ MAREK, P. Prof. ThDr. Theodor Kohn. Život a dílo olomouckého arcibiskupa. Kroměříž 1994, s. 82. *Ottův slovník naučný*. Díl 14. Praha 1998, s. 560-561.

¹²⁰ *Ottův slovník naučný*. Díl 15. Praha 1999, s. 303-304.

ČÁŇOVÁ, Eliška. *Slovník představitelů katolické církevní správy v Čechách*, s. 48.
PUTNA, Martin, C. *Česká katolická literatura*, s. 242, 244.

rozdělení fakulty na českou a německou, byl jmenován profesorem církevních dějin na teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a v akademickém roce 1893/1894 byl také zvolen rektorem Karlovy Univerzity. Roku 1895 byl jmenován kanovníkem kapituly Všech svatých na Pražském hradě, od roku 1910 byl jejím děkanem a 1. října 1911 pak jmenován jejím proboštem. Zemřel 25. ledna 1916 v Praze.

K jeho dílům patří například třídílný „*Všeobecný církevní dějepis*“ (1883, 1889 a 1892), „*Cesta a pouť do Egypta a sv. Země, kterou vykonal a popsal František Xav. Kryštofík*“ (1886), „*Protestantství v Čechách až do bitvy Bělohorské*“ (1906), „*Hus a jeho ochranný list*“ (1913).

4.3.7. Antonín Kubíček

Antonín Kubíček¹²¹ se narodil dne 26. června 1864 v Klášterci na Moravě. Po studiích na kroměřížském gymnáziu odešel studovat teologii do Olomouce. Od roku 1903 působil jako profesor učitelského ústavu v Olomouci. Byl také konzistoriálním arcibiskupským radou a asesorem. Zemřel dne 23. června 1924 v Kroměříži.

K jeho dílům patří např.: „*České listiny ve městské knize opavské*“ (1917), „*Novotného Mistra Jan Hus*“ (1923), „*Několik příspěvků k dějinám husitství*“ (1924) a přispíval také do řady periodik jako např. do „*Časopisu katolického duchovenstva*“, „*Kazatele*“, „*Časopisu matice moravské*“ nebo do „*Našince*“.

4.3.8. Jan Sedlák

Jan Sedlák¹²² se narodil 9. dubna 1854 v Tajanově. Po studiích na gymnáziu v Klatovech odešel do Prahy na teologickou fakultu. Na kněze byl vysvěcen 9. srpna 1876 a ještě téhož roku se stal kaplanem v Erpužicích. Poté působil také v Chodově, Rokycanech a Litohlavech. V letech 1890-1891 byl sekretářem arcibiskupské konsistoře a 27. června 1891 byl jmenován kanovníkem kapituly svatovítské. V letech 1908-1917

¹²¹ *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Díl 3., sv. 2. Praha 2001, s. 945.

¹²² ČÁŇOVÁ, Eliška. *Slovník představitelů katolické církevní správy v Čechách*, s. 66. *Ottův slovník naučný*. 22. díl. Praha 2000. s. 751.

působil jako generální vikář arcidiecéze pražské a poté byl 7. července 1917 jmenován světícím biskupem arcidiecéze (biskupem Tacapitským) a 13. dubna děkanem metropolitní kapituly. Profesor Martin C. Putna řadí mezi jeho nejvýznačnější práce díla z českých náboženských dějin o době Husově.¹²³ Zemřel 30. září 1930 v Praze, kde je také u sv. Matěje pohřben.

4.3.9. Josef Tumpach

Josef Tumpach¹²⁴ se narodil 20. prosince 1862 v Oseku u Rokycan. Byl katolickým knězem, papežským prelátem a kanovníkem kapituly u Sv. Víta. Po studiích působil od roku 1892 jako profesor církevního práva na pražské teologické fakultě UK a o čtyři roky později, od roku 1896, také jako profesor křesťanské sociologie. V roce 1914 byl jmenován předsedou Akademie křesťanské. Zemřel dne 20. listopadu 1916. Mezi jeho díla patří: „*Český slovník bohovědný*“ (od 1909, společně s Antonínem Podlahou), „*Bibliografie české katolické literatury náboženské*“ (1912-14), „*Právo církevní v Čechách 1848–1898*“ (1898), „*Manželství ve světle nejstarších památek a pomníků křesťanských*“ (1901).

¹²³ PUTNA, Martin, C. *Česká katolická literatura*, 258.

¹²⁴ *Ottův slovník naučný*. Díl 25. Praha 2002. s. 862-63.

5. Morální a dobový ráz článků v Časopise katolického duchovenstva

V kontextu doby je třeba vnímat, že křesťanská etika nevyplývá z filozofie a že rozum není jejím hlavním zdrojem. Rozum není konečnou autoritou, je pouhým nástrojem. V tom se křesťanská etika rozchází s Kantovou etikou, která významným způsobem ovlivnila moderní etické myšlení. Kant ve své mravní filozofii vycházel z toho, že musí existovat nejvyšší zásada, která spočívá pouze na čistém rozumu, oddělená od jakékoliv antropologie, fyziky či teologie. Kantův kategorický imperativ stanovuje, že jednání je dobré samo o sobě, bez ohledu na jiný úmysl. Kantovým kategorickým imperativem je známý výrok: „*Jednej tak, jako by se maxima tvého jednání měla na základě tvé vůle stát obecným zákonem.*“ Kantova filozofie, že by člověk a jeho rozum mohl a měl být základem morálky, je křesťanství cizí. Křesťanská teologie si zachovává k rozumu do určité míry rezervovaný postoj, protože lidský rozum není neomylný a je, jako všechno, v důsledku hříchu porušený a nelze se na něj tedy důsledně spoléhat. Křesťanská morálka je morálka, která vyplývá z křesťanské víry, z dogmatiky a exegeze. Jejím základem je výklad biblických textů Písma svatého.¹²⁵

Zahradník v článku o vnitřní povaze ctnosti¹²⁶ hovoří o Kantovi a vyzdvihuje u něj jen jedinou věc, a to, že Kant ukazuje velikou cenu mravnosti vůle.¹²⁷ „*Dobrá vůle je sama o sobě dobrá, ne tím, co působí a vykonává, ale protože vůle je, sama o sobě, dobrá a má větší cenu než vše, co z ní vzejde.*“¹²⁸ A dodává, že u Kanta je nejvyšším zákonodárcem právě dobrá vůle. „*Dobrá vůle není sice jediné a celé dobro člověka, ale je to nejvyšší možné.*“¹²⁹ To, že Zahradník v souvislosti s Kantem nemluví o rozumu vůbec, může být dáno vyhraněním se vůči dobové rozumovosti, tedy tím, že Zahradník, tak jako většina teologických myslitelů té doby, zvolil přístup scholastické dialektiky. Podle všeho se ovšem rozum nechápal stejně tak, jak se chápal později a jak se chápe dnes. U profesora Zahradníka můžeme vidět právě ono překrývání významů, které také

¹²⁵ Srov. HAVRÁNEK, A. *Křesťanská etika*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1971, s. 5.

¹²⁶ ZAHRADNÍK, Vincenc. O vnitřní povaze ctnosti. *ČKD* 1836, č. 3, s. 532-561.

¹²⁷ Tamtéž, s. 546n.

¹²⁸ Tamtéž, s. 547.

¹²⁹ Tamtéž, s. 547.

souviselo s teprve se rodícími českými pojmy. Rozum v jeho pojetí a pojetí té doby má spíše význam dobré vůle.

Dříve, než mluví Zahradník o Kantově filozofii, věnuje mu delší úvod, v kterém jej vylíčí nepřilíš povzbudivě. Dá se říci, že v něm naznačuje to, že „*hlubokomyslný Kant*“, ¹³⁰ což vyznívá jaksi pejorativně, se ve svém filozofickém bádání poněkud minul a že se mu nepovedlo pojednat o vnitřní povaze ctnosti. Zahradník přímo píše, že na „*vnitřní povahu ctnosti dokonce zapomenul*.“ ¹³¹ Z tohoto a posléze především z článku budějovického biskupa Jirsíka ¹³² lze vyvodit skutečnost, že se jakékoli dobro automaticky spojuje s vírou, že víra je v člancích hodně zdůrazňovaná, zřejmě jako obrana proti rozumářství té doby, věřící člověk je určitým způsobem „nadřazován“ nad nevěřícího, a katolická církev je vyzdvihována jako ta nejlepší, což můžeme vidět zejména v článku Jana Valeriána Jirsíka, Proč jsem katolíkem. ¹³³

Proč jsem katolíkem je první a zásadní otázka, kterou si pokládá Jirsík a dodává, že první skutečností je, že katolická víra nám, oproti jakékoli jiné víře, dopomáhá k svatosti života. Na tom v podstatě stojí a leží pravá víra, úcta, vděčnost a služba Bohu, protože můžeme vnímat, že vůle Boží je naše posvěcení. K tomu žádná jiná víra nemá tak velké množství posvěcujících prostředků. Vedle toho má mnoho rozličných pobožností a obyčejů, které v člověku, v jeho srdci, vzbuzují a obživují víru, lásku, důvěrnost, pokoru a vděčnost k Bohu, tak jako i jiné spasitelné city. Katolická církev navíc předkládá příklady svatých z každého stavu a povolání jako povzbuzení a inspiraci pro život. Víra tak může pozvedat lidskou mysl a zároveň proměňovat člověka. Písmo nám to dokládá slovy evangelia: „*Strom se poznává po ovocích, neboť zlý strom nemůže vydávat dobré ovoce*.“ ¹³⁴ Katolická víra se snaží dusit a krotit přirozenou náklonnost ke hříchu. Lidskou mysl povzbuzuje a vede ke konání dobrých skutků, ke křesťanské dokonalosti a k nejvyšší mravní dobrotě. To se stává zejména svatou zpovědí, kde je zapotřebí, aby člověk vzbudil v sobě pevný úmysl, že nechce více hřešit. A proto, píše Jirsík, lze spatřit na dobrých katolicích, kteří své náboženství opravdu praktikují, podivnou péči a starost o napravování života a v stranění se hříchů, do kterých člověk ve své křehkosti upadá. Katolická víra dává člověku vše, čeho

¹³⁰ Tamtéž, s. 545. Na straně 548 zmiňuje německého teologa Garveho a podotýká, že „*Kanta vysoko přesahuje ...*“

¹³¹ Tamtéž, s. 545.

¹³² S názvem: Proč jsem katolíkem.

¹³³ JIRSÍK, Jan Valerián. Proč jsem Katolíkem? ČKD 1835, s. 183-202.

¹³⁴ Mt 7,18

v životě i při smrti potřebuje z plnosti a bohatství sobě svěřených pokladů milosti Boží. Křtem svatým uvádí člověka do života duchovního, biřmováním ho sílí, pokáním ho uzdravuje od duchovních neduhů. Jirsík říká, že v jiné víře nemůže žít utěšeněji a spokojeněji, než v takové, která například, když chce vstoupit v manželství, tak svou manželskou lásku posvěcuje a mně dodává síly k snášení všech těžkostí a trpkostí manželského stavu.¹³⁵ Milost Boží činí slabého člověka silnějším, nezdrženlivého učí zdrženlivosti. Důvody pro to, proč je člověk katolíkem, mohou být různé, třeba i to, že katolická víra je první a nejstarší. Jirsík ovšem mylně poznamenává, že se nikdo jiný nemodlí za mrtvé.

Otázka jednání člověka je jakousi červenou nití Časopisu katolického duchovenstva, která je zřejmá zejména díváme-li se na články pastorální a dobové. Články z různých církevních oblastí pomáhaly udržovat u katolických kněží v praxi dobrou úroveň teologického vzdělání a informovaly je o změnách, hlavně ve vztahu katolické církve ke státu, v užším slova smyslu o vztahu církevního a civilního práva. Proto byl Časopis katolického duchovenstva pro katolické kněze nezanedbatelným pomocníkem.

5.1. Články s morální tematikou

Článků s morální tematikou, či tematikou dotýkající se morálky, není na jedné straně mnoho, na druhé straně ji můžeme spatřovat v celém časopise.

Témata, která se v reflektovaných člancích objevují, jsou nejčastěji svědomí, vůle, vina, výchova, stydlivost, sebeúcta. To, co je většině morálních článků společné, na co je kladen důraz, je tedy ctnost a výchova k ní. Hovoří se například o tom, které jednání je správné - např. pěstování vůle postem, které není správné – sebevražda, jak se pozná, co je dobré, a že když bude člověk jednat dobře, bude se sám mít dobře.

¹³⁵ JIRSÍK, Jan Valerián. Proč gsem Katoljkem? *ČKD* 1835, s. 183-202.

5.1.1. Mravnost jako ctnost

Když Zahradník mluví o vnitřní povaze ctnostného jednání, tak říká, že stojí na nepřipoutanosti k tomu, co člověk dělá. Tuto nepřipoutanost bychom měli chápat jako svobodu. Činy, které z jednání vycházejí, jsou samy o sobě buď dobré anebo zlé. Zahradník parafrázuje Písmo, když říká, že činy poznáme až podle ovoce, které přinesou. Tím má na mysli přirozené následky. Stejně se můžeme dívat na úmysl. I ten může být dobrý anebo špatný. To, že každý člověk může být v zásadě ctnostný, říká Zahradník, je v jeho možnosti.¹³⁶ Tím se chce říci, že to, co má člověk v moci, je jeho vůle.

Konat dobro je ovšem věc, která bez poznání toho, co je dobré, nejde. Zahradník k tomu uvádí, že „*mnohý člověk i při nejlepší vůli jedná zle, protože jeho rozum není dost osvěcen*“.¹³⁷ Takový člověk neumí dobře posoudit své činy, protože nemá dostatek znalostí o tom, co je dobré. Dobrá znalost napomáhá vůli k tomu konat dobro. „*I slabé srdce,*“ říká Zahradník, „*má v sobě dost síly ke konání dobrého, pokud je rozum ujištěn, že to či ono je skutečně vyměřeno zákonem ctnosti*“.¹³⁸ Dá se tedy souhlasit, že člověk nekoná dobře snad jedině proto, že má špatný smysl pro povinnost a špatně rozeznává dovolené od nedovoleného. Proto má člověku záležet na tom, vysvětluje Zahradník, aby poznával, co je dobro a právo.¹³⁸

Člověk poznává sebe a své okolí díky jistému předporozumění, které chápeme jako svědomí. Podle Zieglera je svědomí samo o sobě schopno poznávat dobré a zlé, libost a nelibost.¹³⁹ Toto chápání svědomí vychází ze skutečnosti, že si nejsme vždy vědomi příčin, podle kterých věci hodnotíme. Zahradník to oproti Zieglerovi nazývá mravní cit. „*Člověk je nadán mohutností, mravním citem, který dá dříve poznat pravdu než její důvody.*“¹⁴⁰ U našich babiček nemůžeme předpokládat nějaké teologické vzdělání, přesto se od nich můžeme dozvědět to, o čem v podstatě mluví oba teologové. A to, že první myšlenka, která nás napadne, když k nějakému činu přikročíme, bývá ta nejlepší. Zahradník totiž soudí, že náš rozum soudí váhavě na rozdíl od mravního citu, který soudí zase velmi rychle a pohotově. Příklad šlechetného smyslu a jednání druhých jsou

¹³⁶ ZAHRADNÍK, Vincenc. O vnitřní povaze ctnosti. ČKD 1836, č. 3, s. 532-561.

¹³⁷ ZAHRADNÍK, Vincenc. O cestách ku poznání mravního dobra vědujců. ČKD 1837, č. 1, s. 25-45.

¹³⁸ ZAHRADNÍK, Vincenc. O cestách ku poznání mravního dobra vědujců. ČKD 1837, č. 1, s. 25-45.

¹³⁹ ZIEGLER, Josef Liboslav. Pogednání o mravním citu, s. 217-227.

¹⁴⁰ ZAHRADNÍK, Vincenc. O cestách ku poznání mravního dobra vědujců. ČKD 1837, č. 1, s. 25-45.

cestou pak k poznání dobrého, jak je vidět na příkladu svatých.¹⁴¹ Proto máme morálku, jako umění, které zkoumá, jak by lidé měli smýšlet a jednat. „*Moralista se ptá, co by bylo, kdyby lidé nevraceli nalezené peníze tomu, kdo je ztratil. Anebo, co by nevyhnutelně vyplývalo z toho, kdyby lidé kradli, zaháleli, byli k sobě neupřímní, utrhali si na cti, pochlebovali by povýšeným, zanedbávali modlení, oddávali se pití ...*“ specifikuje Zahradník.¹⁴² Zkoumání účinku svého jednání s následným vyvozováním pravidel by asi měl dělat každý člověk.

Když mluví Ziegler o mravní citlivosti, říká, že není u všech lidí stejná. U některých lidí je silnější, u jiných zase slabší.¹⁴³ Tady se opět dotýkáme výchovy a vzdělání, které se týká především rozumu. Jedině tak se dá chápat, že může být mravní citlivost člověka silnější. Ziegler vidí počátek mravního citu v mravním rozumu, v svobodné vůli a vědomí mravního zákona. Svědomí vnímá jako neodbytný hlas, který člověku říká, že má povinnost něco udělat, anebo že má jednat ctnostně. Lidská vůle je podle Zieglera svobodná a tak se může člověk rozhodovat sám, jak bude jednat.¹⁴⁴ Mravní cit je tedy reflektovaným citem.

Svoboda vůle rozumu tkví právě v možnosti volby, volit to či ono, dobro, zlo. A v té souvislosti můžeme vidět i tu tak zvanou svobodu dětí božích, která spočívá v tom, jak připomíná Zahradník, že svobodně bojujeme s pokušelem.¹⁴⁵

Jsou věci, které jsou samy sebou zlé a věci, které se zlými stanou. A jsou věci, které jsou označovány jako nečisté, smilné. Takové jsou jen tehdy, když se jejich užíváním ruší pořádek daný Bohem. Samy o sobě však nečisté nejsou. (*Jasným a zřejmým je příklad pohlavního styku i v manželství, kdy se snižuje jeho význam, který mu dal Bůh. Třeba jen k ukojení svých pudů*, upozorňuje Havránek.) Víme, že nejsilnější pud je ten pohlavní, proto jej Bůh opatřil stydlivostí a svědomím. Stydlivost ukazuje, co se protíví svatému ustanovení Božímu a svědomí chrání, aby se nestalo nic, čím by byl rušený a mařený Bohem stanovený pořádek. Výchova, zejména výchova svědomí je tu tak o to zřejmější. (*Posloucháním oplzlých řečí například, se předčasně probouzí pohlavní pud. To je nebezpečné, protože dítě nemá tolik rozumu, aby krotilo svojí touhu. Byť se s ním*

¹⁴¹ ZAHRADNÍK, Vincenc. O cestách ku poznání mravního dobra wedaucjch. ČKD 1837, č. 1, s. 25-45.

¹⁴² ZAHRADNÍK, Vincenc. O cestách ku poznání mravního dobra wedaucjch. ČKD 1837, č. 1, s. 25-45.

¹⁴³ ZIEGLER, Josef Liboslaw. Pogednánj o mravném citu, s. 217-227.

¹⁴⁴ ZIEGLER, Josef Liboslaw. Pogednánj o mravném citu, s. 217-227.

¹⁴⁵ ZAHRADNÍK, Vincenc. O určitedlnosti a swobodě vůle lidské. ČKD 1835, č. 1, s. 3-25.

*probouzí i stud a svědomí, neřízenými řečmi stydlivost stydne a svědomí se ukonejší, ukolébá, jakoby na okraj podotýká Havránek.*¹⁴⁶⁾

Mravouka nás vede k vědomí mravního dobra a vychází z královského přikázání: „*Miluj bližního svého jako sám sebe!*“ (Mk 12, 31). Tedy dělej druhým jen to, co sám chceš, aby se dělalo tobě. Morálka stojí na tom, co je člověku nejprospěšnější, tedy dobro. A člověku nejbližším zákonodárcem je jeho vlastní svědomí. (*Vše co není z víry, tedy z rozkazu svědomí, konáno, je hřích.* – Řím 14,23) Další cestou k poznání mravního dobra je podle Zahradníka i cizí úsudek, protože nemůžeme vyloučit, že nad rozumem nezvítězí žádosti nebo vášně.¹⁴⁷

Učitelé mravů, kteří lidem předkládají různé povinnosti, od nich nežadají, aby je v skutku plnili, ale zavazují je k tomu, aby je plnit chtěli. Bůh totiž přijímá vůli za skutek, tak jak to můžeme číst u Abrahama, který byl hotov obětovat svého syna, nebo u krále Davida, který chtěl postavit slavný chrám v Jeruzalémě. Ovoce našich skutků totiž podléhá proměnné, kterou, pokud nejsme vševědoucí, nikdy s celou jistotou nemůžeme předpovědět. (*Jako příklad si můžeme uvést almužnu. Dal jsem chudému peníz na chleba, on si ale koupil místo chleba provaz, a na stromě se oběsil, trefně ukazuje Zahradník.*) Mezi proměnné patří také naše vášně, žádosti, které často odporují našim ctnostným předsevzetím. Proto tam, kde je ušlechtilá vůle, je po spáchaném hříchu žal a lítost, je tu také i náprava. Vezmeme-li spisy svatých, tak z nich víme, že z mnohých velikých hříšníků se stali velcí svatí.¹⁴⁸

Svaté Písmo od věřících žádá, aby v Ježíše Krista, Syna Božího, upřímně a pevně věřili. To znamená, že je tedy zavazuje k úkonu víry v Božského Spasitele. Přičemž každý úkon křesťana, takže i úkon víry, náleží podle Ullmanna mezi předměty křesťanské morálky.¹⁴⁹

Kněz, jakožto pastýř duší, má za jednu z hlavních povinností uloženo šlechtění a vzdělávání lidské vůle. Tedy má vést vůli sobě svěřených duší, aby odolali zlému a uchylovali se ke ctnosti. Proto je potřebná výchova rozumu ke ctnosti, protože vůle je

¹⁴⁶ HAVRÁNEK, František. O nečistých věcech. Proč se gmenugj a gsau nečisté? ČKD 1838, č. 4, s. 552-570.

¹⁴⁷ ZAHRADNÍK, Vincenc. O cestách ku poznánj mrawnjho dobra wedaucjch. ČKD 1837, č. 1, s. 25-45.

¹⁴⁸ ZAHRADNÍK, Vincenc. O wnitřnj powaze ctnosti. ČKD 1836, č. 3, s. 532-561.

¹⁴⁹ ULLMANN, Antonín. Sada, kterauž se dowozuge, že w Morálce, křesťanskau-li se nazýwati má, důwodný wýklad wjry w Krista, Syna Božjho a přjkaz úcty, s tauže wjrau se srownáwagjej, obsažen býti musj. ČKD 1835, č. 3, s. 403-415.

podřízena rozumu. (*Vůle člověka je moc duše, moc, která se něčím zabývá, vyvoluje a ukládá. Je původem předsevzetí a úmyslů. Vůle není nic jiného než resultát toho, co hlava rozhodla. „Nic než větev vyrostlá z myšlení,“* uvádí Zahradník.) Každý člověk volí tak jak myslí. Ježíš Kristus tu zlou vůli, která ho přibila na kříž, přičítal nerozumu, když říkal: „Otče, odpusť jim, vždyť nevědí, co činí.“ (Lk 23,34) Na druhé straně říká Ježíš farizejům: „*Kdybyste byli slepí, neměli byste hřích. Vy však říkáte: 'Vidíme.'* Proto váš hřích trvá.“ (Jan 9,41)¹⁵⁰

Mravní cit je vnitřní nastavení formované už od plodu, jakési předporozumění, uvádí Stárek. Svědomí je skutečné uvědomění, jakési vnitřní pravidlo života a hlavně vnitřní soudce. Svědomí nás má k tomu, abychom poznali, že máme ve svém lidském srdci vepsaný přirozený zákon. A naše vůle se pak váže na chtění toho, k čemu nás vede vnitřní přirozený zákon. Ten ale chápeme ve světle víry. Ta je vepsaná i do našeho svědomí, které podléhá nekonečné a neporušitelné vůli Boží, který ustanovil mravní řád.¹⁵¹

Odložení studu a potlačení svědomí se nestane jediným okamžikem. Je otázkou, zda to lze považovat jen za slabost, když člověk může, třeba i delší čas, rozvažovat, kam jeho jednání vede a jaký bude následek. A vedle toho, když se člověk zbavil všech svých zbraní, je pochopitelně slabý. Ale již tato slabost je mu počítána jako hřích, o kterém mluvíme vždy, když se přestupuje přirozený zákon.¹⁵²

„Snáze se poskvrní měkký člověk, a to buď z nerozumu, nebo z lehké mysli, když je od jiných naveden nebo z chlípné žádostivosti. Nečisté je, co odnímá prvotní nevinnost, smilné je to, co snižuje lidskou důstojnost a co se protiví příkazům daným od Boha. Tato počinání se dají přirovnat ke stromu, kterému, když se podryjí kořeny, zahyne, když se mu na jaře utrhnou listy, ztratí na síle, a když se mu utrhnou pupeny květů, nebude mít květy.“¹⁵³

¹⁵⁰ ZAHRADNÍK, Vincenc. O určitedlnosti a swobodě vůle lidské. *ČKD* 1835, č. 1, s. 3-25.

¹⁵¹ STÁREK, Dr. Jan Nepomuk. O welebnosti swědomj w úkonech geho. *ČKD* 1839, č. 3, s. 453-467.

¹⁵² HAVRÁNEK, František. O nečistých věcech. Proč se gmenugj a gsau nečisté? *ČKD* 1838, č. 4, s. 552-570.

¹⁵³ HAVRÁNEK, František. O nečistých věcech. Proč se gmenugj a gsau nečisté? *ČKD* 1838, č. 4, s. 552-570.

5.1.2. Mravní výchova

V mnoha člancích vidíme, že se klade důraz na dobrou, tedy myšleno mravní výchovu. Výchovu svědomí, která má křesťanský ráz. Tato skutečnost se jeví z kontextu doby, která má protináboženský, proticírkevní ráz. Ten není tak vyhrocený jak v století následujícím, přesto již od začátku bylo vidět, kam se tato tendence bude ubírat. Netečnost, zejména ta náboženská, byla připisována nedostatečné nebo i chybné výchově.¹⁵⁴ Ze strany církve byla obava ze ztráty mravních hodnot a ze snahy o zavedení ateismu do politiky a odtud do rodiny a celé společnosti.¹⁵⁵

Vychovávání má své tři podstatné po sobě jdoucí kroky, kterými jsou: výchova srdce, rozumu a vůle spolu se svědomím. Není divu, že mravnost v té době byla v úpadku a nebyla chápána jako podstatný rys svobody, která byla neustále proklamována. Svoboda, tak jak byla chápána, stála v opozici vůči náboženství, říká Skočdopole.¹⁵⁶

Mravní a náboženská výchova musí probíhat už od útlého věku, třeba i s ohledem na staré přísloví: Co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš. Osvícenectví, které nerozpoznává nábožnost, vede člověka k většímu ateismu a to má dopad i na morálku. Tak lze dobře chápat výtku: Lidé nemají žádného náboženství. O to více vidíme potřebu mravní výchovy. Výchova neznamená nic jiného, než člověka odchovávat Bohu, který je cíl a konec všeho. Člověk totiž potřebuje někam směřovat a v období, které si vytváří svou a tudíž novou filozofii, je náboženství dobrou platformou pro mravní formování člověka. Jarolím Zeidler, proto tvrdí, že doba se jeví jako převrácená a náboženství nepřátelská. A připomíná, že začátek vši moudrosti je bázeň Boží.¹⁵⁷

Každý pastýř se proto musí především starat, aby ve všech rodinách rozšiřoval křesťanskou mysl a pravou dětskou bázeň Boží, aby se tyto hlavní zásady zbožnosti a mravnosti snažil vždy chránit a udržovat živoucí. A to nepřímo zdůrazňuje Josef

¹⁵⁴ „Má-li člověk tím být, čím být má na tomto světě - tvorem rozumným a mravným, stvořiteli svému podobným – dobrého a souměrného vychování mu třeba.“ a: O příčinách zmáhající se nevěry a náboženské netečnosti. ČKD 1851, č. 1, s. 16-39.

¹⁵⁵ „Kdo lidské společnosti odnímá víru v Boha, ten posílá smrtelné šípy ne tak na církev, ale na člověčenstvo samo. Zdaž nezhnuly vlastně ateismem a nejhorším výjevem jeho, materialismem, ony starobylé říše v Asii a Evropě, jichž civilizace dostoupila výše, jak jsme my?“ SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: Snahy sociální revoluce a úloha církve, s. 19.

¹⁵⁶ SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: Snahy sociální revoluce a úloha církve, s. 13.

¹⁵⁷ ZEIDLER, Jarolím. Vychovánj mládeže, zvláštj pramen nenábožnosti nynějšjho věku. ČKD 1834, č. 1 – 2.

Hausmann, když říká, že se mají napomínat rodiče a vychovatelé z kazatelny anebo přímo vyučováním. Hlavně si však musí získat důvěru a lásku.¹⁵⁸

Důležitým prvkem mravní výchovy je svátost pokání. Žádný člověk obdařený rozumem totiž nezůstává bez hříchu. Tomáš Býček píše, že se v zpovědi nejvíce tají hříchy buď z nevědomosti, nebo ze zlomyslnosti.¹⁵⁹ V podstatě svátosti pokání je patrné, že hříšníkovi je polepšení nejpřednějším účelem této svátosti, aby mohl dosáhnout Boží milosti. Důležitá je lítost stejně jako pokání. Součástí pokání je i zpytování svědomí. Je potřeba poznat spáchané přestupky a k nabytí tohoto poznání je zapotřebí opravdového přemýšlení, zpytování, říká Šneider.¹⁶⁰

Příkázání postu je příkázáním asi nejpohrdanějším, zmiňuje Jirsík. Církev svatá ovšem chce, abychom se naučili ovládat své žádosti a tím snáze mohli odolat hříchu. Abychom i za spáchané hříchy aspoň částečně udělali něco pro Boha. „*Půst člověka činí způsobilějším a hotovějším k plnění ctnosti, k pobožnosti, k modlitbě a spasitelnému rozjímání.*“¹⁶¹ Tím, že se postíme, můžeme ve svých potřebách snáze dosáhnout pomoci od Boha.

Důležitá je zdrženlivost ve všech oblastech, jako ochrana od hříchu a jako prostředek ke spáse duší.

Nejvíce potřebnou chápeme zdrženlivost u člověka v souvislosti s pohlavním pudem, jakožto obecně nejsilněji se projevujícím pudem.

Velmi zajímavě charakterizuje devatenácté století Jan Nepomuk Galla. Vychází přitom z toho, co zmiňuje Raffaello Lambruschini ve svých spisech:

„Naše století, které se často příliš štědře nazývá osvíceným a vzdělaným, je století měkkosti a lásky k nádhernosti a také století nevěry a nemravnosti. Tato láska k nádhernosti, která přestupuje meze křesťanské zdrženlivosti, stává se nepravostí, činí lidského ducha mdlého, kazí jeho srdce, a přivádí jej tím pomalu, aniž to pozoruje, tak daleko, že i náboženstvím i samotným Bohem pohrdá. Láska k nádhernosti tělo nekráslí, nýbrž obnažuje ducha. Manželská nevěrnost, cizoložství je teď častější, takřka náleží k obecnému způsobu. Nestřídmost, nádhernost a nečistota jsou tedy ty tři nejhlavnější zkázy

¹⁵⁸ HAUSMANN, Josef. Kterak může duchovní pastýř působiti na zbožnost a mravnost osob služebných? ČKD 1867, č. 6, s. 446-453.

¹⁵⁹ BÝČEK, Tomáš. Otázky při zpovědi. ČKD 1864, č. 8, s. 606-611.

¹⁶⁰ ŠNEIDER, prof. František. O svátosti swatého pokánj. ČKD 1840, č. 1, s. 27-60.

¹⁶¹ JIRSÍK, Jan Valerián. O cjrkewnjm příkázanj postu. ČKD 1839, č. 1, s. 43-68.

nynějšího lidského pokolení. Synové tohoto světa jsou svolní všechno obětovat, kde se jedná o tělesný užitek. ¹⁶²

Učení Boží předkládané církví a vedle něho nepřebírané příklady života svatých a světic v katolické církvi jsou a zůstávají tím světlem, které pomáhá člověku vést dobrý a mravný život. Proto sebevážnost a pokora jsou znaky, které znamenají cenění se člověka před Bohem.

Křesťanská sebevážnost a sebeúcta je dána křtem. V knize Genesis se píše, že Bůh učinil člověka k svému obrazu a podobě (Gen1,26). Člověk upadlý v otroctví hříchu poznává ve víře svou vinu i to, jak nebeský Otec lidské hříchy usmířil ve svém Synu. A skutečnost, že poznáváme své sjednocení s Otcem skrze Ducha svatého, nám dává zvláštní důstojnost.

Křesťanská pokora je tak základ všeho, je to cesta k Bohu. Kde je pokora tam je i moudrost (Příslaví 11,2). Stárek k tomu dodává, že pravá pokora nezasmušuje tváře, neotročí světu. ¹⁶³

5.1.4. Slib, přísaha

Křesťan má být vždy pravdivý, neměl by své smýšlení dosvědčovat jinak, než pouhým prostým vyřčením a stát za svým slovem i bez přísahy. Příklad, slib má morální aspekt. Patří mezi svátostiny.

Slavná přísaha je akt, který je právní. Příklad je nejslavnější způsob lidského svědectví, při kterém si bereme Boha za svědka, že mluvíme pravdu. Opakem by byl hřích. Stejně je to se slibem. Příklad bere Boha za svědka, aby se uvěřilo, že člověk mluví pravdu. Je to náboženský skutek, jakési vyznání naší víry. Křesťan by však neměl přísahat. („*Vaše slovo ať je ano, ano - ne, ne,*“ říká se v Mt 5,37. A také: „*Především, moji bratři, nechte přísahání. Nepřísahaňte ani při nebi, ani při zemi, ani jakkoli jinak. Když řeknete ano, ať je to ano, když řeknete ne, ať je to ne. Jinak byste na sebe svolávali odsouzení.*“ v Jak 5,12) Jirsík na toto správně podotýká, že člověk nemluví vždy pravdu, a tak je přísaha povolena jako ztvrzení.

¹⁶² ĀALLA, Jan Nepomuk. Slowo o zdrželiwosti. ĀKD 1846, Ā.1, s. 113-128.

¹⁶³ STÁREK, Dr. Jan Nepomuk. O potahu prawé pokory k wáženj sebe samého. ĀKD 1840, Ā. 4, s. 616-635.

Ježíš tím ale chce říct, že má člověk vždycky mluvit pravdu, aby se mu mohlo věřit i bez přísahy. To, že by neměl přísahat, je myšleno také kvůli lehkomyšlnému a bohaprázdnému přísahání. Pak by měl člověk zvážit, zda není zbytečné a hříšné brát za svědka Boha a Bohem se dokládat, vezmeme-li, že se v druhém přikázání říká, nevezmeš jméno Boží nadarmo. Ježíš přísahal jen jednou slavnostně, že je Syn Boží.¹⁶⁴ Apoštol Pavel bere Boha častěji za svědka. „*Já pak Boha za svědka беру na svou duši.*“¹⁶⁵ V listě Židům 6,16 pak apoštol Pavel vysvětluje užitek přísahy k uznání při a soudů. Přísahat se v zásadě nedoporučuje, a když, tak v případě, že lidé slovům naší víry neuvěří, pokud se nedovoláme Boha, nebo když se jinak nelze dozvědět pravdu nebo když to nařizuje zákon. Je třeba mít na paměti slova proroka Jeremiáše (4,2): *Budeš-li přísahat „Jakože živ je Hospodin“ pak musíš dbát pravdy, soudu a spravedlnosti.* Přísahat tedy jen když člověk ví, že je to pravda.¹⁶⁶

5.1.5. Sebevražda

Přikázání nezabiješ, ani druhu, ani sebe, je v srdci vlitý přirozený zákon, připomíná Jan Sika.¹⁶⁷ Sebevražda je zločin proti lidské přirozenosti, odporuje jí. Člověk je totiž stvořen pro život, který dostal od Boha. Písmo nám přímo říká, že: „*V Bohu trváme, dýcháme, pohybujeme se a jsme.*“¹⁶⁸ Vedle knih Mojžíšových se dočteme i v knize Moudrosti, že: „*Bůh totiž stvořil člověka k neporušitelnosti a učinil ho obrazem vlastní nepomíjivosti.*“¹⁶⁹ Obyčejná nebo tedy přirozená smrt přišla na svět prostřednictvím hříchu.

K sebevraždě se člověk utíká z různých příčin. Podstatné je to, že sebevrah máří život, který dostal od Boha. Z takového aktu vnímáme bezbožnost člověka. A to je nejbližší příčina sebevraždy, je to akt proti člověku i proti Bohu.¹⁷⁰ Mluvíme tak o bezbožnosti rozumu a srdce, protože člověk se chápe svého života, má ho v rukou, je svým pánem. Jako další příčinu sebevraždy uvádí Sika zoufalost. Zoufalost nad sebou,

¹⁶⁴ Mt 26,63

¹⁶⁵ Ř 1,9, Flp 1,8, 1 Tes 2,5.10, 2 Kor 1,23, 2 Kor 11,31

¹⁶⁶ JIRSÍK, Jan Valerián. O přjsaze. ČKD 1836, č. 2, s. 280-302.

¹⁶⁷ Budějický biskup Jan Valerián udělil povinnost aspoň jednou ročně kázat o sebevraždě.

¹⁶⁸ Sk 17,28

¹⁶⁹ Mdr 2,23

¹⁷⁰ „*Ti, kdo se ode mne odvracejí, jsou zapsáni v zemi stínů, protože opustili zdroj živých vod, Hospodina.*“ Jer 17,13.

nad druhými, nad Bohem. Není proto divu, že budějický biskup Jan Valerián udělil povinnost aspoň jednou ročně kázat o sebevraždě.¹⁷¹

5.2. Články reflektující dobové dění

U článků s historickou, dobovou tematikou, se pokusíme podívat na to, jak se v Časopise katolického duchovenstva ozývaly komentáře společenského a církevního dění. Dá se s určitou jistotou říci, že autoři psali své komentáře k době celkem otevřeně, vezmeme-li přítomnost cenzury. Lze říci, že s odstupem času bariéru cenzury těžko vysledujeme.

Důležitým aspektem této dobové reflexe je jejich kontext, který vyplývá z toho, co bylo již dosud napsáno. Francouzská revoluce a osvícenství vyvolalo diskuzi o platnosti Božích zákonů a nařízení a to mělo dopad nejen na víru, ale především na morálku, mravnost.

Když si časopis pro katolické duchovenstvo kladl otázku, jak může duchovní své vlasti prospět,¹⁷² vycházel v celém kontextu svého vydavatelského počínu z podstatného morálního principu křesťanství, které povznáší, kultivuje, osvobozuje celou bytnost člověka. V dějinném pohledu, a ne jen v něm, mluvíme o jakémisi zlepšování národního rázu, jak podtrhuje Jabulka, rázu, který je morálně historický.¹⁷³

Devatenácté století je dobou radikálního přetvořování společnosti. Mezi jinými i Voltaire viděl, že není možná vláda bez náboženství. Tedy, že bez víry v Boha není mravnost, že bez víry není svědomí, že bez víry a svědomí přestává bezpečnost a důvěra mezi lidmi. Mravnost na jedné straně a svoboda na druhé je z křesťanského pohledu paradox doby, o které mluvíme. Ten můžeme vidět z morálního pohledu jako stěžejní. Náprava a spása člověka a společenských poměrů vychází totiž z mravnosti vystavěné

¹⁷¹ SIKA, Jan. Samovražda. ČKD 1869, č. 1 – 2.

¹⁷² JABULKA, P. František. Jak může duchovní své vlasti prospěti? ČKD 1838, s. 272-284.

¹⁷³ Zajímavá poznámka dr. Skočdopole „*Státové nyníjší považují nezřídka válku proti Bohu a církvi za jistý způsob hromosvodu proti revoluci, ba jsou i toho náhledu mnozí, že dobře jest nechati náboženství odkliditi, aby společnost byla zachráněná.*“ SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: Snahy sociální revoluce a úloha církve, s. 13.

na svobodě, kterou si liberalismus vzniklý roku 1789 vykládá bez návaznosti na morálku.¹⁷⁴

„Státové nyníjší považují nezřídka válku proti Bohu a církvi za jistý způsob hromosvodu proti revoluci, ba jsou i toho náhledu mnozí, že dobře jest nechati náboženství odkliditi, aby společnost byla zachráněná.“¹⁷⁵

5.2.1. Vlastenectví a mravní aspekt národního hnutí podle Časopisu katolického duchovenstva

Církev v Českých zemích byla díky svým kněžím jedním z motorů vlasteneckého procitání. Její dobový hlas můžeme nejlépe slyšet na stránkách Časopisu pro katolické duchovenstvo. Své postoje vlastenectví dávala, jak jinak, do souvislosti s křesťanstvím.

Vlastenectví jako takové je láska k vlasti. Není to ovšem záležitost pocitu, protože okamžité nadšení, náhledy jsou změnitelné. Podobně tak nejvroucnější vlastenci se mohou velmi snadno stát zrádci vlasti. Proto, když mluvíme o vlastenectví, křesťanském vlastenectví, tak musíme chápat, že jde o ctnost a ta předpokládá svobodu. František Petr zdůrazňuje, že vlastenectví je o pevném předsevzetí, pravé vůli. Mluvíme o mravním nastavení a směru celého vnitřního člověka se všemi jeho mohutnostmi a silami, jeho celé odevzdání se k plnění Boží vůle a následování Krista. A když mluvíme o ctnosti v této době, doplňuje Petr, mluvíme tak o občanských povinnostech a o pravém křesťanském vlastenectví. Mluvíme stejně o křesťanské lásce, která věrně a svědomitě plní všechny své občanské povinnosti.¹⁷⁶

Psát o svobodě je důležité, píše redakce Časopisu katolického duchovenstva, zvláště v době, kdy je tento pojem dost zprofanovaný. Svoboda je základem mravnosti. Lidská svoboda, tak jak ji chápeme, je spíše sebevláda, samovláda. Podstatná část svobody je rozum. Kdo o sobě neví, nemůže sám o sobě jednat ani „svůj být“, odtud pak můžeme chápat slovo svoboda. Čím jasnější poznání a uvědomění si sebe, tím dokonalejší základ

¹⁷⁴ „Liberalismus není konečný vývin ateismu. Je pouhý začátek. Liberalismus je vláda intriky a lži, měšce a rafinovaného násilí. Pak přijde liberalismus čtvrtého stavu, liberalismus proletariátu, přijde socialismus a komunismus. Který tu už je. On odklidí nejen všeliký vliv božský na stát a rodinu. a: Pauperismus - Proletariat - Socialismus - Kommunismus. ČKD 1849, s. 38-51.

¹⁷⁵ SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: Snahy sociální revoluce a úloha církve, s. 13.

¹⁷⁶ Peter, Fr. Co jest křesťanské vlastenectví? ČKD 1847, č. 2, s. 266-275.

svobody. Rozum nás vede, činí, abychom věci okolo sebe znali, poznávali, ale nenutí nás k činu. Rozum nejedná, jednáme my. A v tom prameni svoboda. Důležitou, podstatnou složkou svobody je vůle. Spolu se svědomím, nebo jak se v této době často říkalo, s mravním citem.

Na cestě ctnosti je ale nejdůležitější vytrvat, teprve časem se otevírá člověku pokrok a tím i vnitřní svoboda, ta metafyzická. Je to volnost, která není ničím omezená. Podle stupně svobody se dá rozlišit stupeň dobrého nebo zlého daleko lépe než z jakýchkoli kazuistik. „*Děti nemaje rozum, nemohou až do let rozhodných hřešit, taktéž lidé blbí a nevědomí.*“¹⁷⁷

Není divu, že redakce Časopisu podtrhuje skutečnost, která nám říká, že kdyby nebylo svobody, přestala by veškerá mravnost, spravedlnost a svatost. A že kdyby nebylo svobody, nemohli by se lidé rozhodnout k vykonávání povinností. Člověk by nebyl pánem svých skutků.

Má se za to, že svoboda byla přinesena rakouským národům až teprve 15. března 1848. Svobodu ovšem musíme rozlišovat, protože máme svobodu osobní, křesťanskou a občanskou.¹⁷⁸ A právě ta posledně jmenovaná byla v onom březnu přinesena. Redakce ale připomíná, že svoboda obecně je nebeský dar, který člověk dostal již při Stvoření.¹⁷⁹ Jenže čím vyšší dar, tím je jeho zneužití lákavější, jak ukazuje historie.

Svoboda, který ve svém článku hovoří o křesťanské svobodě, říká, že na ní leží důstojnost člověka, mravnost nebo i vina. Pravý křesťan je svobodný, a čím mravnější, tím svobodnější. No a zmíněná občanská svoboda může vyrůstat jen na vnitřní svobodě, tedy té náboženské. Svoboda ve svém článku, mluví-li o náboženské svobodě, myslí tím svobodu křesťanskou, respektive katolické náboženství, protože je to z jeho pohledu jediné pravé náboženství. Na konci článku pak podtrhuje, že upřímnost a poctivost, pokora rozumu a obětavost vůle jsou ovoce svobody, té osobní a křesťanské.¹⁸⁰

¹⁷⁷ a: Pojem a výměr svobody. ČKD 1849, č. 1, s. 39-50.

¹⁷⁸ J. B. Svoboda. Rovnost. Bratrství! ČKD 1849, č. 1, s. 51-63.

¹⁷⁹ J. B. Svoboda. Rovnost. Bratrství! ČKD 1849, č. 1, s. 51-63.

¹⁸⁰ J. B. Svoboda. Rovnost. Bratrství! ČKD 1849, č. 1, s. 51-63.

5.2.2. Cenzura a napětí v Rakouském mocnářství především vůči církvi.

V letech 1815-1835 nastal pro církvev jakýsi obrat k lepšímu, josefinské zákony nebyly už prováděny s takovou přísností jako dříve, ačkoli jejich jádro zůstalo, totiž panování státu nad církví a řízení církevních záležitostí světskou vládou.

V Rakouském mocnářství bylo celkově možné vidět pnutí ve společnosti. My jsme se dotkli především toho, které se týkalo církve. V kontextu reformace, revoluce, osvícenectví je vidět značný tlak, který se vyvíjel především na katolickou církev, která měla majoritní postavení v monarchii. Proto bylo ze strany vlády žádoucí, mít v církvi podporu. Ne tak v jednotlivých národech.

Obrazně v celkovém kontextu formování české svébytnosti, lze vidět postoj k poutím, jako zrcadlo celkového napětí v tehdejší společnosti. Poutě zakázal Císař Josef II. Oproti tomu František I. velel trochu více šetrnosti v provádění tohoto dekretu. A později, když si lid nedal poutě vzít, bylo jim poskytnuto více volnosti a po roce 1820 se mohly poutě konat opět s křížem a korouhvemi. V městech vznikaly Mariánské spolky či bratrstva.

Stran cenzury získali biskupové dekretem z roku 1814 jakýsi vliv na cenzuru. Za císaře Ferdinanda I. byla od roku 1840 přísnost cenzury značně zmírněna. Za okolností, které byly, nelze než souhlasit s Františkem Kryštůfkem, že teologická literatura v letech 1770-1848 při takovémto systému nemohla rozkvétat.¹⁸¹

Proto je obdivuhodná aktivita české společnosti a zvláště katolické církve, protože podpora českého národního obrození byla ze strany církve značná, skoro až zásadní. Prozíravost byla vidět v mnoha dějinných člancích, které poukazyvaly na podstatu vzájemnosti mezi církví a státem a upozorňovaly na nepravosti, které se v té věci děly. Autoři dokázali vidět, kam směřuje společenský vývoj v kontextu francouzské revoluce, liberalismu a osvícenectví. Tedy, že celý vývoj povede ke komunismu, ztrátě hodnot, morálky, ateismu, proticírkevnímu ladění. Zgeneralizujeme-li dějiny, můžeme prohlásit, že křesťanství, zvláště to katolické, nahradilo židovství jako hromosvod celospolečenské nespokojenosti, antisemitismus ovšem nikdy zcela nevymizel.

¹⁸¹ KRYŠTŮFEK, Dr. František. Xaver. Císař František I. ČKD 1879, č. 1 – 4.

Aby mohla vzniknout jakákoli reflexe, byla zapotřebí nějaká platforma. To se týkalo i církve. Pešina říká, že knížecí arcibiskupská konzistoř pražská viděla nedostatek dobrých teologických knih v českém jazyce a tak povzbudila všechny známé vlastenecké autory, aby o všech částech církevní a duchovní nauky sepisovali pojednání a sepsané si pak zasílali. To bylo mimo jiné hybnou silou k založení časopisu pro katolické duchovenstvo. I když se u vydávání časopisu naskytlo množství nesnází, z nichž nejhlavnější se týkaly samotného jazyka, tak tato skutečnost nebránila vydávání časopisu a příspěvovatelům přispívat, spíše naopak. Ve své podstatě šlo o terminologii, která do té doby neměla český ekvivalent. Redakce se hned v začátcích vydávání Časopisu zavázala i o přeložení dobrých cizojazyčných příspěvků do češtiny. Vzhledem k c.k. státní cenzuře redakce bez vědomí spisovatele nic neměnila.¹⁸²

5.2.3. Křesťanství, osvícenectví a francouzská revoluce

Církev v Českých zemích byla díky svým kněžím jedním z motorů vlasteneckého procitání. V tomto kontextu zmiňuje Jabulka, že kněz prospívá svému národu modlením a zlepšováním národního charakteru ve škole, knihami, nebo působením ze své pozice, tedy z pozice kněze.¹⁸³

Křesťanství je nejsilnější podpora pro obecné a národní práva, opakovaně zaznívá od redakce Časopisu katolického duchovenstva. Křesťanství vylepšuje a dává důstojnost zákonodárství. Pozdvihuje člověka a jeho důstojnost.¹⁸⁴ Zušlechtění lidí má být hlavním úkolem jakýchkoli reforem. Skutečné opravy a spásy tehdejších společenských poměrů byly možné ze strany křesťanství, od živého, účinného křesťanství, od modlitby.¹⁸⁵

Mnoho katolických spisovatelů dokazovalo, že reformace 16. století se stala matkou revoluce, která byla v 19. století. Jde o vzpouru proti nadřizené duchovní vrchnosti. Nesmí se opomenout, že se reformací mnoho zlého odvrhlo.¹⁸⁶

„Naše doba je doba rychlých změn, doba radikálního přetvořování společnosti. Stojíme na prahu sociálního převratu, a poněvadž sociální doktrína je v rukou nejniže

¹⁸² PEŠINA, Václav. Zpráva o Časopisu pro Katolické Duchovenstvo. ČKD 1833, č. 1, s. 3-10.

¹⁸³ JABULKA, P. František. Gak může duchownj swé vlasti prospěti? ČKD 1838, s. 272-284.

¹⁸⁴ a: Křesťanství a reformy. ČKD 1848, s. 58-80.

¹⁸⁵ a: Pauperismus. Proletariat. Socialismus. Kommunismus. ČKD 1849, s. 38-51.

¹⁸⁶ a: Reformace a revoluce. ČKD 1852, č. 2, s. 125-129.

stojících ateistů, totiž materialistů, je doba naše nanejvýš nebezpečna.“ Uvádí Antonín Skočdopole.¹⁸⁷

S rostoucím ateismem roste nebezpečí, ne tak církvi, ale spíše společnosti. Bohu odcizený, proti Bohu zaměřený materialismus došel první mohutné podpory v novověkém liberalismu buržoazie. Tento liberalismus je první mohutný a násilný pokus zavést ateismus do politiky a obce, a odtud do rodiny a celkově do společnosti. Tento liberalismus ovšem není konečný vývin ateismu. Je pouhý začátek. Liberalismus je vláda intriky a lži, měšce a rafinovaného násilí. Po něm přijde liberalismus čtvrtého stavu, liberalismus proletariátu, socialismus a komunismus, který odkládá božský vliv na stát a rodinu. Jenže bez víry v Boha není mravnosti. Bez víry není svědomí, bez víry a svědomí přestává bezpečnost a důvěra mezi lidmi. Skočdopole to formuluje takto:

„Socialistické a komunistické doktríny se mohou líbit lidem, kteří nemohou ničeho ztratit a kterým na vlasti, na pokroku, na duchovním životě a duchovních statcích člověčenstva nic nezáleží. Společnost jakou myslí, je ustavičné válčení silnějších proti slabším, vláda všech přirozených nákloností a vášní zrovna jako mezi zvířaty.“

Státy považují válku proti Bohu a církvi za jistý způsob hromosvodu proti revoluci, dokonce si někteří myslí, že je dobré nechat náboženství odklidit, aby společnost byla zachráněná. Je to však nové otroctví, propaganda nevěry a lehkých mravů, svobodomyšlná mravouka, svobodné mravy.

„Církev musí znovu začít svou činnost v proletariátu, a jmenovitě organizovat péči o chudinu. Buržoazie zavedla vládu měšce, movitého kapitálu, až pronikne proletariát, bude platit a rozhodovat pouhá brutální síla anebo práce a přirozené právo. Nám se zdá, že organizovaná církevní péče o chudé je v nynějších dobách jediná cesta, po které by křesťanství mohlo dojít k vydatnému působení v otázce sociální. Církevní organizace péče o chudé je sociální nutnost. Klérus se nemůže dopouštět horší chyby, nežli jako buržoazie, která pohlíží s nedůvěrou na snahy proletariátu.“ Uzavírá své doporučení Skočdopole.¹⁸⁸

¹⁸⁷ SKOČDOPOLE, Dr. Antonín. *Snahy sociální revoluce a úloha církve*, s. 125.

¹⁸⁸ SKOČDOPOLE, Dr. Antonín. *Snahy sociální revoluce a úloha církve*, s. 137.

5.2.4. Křesťanství a reformy z pohledu Časopisu katolického duchovenstva

Podřízení státu bylo tím hlavním akcentem revoluce a všech reforem, které byly zaměřeny vůči církvi. Šlo o jakousi porobu církve. A o to Vídň šlo, chtěla vládnout za podpory církve. Což je paradox, protože jen církev, která požívá úplné svobody, může být podporou státu. Toto mínění se objevuje i v článcích.¹⁸⁹ Skutečné nápravy tehdejších společenských poměrů bylo možné ze strany křesťanství, od živého, účinného křesťanství, od modlitby.¹⁹⁰

Reforma osmnáctého století, kde je její kořen, se zvrhla v krvavou, protože nebyla křesťanskou. Reforma je skutečnou opravou sociálního stavu národa a má za cíl rozmnožení blaha a dobra lidské společnosti. Musí upevnit svazek mezi mocnářem a lidem. Musí dělat lidstvo svobodnější a tedy lepší. To však nelze násilím, ale prostředky, které předkládá rozum a spravedlnost. Zušlechtění lidí má být hlavním úkolem jakýchkoli reforem. A tak se dostáváme zpět k tomu, že nejlépe může lidi zušlechtit, udělat lepšími, náboženství křesťanské, jak opakovaně zmiňuje Časopis katolického duchovenstva, protože dává lidem tichost, lásku a milosrdenství. A jeho zbraní není nic jiného než slovo, prosba a příklad. Křesťanství je ve své podstatě reformám nakloněno. I k reformě politické, které může významně přispět. A to hned v několika směrech. Přeje demokratické vládě. Křesťanství je nejsilnější podpora pro občanská a národní práva. Vylepšuje a dává důstojnost zákonodárství. Pozdvihuje člověka a jeho důstojnost. A v neposlední řadě, křesťanství reformuje i poměry rodinné a posvěcuje manželství.¹⁹¹

Čím více se u křesťanských vlád vytrácí vliv evangelií, tím nespravedlivější, ukrutnější a odpornější se stávají zákony. Vezmeme-li jedno z hesel francouzské revoluce, rovnost, tak to názorně uvidíme. Mít ve všem rovnost je už komunismus. A před komunismem a socialismem varuje časopis katolického duchovenstva.¹⁹² Mít ve

¹⁸⁹ a: Proč se od tolika svobodomyšlných o porobu církve a o to usiluje, aby podřízena byla státu? *ČKD* 1848, č. 1, s. 170-174.

¹⁹⁰ a: Pauperismus. Proletariat. Socialismus. Kommunismus. *ČKD* 1849, č. 4, s. 38-51.

¹⁹¹ a: Křesťanství a reformy. *ČKD* 1848, č. 1, s. 58-80.

¹⁹² a: Pauperismus. Proletariat. Socialismus. Kommunismus. *ČKD* 1849, s. 38-51.

všem rovnost totiž není možné. Sám Kristus v Janově evangeliu říká, že chudé budeme mít mezi sebou vždy. Takže rovnost je možná jedině před zákonem.¹⁹³

5.2.5. Konkordát z roku 1855

Stát konkordátem zaručil každé společnosti, tedy i církvi, že může žít podle svého vlastního řádu. Konkordát poskytoval katolické církvi rozsáhlé pravomoci v oblasti kultury, výchovy, školství a manželského práva. Katolická církev se tak měla stát ideologickou oporou neoabsolutistického systému. Ovšem v proticírkevně laděné společnosti bylo uzavření konkordátu s papežskou stolicí považováno jako nejnešťastnější krok vládního systému. Církev byla kritizována, že nabyla takového postavení a práva, jakého údajně v minulosti neměla, a že míra svobody církve se musí do budoucna zmírnit. Od odstranění konkordátu se očekávalo blaho státu.

Redakce zmiňuje, že v konkordátu se mluví o tom, že římskokatolická církev má mít v zemích rakouského mocnářství ta práva, jaké má z Božího ustanovení a z církevních zákonů. A že konkordátem se uznává primát papeže jako hlavy církve. Čímž se ukazuje, že církev nedostala něco víc. Stát se konkordátem jen vzdal vlivu na církev, poznamenává redakce.¹⁹⁴

Doktor Klement Borový k tomu dodává:

„Nejskvělejší důkaz, jak důležitý obrat ve vědomí a životě církevním se u nás za posledních let vykonal, podává zajisté nejdůstojnější náš episkopát. Naši biskupové přestali být pouhými dvořeniny, jsou apoštolové, a proto s apoštolskou neohrožeností vyslovili své: „Non licet!“ naproti nepřátelům o zrušení konkordátu.“¹⁹⁵

Církev od státu nežádala nic jiného, než aby byl indiferentní. To, že se v Rakousku onen indiferentismus zmocnil všech občanských a státních poměrů dokládá konkordát z roku 1855, kdy stát dopřál vyznavačům různých vyznání rovná práva.

¹⁹³ J. B. Svoboda. Rovnost. Bratrství! ČKD 1849, s. 51-63.

¹⁹⁴ a.: Ještě slovo o Konkordátu. ČKD 1861, č. 8, s. 586-595.

¹⁹⁵ BOROVIČKA, Dr. Klement. Konkordát a nepřátelé jeho. ČKD 1867, č. 7, s. 539-549.

5.2.6. Papež, hlava církve.

Náboženství má a musí mít za účel úplné sjednocení všech věřících, pro tyto věci Ježíš Kristus ustanovil Petra a jeho náměstky za hlavu církve. Samostatná a nepodrobená důstojnost římského papeže je jakási bezpečná hráz proti všem námitkám a roztržkám v církvi.¹⁹⁶ Tak jako každá rodina potřebuje hlavu, tak ji potřebuje i církev. A to viditelnou hlavu, kterou je papež, jako zástupce Krista.¹⁹⁷

František Škorpík zmiňuje postavu P. Abbé H. Lacordaira, který chtěl dokázat, že papežství se jako strážce katolické víry nikdy nezpronevěřilo svaté tradici, jejíž je strážcem. Že svatá stolice vždy jednala tak, jak jednat musí, s ohledem na události, které Evropu po několik století znepokojovaly.¹⁹⁸

Zmatek, v němž byl sociální svět v devatenáctém století pohroužen, je pouhým následkem překážek nahromaděných zmáhajícím se racionalismem, jakožto odpůrcem církve. Boj se v Evropě vedl mezi dvěma formami lidské inteligence, mezi vírou a rozumem. Boj mezi katolickou církví a racionalismem. A otázka, která se nabízí, je, jak má svatá stolice jednat? Odpověď vyplývá z dějin. Tak jak doteď, spoléhaje na čas a trpělivost, církev nikam nespěchá a čeká na vývoj událostí, kterým se snaží stavět tak, aby byla zachována její jednota a neporušenost víry. Byť se to ne vždy obejde beze šrámů.

5.2.7. Encyklika Quanta cura a Syllabus

Svatý otec se musel vyslovit proti bludům a naznačit nebezpečství, které hrozí křesťanstvu, komentuje redakce vydání encykliky Quanta cura a Syllabu. Papež je povinen chránit poklady víry, proto v encyklice zamítá všelijaký panteismus, naturalismus a racionalismus, všelijakou netečnost a polovičatost v náboženství, zamítá v ní také bezbožný komunismus a socialismus. Papež se staví na odpor proti zásadám i ústavám, kterými se církvi popírá svoboda, kde se ruší její práva, kde se ruší uzavřené

¹⁹⁶ HLAVÁČ, Jan. O samostatné důstojnosti a neodvislosti Římského papeže. *ČKD* 1841, č. 1, s. 3-9.

¹⁹⁷ KEIL, Antonín Hubert. Papež a práva jeho. *ČKD* 1841, č. 2, s. 211-229.

¹⁹⁸ ŠKORPÍK, František. O svaté stolici. *ČKD* 1839, č. 1, s. 109-122.

smlouvy, a všechna nařízení, která odkazují na milost či nemilost světských panovníků.¹⁹⁹

Proto i Časopis katolického duchovenstva objasňoval na základě učení katolické víry odsouzené věty papežem Piem IX.²⁰⁰ To by však, samo o sobě, vydalo na samostatnou práci.²⁰¹

5.2.8. I. Vatikánský koncil

Časopis katolického duchovenstva informoval o plánovaném koncilu započatém roku 1869 ve Vatikánu. Informoval o tom, že se bude zabývat upravením otázek o poměru církve k světu, protože od Tridentského sněmu uplynulo tři sta let a událo se mnoho změn. Redakce udává jako příčinu sněmu: „*všeobecné napravení zlořádů a neřestí do Církve se vloudivších.*“²⁰² První příčinou k svolání sněmu je vnitřní stav církve samé. Další věc, která měla být vzata v úvahu, je změna poměrů rozličných církví k světské moci jednotlivých zemí. Národy zůstaly katolické, ale mnohé občanské zákony se neshodovaly s církevními zákony.

Mělo se za to, že pro světskou moc je nanejvýš důležité, aby panovalo přátelské spojení s katolickou církví. Redakce doslova říká:

*„Dokud politické zákony s Božskými právy a svobodami církve se nebudou srovnávat, nezabezpečí se vnitřní pokoj a věrnost. Politická společnost ve svém přirozeném stavu spočívá na lidskosti a na mravním zákonu, jak jej světlem přírody poznáváme. Teorie o odloučení církve od státu a o jejich vzájemné neodvislosti: „svobodná církev ve svobodném státu“ je bludem a odporuje účelu, který ke spáse člověčenstva byl církvi od Boha vytknut.“*²⁰³

¹⁹⁹ a: Encyklika. ČKD 1865, č. 1, s. 61-68.

²⁰⁰ DROZD, Jaromír. Syllabus Jeho Svatosti Pia IX. ČKD 1878, č. 5, s. 385-386.

²⁰¹ *Dála pak.* BOROŤY, Dr. Klement. Osmdesát thesů znovu zavržených encyklikou Pia IX. od 8. prosince 1864. ČKD 1865, č. 1 – 5.

²⁰² a: Budoucí koncil oekumenický. ČKD 1868, č. 7, s. 518.

²⁰³ a: Budoucí koncil oekumenický, s. 526.

5.2.9. Duchovní a světský úřad

Duchovní úřad je podporou světským úřadům. Společně jim jde o přirozený zákon. Duchovní úřad má na mysli ctnost a používá přitom rozum a zjevení Boží. Naproti tomu světský úřad má povinnosti, které jsou pod kuratelou trestů. U duchovního úřadu není žádné nutkání, ani násilné. Před duchovním právem platí svědomí. Duchovní úřad vede ke vzdělání, nápravě a kultivaci lidstva. Světská moc svou povahou musí snášet jakékoli nepravosti, jako například tajnou bezbožnost, závist, pýchu a lakomství. Co ale nemůže stát zakázat, to zapovídá náboženství. Duchovní úřad nemůže provozovat právo, ve vlastním smyslu toho slova, protože právo má nutící prostředky. Duchovní úřad ale spočívá právě v tom, že nikoho nenutí, ale jen skrze učení a napominání vede lidi k tomu, aby dobrovolně a beze všeho nucení konali dobro a zlému se vyhýbali.

Náboženství a ctnost jsou věci, které se násilím nedají vynutit. Stát ale někdy užívá církevních nařízení, slouží-li to obecně k dobrému a pak to na lidech vymáhá.²⁰⁴ Obec, stát pečuje o každodenní štěstí občanů, církev opatruje pravou víru, pečuje o časné i věčné dobro křesťanů. Obec hledí jen na časný, církev na časný i věčný život.²⁰⁵

Podřízení státu bylo tím hlavním akcentem revoluce a všech reforem, které byly zaměřeny vůči církvi. Neslo se v duchu hesla: „Svobodná církev ve svobodném světě.“ Principem bylo učinit církev „svobodnou“, tedy osvobodit církev, aby se kněží starali o věci duchovní a řízení státu nechali na jiných. Církevní zákony nikde o takovém vyloučení z veřejného života nemluví. V Římanech 13,1 se říká, že není vlády, kromě od Boha, a vlády, které jsou, jsou ustanoveny Bohem. Církvi i státu je dána stejná moc, aby obě společnosti mohly pomáhat ke spáse lidí. Borový proto kritizuje společnost tím, že říká:

„Konstituční zřízení vyžaduje, aby všechny stavy byly zastoupeny, stává se ale, že bývají voleni jen kupci, továrníci a advokáti, což není zastupitelstvo celého lidu, ale jen shromáždění peněžníků (buržoazie).“²⁰⁶

Konfesní zákony z roku 1868 jsou v tomto duchu. Požadavky občanského zákona bylo těžké uvést v soulad se zákony katolické církve. Velký problém nastal například ve

²⁰⁴ ZAHRADNÍK, Vincenc. O rozdílu mezi duchovním a světským úřadem. ČKD 1834, č. 1, s. 46-64.

²⁰⁵ a: Poměr církve k obci. ČKD 1848, č. 1, s. 49-58.

²⁰⁶ BOROVIČ, Dr. Klement. Kněží v zastupitelstvu obecním a zemském. ČKD 1863, č. 8, s. 561-571.

smíšených manželstvích, kde je syn vychován ve víře otce, dcera ve víře matky. Borový v Časopise informuje, že olomoucký biskup proto doporučil uzavírat smlouvu o společné výchově za přítomnosti dvou svědků, aby tím byl dodržen zákon o manželství. Moravští ordináři totiž vydali výnos, který říká, že církevní zákonodárství se v ničem nemění.²⁰⁷

Hlavní princip, který vysvítá ze stránek Časopisu katolického duchovenstva je, že křesťanství je nejsilnější podpora pro obecná a národní práva. Vylepšuje a dává důstojnost zákonodárství. Pozdvihuje člověka a jeho důstojnost.²⁰⁸ To, že církev neustupuje ze svých morálních imperativů, které jsou dány Kristem a zaznamenány v Písmu, je po staletí nosné pro mravní a celkovou důstojnost člověka.

²⁰⁷ BORO VÝ, Dr. Klement. Konfesionalní zákony v Rakousku. *ČKD* 1868, č. 4, s. 305-311.

²⁰⁸ a: *Křesťanství a reformy*, s. 68.

Závěr

Cílem této magisterské diplomové práce bylo zpracování teologických příspěvků především z oblasti morální teologie tak, jak vycházely na stránkách Časopisu katolického duchovenstva. Časově pak šlo o léta 1828 až 1878, tedy o prvních padesát ročníků tohoto časopisu. Cíl práce se podařilo naplnit prostřednictvím pěti kapitol. Práci doprovázela snaha přiblížit články a jejich morální tematiku v periodiku podle toho, jak se vyskytovaly a jak časopis reagoval na vývoj na poli církevně teologického, politického a společenského vývoje v českých zemích.

V prvních dvou kapitolách bylo zapotřebí seznámit se s pozadím, na kterém vyrostl Časopis katolického duchovenstva. Nejprve bylo zapotřebí vidět celkové společenské, kulturní a politické pozadí období, ohraničené roky 1828 – 1878. Šlo tedy o historické vymezení období a následně o nástin církevního vývoje a scholastiky. Teprve poté bylo možné přistoupit k samostatnému pojednání o Časopisu katolického duchovenstva, kterému se věnovaly následující kapitoly.

Protože historické literatury je velký dostatek, bylo zapotřebí vybrat díla, která o daném období pojednávají, a nashromáždit materiál tak, aby bylo možné vymezenou dobu uspokojivě charakterizovat. Stejně to bylo u církevních dějin.

Problém při této práci vyvstal ve chvíli, kdy bylo zapotřebí určit, jak uchopit dané období. Vzhledem k množství událostí a dějinných kontextů v Evropě nebylo možné zabývat se podrobnými souvislostmi.

Bylo třeba držet se časového vymezení práce a územně pojmout jen české země v rámci Rakouské monarchie, jejíž součástí české země byly. Nabízelo se hovořit o historii českých zemí pod zorným úhlem revolučního roku 1848. O tom, co mu předcházelo a co z tohoto revolučního roku vzešlo.

Zkoumané historické prameny daného období naskytly ještě jiný pohled. Šlo o období národního uvědomění, procitání českého nacionalismu, do jehož rámce přirozeně zapadal Časopis katolického duchovenstva.

Po bližším seznámení se s literaturou a Časopisem katolického duchovenstva, zůstalo nakonec u členění, jež se zpočátku nabízelo, tedy rozdělení na období před a po

revolučním roku. Tento postup byl nakonec zvolen v souvislosti s předsevzetím položeným na začátku práce, pojednat také o celkovém církevním pozadí dané doby. Otázka zaměření se jen na rys nacionální je možná namísto, zůstává ovšem otázkou, nakolik by to bylo nosné pro morální hledisko, které je těžištěm této diplomové práce.

Nejobtížnější bylo pojednat o neoscholastice, protože prakticky žádná literatura k tomuto tématu není k dispozici. Dále bylo obtížné zjistit, jaké církevní dokumenty v dané době vyšly, vezmeme-li, že nešlo jen o encykliky. Proto se v kapitole zaměřující na dění v církvi zmiňovalo jen to, co bylo v dění církve nejdůležitější, pontifikát papeže Pia IX., Syllabus a I. Vatikánský koncil. A vedle toho dvě důležitá dogmata, jedno týkající se neposkvrněného početí Panny Marie a druhé, týkající se neomylnosti papeže.

S takto vnesenými „kartami“ bylo možné přistoupit k pojednání o Časopisu katolického duchovenstva. Tato část bylo rozdělena na tři kapitoly. V té první se hovořilo o časopisu jako takovém, poté o jednotlivých redaktorských obdobích a přispěvatelích a na závěr došlo na zpracování článků s morální a dějinnou problematikou, s pokusem o jakousi morální reflexi.

Zajímavé bylo sledovat, nakolik jednotliví autoři reflektovali dění kolem sebe, ať v Rakouské monarchii nebo v církvi celkově. Například okolnosti okolo vyhlášení nových dogmat. Dá se říci, že Časopis katolického duchovenstva konání koncilu a papežské neomylnosti věnoval minimální pozornost. A když, tak jen informativním způsobem. Například, že byl vyhlášen koncil nebo vysvětlení odsouzených vět uvedených v *Syllabu*. Je zajímavé, že se během pokoncilního desetiletí neobjevily žádné komentáře a teologická reflexe o vyhlášené papežské neomylnosti. V Časopise nenajdeme ani žádnou diskuzi s představiteli církve, kteří s neomylností nesouhlasili a dali základ starokatolickému hnutí. Větší pozornost byla věnována *Syllabu* a teologii dogmatu o Neposkvrněném početí Panny Marie. Byly to většinou články vysvětlující, komentující a vyplývalo z nich, že vlastně nejde o nic zvláštního. Že jde jen o přirozenou věc, která je samozřejmá a teď se o ní jen oficiálně mluví.

To, čemu se články věnovaly z různých pohledů, bylo dění v Rakouské monarchii. A pak tomu, co praktického bylo třeba řešit v oblasti pastorace, především šlo o zpovědní praxi a svátost manželství. Problematika manželství byla pojednána především z pohledu z právně-kanonického a ne z pohledu morálně-teologického.

Formování a vzdělávání člověka bylo zásadní téma pro Časopis katolického duchovenstva, které vyplývalo z jeho charakteru a z toho, k čemu byl určen. Zvláště v historických člancích byla vidět prozíravost katolické církve. Autoři v nich poukazovali na skutečnou podstatu vzájemnosti mezi církví a státem, kterou stát jen proklamoval. Církev měla sloužit státu a na tuto nepravost autoři upozorňovali. Dokázali například vidět i to, kam až dojde a kam směřuje společenský vývoj v kontextu francouzské revoluce, liberalismu a osvícenectví. Zdá se, že autoři měli dobrý vhled do událostí a odsoudili, respektive upozornili, na nebezpečí komunismu. Zároveň upozorňovali na důležitost církevních aktivit, zejména v péči o chudé, která vyplývala ze sociální nutnosti.

Při hodnocení Časopisu katolického duchovenstva je třeba zmínit, že stát reagoval na události daleko pružněji, ve srovnání s církví, která reagovala a obecně reaguje až po čase. Taková reakce církve má své klady a zápory. Tato „pasivita“ by mohla sloužit jako námět pro nějakou další práci, z které by vyplynul konkrétní postulát, zda je dobré, když církev na stávající dění bezprostředně nereaguje. Ve srovnání s církví stát využíval církevně-společenské dění pro vlastní prospěch. Vezměme třeba prohlášení o papežské neomylnosti, které se stalo důvodem pro vypovězení konkordátu.

Autoři v Časopise katolického duchovenstva ve svých člancích reagovali velmi přehledně, jasně a trefně na události, zejména sociálně-politické, které se děly v Rakouské monarchii a blízké Evropě. Je otázkou, proč obdobně nereagovali v souvislosti s děním v církvi. A když, tak se setkáváme v člancích spíše s informací, než s jakoukoliv reflexí. Obdobně tomu tak bylo i v případě vyhlášení neomylnosti papeže. Můžeme konstatovat, že tato událost byla v člancích předvídaná a v období vyhlášení pak již výrazněji nekomentovaná.

Morální tematika v člancích Časopisu katolického duchovenstva byla koncipována na principu novoscholastiky, kde ctnosti hrají hlavní roli. Katolická morální teologie autorů Časopisu stála v určité opozici vůči Kantově etice, která v člověku nacházela morální imperativ jakožto subjektivní, ale přirozený řád. Morální teologie reflektovaných autorů zdůrazňovala především objektivitu Božího práva, kterého je církev strážkyně.

Témata morální teologie se týkala mravního citu, svědomí, ctnosti, svobody, pokory, pokání a sebevraždy.

Zpracování článků s morální problematikou v Časopise katolického duchovenstva představovalo velmi těžký úkol, především proto, že neměli jednolitého charakteru a jen velmi málo jich můžeme považovat za články z morální teologie. Není možné z nich dát dohromady systematickou morální nauku. Přesto většina z nich obsahovala elementy morální teologie. Šlo především o články morálně-dějinné.

Seznam použitých zkratk

ČKD – Časopis katolického duchovenstva

Seznam literatury

- a: Budoucí koncil oekumenický. *ČKD* 1868, č. 7, s. 508-526.
- a: Citát. *ČKD* 1828, č. 1, s. 2.
- a: Encyklika. *ČKD* 1865, č. 1, s. 61-68.
- a: Ještě slovo o Konkordátu. *ČKD* 1861, č. 8, s. 586-595.
- a: Křesťanství a reformy. *ČKD* 1848, č. 1, s. 58-80.
- a: O příčinách zmáhající se nevěry a náboženské netečnosti. *ČKD* 1851, č. 1, s. 16-39.
- a: O svobodě tisku a o něčem jiném ještě. *ČKD* 1848, č. 2, s. 154-158.
- a: Pauperismus. Proletariat. Socialismus. Kommunismus. *ČKD* 1849, č. 4, s. 38-51.
- a: Pojem a výměr svobody. *ČKD* 1849, č. 1, s. 39-50.
- a: Poměr církve k obci. *ČKD* 1848, č. 1, s. 49-58.
- a: Proč se od tolika svobodomyšlných o porobu církve a o to usiluje, aby podřízena byla státu? *ČKD* 1848, č. 1, s. 170-174.
- a: Reformace a revoluce. *ČKD* 1852, č. 2, str. 125-129.
- a: Slovo k důstojnému a velebnému duchovenstvu, od redaktora. *ČKD* 1848, č. 4, s. 3-16.
- a: Úmrtí... Wáclawa Leopolda Chlumčanského z Přestawlk a Chlumčan pl. tit. Arcibiskupa Pražského. *ČKD* 1830, č. 2, s. 317.
- a: Úvod. *ČKD* 1828, č. 1, s. 5-12.
- a: Wáclaw Leopold Chlumčanský, Rytíř z Přestawlk a Chlumčan. *ČKD* 1831, č. 1, s. 153.
- a: Zřízení spolku Svato-Prokopského. *ČKD* 1861, č. 5, s. 390-391.
- BACKHOUSE, Stephen. *Malé kompendium křesťanských dějin*. Praha: Knižní klub, 2012.
- BĚLINA, Pavel. - HLAVAČKA, Milan. - TINKOVÁ, Daniela. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek XI.a, 1792-1860. Praha: Paseka, 2013.
- BOROVÝ, Dr. Klement. Kněží v zastupitelstvu obecním a zemském. *ČKD* 1863, č. 8, s. 561-571.
- BOROVÝ, Dr. Klement. Konfesionalní zákony v Rakousku. *ČKD* 1868, č. 4, s. 305-311.
- BOROVÝ, Dr. Klement. Konkordát a nepřátelé jeho. *ČKD* 1867, č. 7, s. 539-549.

- BOROVÝ, Dr. Klement. Osmdesát thesů znovu zavržených encyklikou Pia IX. od 8. prosince 1864. *ČKD* 1865, č. 1 - 5.
- BÝČEK, Tomáš. Otázky při zpovědi. *ČKD* 1864, č. 8, s. 606-611.
- ČÁŇOVÁ, Eliška. *Slovník představitelů katolické církevní správy v Čechách v letech 1848-1918*. Praha: Státní ústřední archiv, 1995.
- Český slovník bohovědný*. Díl 3. Praha 1930.
- DOLEŽAL, Emanuel. O zkužbách snaubců. *ČKD* 1846, č. 1 - 4.
- DROZD, Jaromír. Syllabus Jeho Svatosti Pia IX. *ČKD* 1878, č. 5, s. 385-386.
- DVOŘÁK, Rudolf. *Dějiny markrabství moravského II*. Praha: Levné knihy Kma, 2000.
- EFMERTOVÁ, Marcela C. - SAVICKÝ, Nikolaj. *České země. 1848-1918*. Díl I. Od březnové revoluce do požáru Národního divadla. Praha: Libri, 2009.
- FILIPÍ, Pavel. *Křesťanstvo. Historie, statistika, charakteristika křesťanských církví*. Brno: CSDK, 1998.
- FISCHER, Heinz Joachim. *Dějiny papežů. Analýzy současného stavu církve*. Olomouc: Fontána, 2005.
- FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce*. Sv. 1. Praha: Academia, 1985.
- FRANZEN, August. *Malé dějiny církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.
- GALLA, Jan Nepomuk. Slovo o zdrželiivosti. *ČKD* 1846, č. 1, s. 113-128.
- HANUŠ, Jiří. *Dějiny kultury a civilizace západu v 19. Století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002.
- HAUSMANN, Josef. Kterak může duchovní pastýř působiti na zbožnost a mravnost osob služebných? *ČKD* 1867, č. 6, s. 446-453.
- HAVRÁNEK, A. *Křesťanská etika*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1971.
- HAVRÁNEK, František. O nečistých věcech: proč se gmenugj a gsau nečisté? *ČKD* 1838, č. 4, s. 552-570.
- HLAVÁČ, Jan. O samostatné důstognosti a neodwislosti Řjmského papeže. *ČKD* 1841, č.1, s. 3-9.
- HUBERT, Jedin. *Malé dějiny koncilů*. Praha: Česká katolická charita, 1990.
- J. B. Svoboda. Rovnost. Bratrství! *ČKD* 1849, č. 1, s. 51-63.
- JABULKA, P. František. Jak může duchovní své vlasti prospěti? *ČKD* 1838, s. 272-284.

- JIRSÍK, Jan Valerián. Proč gsem Katoljkem? *ČKD* 1835, č. 2, str. 183-202.
- JIRSÍK, Jan Valerián. O cjrkewnjm přikázanj postu. *ČKD* 1839, č. 1, s. 43-68.
- JIRSÍK, Jan Valerián. O přjsaze. *ČKD* 1836, č. 2, s. 280-302.
- JUNGMANN, Josef. *Zápisky*. Praha: Budka Jiří, 1998.
- KADLEC, Jaroslav. *Dějiny katolické církve III*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1993.
- KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha: Zvon, 1991.
- KALISTA, Zdeněk. *Stručné dějiny Československé*. Praha: Vyšehrad, 1992.
- KEIL, Antonín Hubert. Papež a práwa geho. *ČKD* 1841, č. 2, s. 211-229.
- KLÍMA, Arnošt. *Revoluce 1848 v českých zemích*. Praha: SPN, 1974.
- KOŘALKA, Jiří. *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914*. Praha: Argo, 1996.
- KRYŠTŮFEK, Dr. František. Xaver. Císař František I. *ČKD* 1879, č. 1 - 4.
- KÜNG, Hans. *Malé dějiny katolické církve*. Brno: Barrister&Principal, 2005.
- LÉBLOVÁ, Marta. *Církev. Sekularizace. Nacionalismus*. Brno: L. Marek, 2009.
- LNĚNIČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové. 1792-1848*. Praha: Libri, 1999.
- LOZINSKIJ, Samuil Gorasevič. *Dějiny papežství*. Praha: Horizont, 1989.
- MACHULA, Tomáš. Rahnerův geniální strategický tah? *Katolický týdeník* 2004, č. 33.
- MAREK, P. Prof. ThDr. Theodor Kohn. *Život a dílo olomouckého arcibiskupa*. Kroměříž 1994.
- MEDEK, Václav. *Cesta české a moravské církve staletími*. Praha: Česká katolická charita, 1982.
- MOKRÝ, Vojtěch. O církevních zákonech z stran manželství, jak by se jich plnění usnadnilo, a rozličným nesnázem předešlo. *ČKD*, 1850, č. 2, s. 114-130.
- NĚMEČEK, Jakub. Wědecké osprawedlněnj cjrkewnjch přikázanj. *ČKD* 1839, č. 4, s. 740-750.
- NEŠPOR, Zdeněk R. *Náboženství v 19. století*. Praha: Scriptorium, 2010.
- NEUNER, J. - ROOS, H. *Viera církvi v úradných dokumentoch jej magistéria*. Trnava: Dobrá kniha, 1995.
- Ottův slovník naučný nové doby. Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Díl 3., sv. 2. Praha 2001.
- Ottův slovník naučný*. Díl 4; 7; 10; 13; 14; 15; 19; 22; 23; 25; 26; 27. Praha: Paseka,

Argo 1997 - 2002.

OVEČKA, Libor. *"Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré..." Česká katolická morální teologie 1884-1948*. Praha: Karolinum, 2011.

PÁNEK, Jaroslav. TŮMA, Oldřich. BOUBÍN, Jaroslav. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum, 2008.

PEKAŘ, Josef. *Dějiny Československé*. Praha: Akropolis, 1991.

PEŠINA, Václav. Zpráva o Časopisu pro Katolické Duchovenstvo. *ČKD* 1833, č. 1, s. 3-10.

PETER, Fr. Co jest křesťanské vlastenectví? *ČKD* 1847, č. 2, s. 266-275.

PETRÁČEK, Tomáš. - *Časopis Budoucnost a předchůdci liberálního katolicismu a křesťanské demokracie* [2013-12-06]. <http://christnet.cz/clanky/5172/zmena_paradigmatu.url>

PETRÁČEK, Tomáš. - *Doba pontifikátu Pia IX., odcizení společnosti a církve* [2013-12-06]. <http://christnet.cz/clanky/5177/doba_pontifikatu_pia_ix_odcizeni_spolecnosti_a_cirkve.url>

PUTNA, Martin, C. *Česká katolická literatura 1848-1918*. Praha: Torst, 1998, 258.

SIKA, Jan: Samovražda. *ČKD* 1869, č. 1 – 2.

SKOBLÍK, Jiří. *Přehled křesťanské etiky*. Praha: Karolinum, 1997.

SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: Snahy sociální revoluce a úloha církve. *ČKD* 1871, č. 1 – 2.

SLÁMA, F. J. Pauti, gegich půwod, zrušt a mrawnj cena, i co strany nich duchownjmu pastýři k zachowáwánj. *ČKD* 1830, č. 2, s. 224

STÁREK, Dr. Jan Nepomuk. O potahu prawé pokory k wáženj sebe samého. *ČKD* 1840, č. 4, s. 616-635.

STÁREK, Dr. Jan Nepomuk. O welebnosti swědomj w úkonech geho. *ČKD* 1839, č. 3, s. 453-467.

ŠAFRÁNEK, J. Karel Alois Vinařický. *ČKD* 1926, č. 7, s. 406-412.

ŠKORPÍK, František. O swaté stolici. *ČKD* 1839, č. 1, s. 109-122.

ŠNEIDER, prof. František. O swátosti swatého pokánj. *ČKD* 1840, č. 1, s. 27-60.

ŠPACHTA, Dominik Alois. Rozvedení manželů od stolu a lože. *ČKD* 1842, s. 55-68, 255-272.

ŠTAIF, Jiří. *Revoluční léta 1848–1849 a české země*. Praha: Historický ústav ČSAV, 1990.

TUMPACH, Dr. Dr. Klement Borový. *ČKD* 1897, č. 7, s. 448.

- TUMPACH, Dr. Probošt Dr. Alois Jirák. *ČKD* 1907, č. 4, s. 272-276.
- TUMPACH, J. - PODLAHA, A. *Český slovník bohovědný*. III. díl. Praha: V Kotrba, 1930, s. 307 – 308.
- ULLMANN, Antonín. Sada, kterauž se dowozuge, že w Morálce, křesťanskau-li se nazýwati má, důwodný wýklad wjry w Krista, Syna Božjho a přjkaz úcty, s tauže wjrau se srownáwagej, obsažen býti musj. *ČKD* 1835, č. 3, s. 403-415.
- VÁCLAVÍČEK, Václav Vilém. O svátosti manželství. *ČKD* 1831, s. 263-280.
- VEBER, Václav. *Dějiny Rakouska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.
- VINAŘICKÝ, Karel. Ze života kan. Karla Vinařického. *ČKD* 1869, č. 3, s. 218-228.
- WINTER, Eduard. *Benard Bolzano a jeho kruh*. Brno: Akord, 1935.
- ZAHRADNÍK, Vincenc. O cestách ku poznánj mrawnjho dobra wedaucjch. *ČKD* 1837, č. 1, s. 25-45.
- ZAHRADNÍK, Vincenc. O rozdjlu mezi duchownjm a swětským úřadem. *ČKD* 1834, č. 1, s. 46-64.
- ZAHRADNÍK, Vincenc.: O určitedlnosti a swobodě wůle lidské. *ČKD* 1835, č. 1, s. 3-25.
- ZAHRADNÍK, Vincenc. O wnitřnj powaze ctnosti. *ČKD* 1836, č. 3, s. 532-561.
- ZEIDLER, Jarolím. Wychowánj mládeže, zwláštnej pramen nenábožnosti nyněgšjho wěku. *ČKD* 1834, č. 1 – 2.
- ZIEGLER, Josef Liboslaw. Pogednánj o mrawném citu. *ČKD* 1829, č. 2, s. 217-227.
- ZLÁMAL, Bohumil. *Příručka církevních dějin VI. Doba probuzeného katolicismu (1848-1918)*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2009.

Přílohy

Příloha č. 1 – články v redakčním období 1828-1852

Církev

Anonym: Uspořádání církevních záležitostí v říši Rakouské. ČKD 1850, s. 163-167

Plaucar, F.: Poměr církve k obci. ČKD 1848, s. 49-58.

Plaucar, F.: Poměr škol k církvi i státu. ČKD 1850, s. 130-140

Zahradník, V.: O rozdílu mezi duchovním a světským ouřadem. ČKD 1834, s. 46-64

Hlaváč, J. N.: O samostatnosti římského papeže. ČKD 1841, s. 3-9.

Keil, A. H.: Papež a práva jeho. ČKD 1841, s. 211-229.

Mokrý, V.: O právu římského papeže potvrzovati zvolené biskupy. ČKD 1850, s. 56-70.

Pešina, V. M.: Conclave; ČKD 1846, s. 402.

Škorpík, F.: O svaté stolici. ČKD 1839, s. 109-122.

Morálka

Anonym: Pauperismus - Proletariát - Socialismus - Komunismus. ČKD 1849, s. 38-51.

Anonym: Pojem a výměr svobody. ČKD 1849, s. 39-50.

Galla, J. N.: Slovo o zdrženlivosti. ČKD 1846, s. 113-128.

Hawránek, F.: O nečistých věcech: proč se jmenují a jsou nečisté? ČKD 1838, s. 552-570.

Jabulka, P. Fr.: Jak může duchovní své vlasti prospěti?, ČKD 1838, s. 272-284.

Jirsík, J. V.: Proč jsem Katolíkem? ČKD 1835, s. 183-202.

Jirsík, J. V.: O církevním přikázání postu. ČKD 1839, s. 43-68.

Němeček, J.: Vědecké ospravedlnění církevních přikázání. ČKD 1839, s. 740-750.

Peter, F.: Co jest křesťanské vlastenectví? ČKD 1847, s. 266-275.

Sláma, F. J.: Vysvětlení katolických církevních obyčejů, ..., ČKD 1840, s. 749-752.

Stárek, J. N.: O velebnosti svědomí v úkonech jeho. ČKD 1839, s. 453-467.

Stárek, J. N.: O potahu pravé pokory k vážení sebe samého. ČKD 1840, s. 616-635.

Šneider, F.: O svátosti svatého pokání. ČKD 1840, s. 27-60.

Ullmann, A.: Sada, kterouž se dovozuje, že v Morálce, křesťanskou-li se nazývati má, důvodný výklad víry v Krista, Syna Božího a příkaz úcty, s toužé vírou se srovnává, obsažen býti musí. ČKD 1835, s. 403-415.

Zahradník, V.: Důkaz božství Pána našeho Ježíše Krista z mravní povahy jeho. ČKD 1833, s. 509-544.

Zahradník, V.: O určitelnosti a svobodě vůle lidské. ČKD 1835, s. 3-25.

Zahradník, V.: O vnitřní povaze ctnosti. ČKD 1836, s. 532-561.

Zahradník, V.: O cestách k poznání mravního dobra vedoucích. ČKD 1837, s. 25-45.

Klérus

Anonym: O bezženství kněžském vůbec a zvláště v Čechách a na Moravě. ČKD 1845, s. 112-151, 326-378, 512-534, 697-723.

Karlík H.: O kšaftech duchovních osob. ČKD 1835, s. 43-72.

Schulte, J. B.: Hlasy světských učenců o bezženství kněžstva. ČKD 1841, s. 520-525.

Václaviček, V. V.: O bezženství katol. duchovenstva. ČKD 1829, s. 29-58

Manželství

Anonym: O smíšených manželstvích. ČKD 1840, s. 650-671.

Anonym: O smíšených manželstvích. ČKD 1841, s. 74-100.

Anonym: O prominutí překážek manželství rušících a o platech s ním spojených. ČKD 1849, s. 103-111.

Anonym: O civilním sňatku manželském. ČKD 1849, s. 87-93.

Anonym: Dodavek k civilnímu manželství. ČKD 1851, s. 86-97.

Havránek, F.: O smíšených manželstvích. ČKD 1842, s. 734-738.

Helfert, J.: O překážce v manželství příbuzenstvím a švagrovstvím z nemanželského zplození a zrození. ČKD 1832, s. 163-189.

Holubář, G.: Katolické cvičení o smíšených manželstvích. ČKD 1842, s. 36-55

Hron, V.: O oddavkách na smrtelném loži. ČKD 1838, s. 256-272.

Mokrý, V.: O církevních zákonech ze stran manželství. ČKD 1850, s. 114-130.

Pohan, V. A.: Rada katolickému ženichovi v záležitosti smíšeného manželství. ČKD 1943, s. 123-131.

Šmídek, K.: O civilním sňatku manželském. ČKD 1851, s. 47-71.

Špachta, D. A.: Rozvedení manželů od stolu a lože. ČKD 1842, s. 55-68, 254-272.

Špachta, D. A.: O smíšených manželstvích. ČKD 1842, s. 504-518, 634-652.

Václaviček, V. V.: O nerozlučitelnosti svazku manželského. ČKD 1828, s. 39.

Voborník, S.: Promluvení k nevěstě, která se za jinověrce vdáti míní. ČKD 1838, s. 428-443.

Vrána, Š.: Ustanovení papežské strany překážek stavu manželského z pokrevnosti a příbuzenství. ČKD 1837, s. 151-157.

Vrána, Š.: Příklad z manželského práva. ČKD 1843, s. 679-685.

Varia

Anonym: O křtu doma udělovaném. ČKD 1851, s. 53-66.

Zahradník, V.: Způsob, kterýmž se poznává, jak dalecí jsou sobě kteří pokrevenci a příbuzenci. ČKD 1848, s. 73-85.

Příloha č. 2 – články v redakčním období 1860-1868

Církev

Anonym: Hájení práva farního. ČKD 1860, s. 136-137, 295.

Borový, K.: Právo patronátní v Čechách. ČKD 1866, s. 481-491.

Borový, K.: O právech nekneží v církvi katolické. ČKD 1867, s. 460-469.

Laurin, F.: Corpus juris canonici. ČKD 1862, s. 100-116.

Borový, K.: Kněží v zastupitelství obecním a zemském. ČKD 1863, s. 561-571.

Borový, K.: Konfesionalní zákony v Rakousku. ČKD 1868, s. 305-311.

Borový, K.: V příčině papežských rezervátů. ČKD 1867, s. 70.

Hausmann, J.: Otázka o povinnosti patronátní. ČKD 1861, s. 219.

Havlů, J.: Budoucí koncil oekumenický. ČKD 1868, s. 508-526.

Morálka

Býček, T.: Otázky při zpovědi. ČKD 1864, s. 606-611.

Hausmann, J.: Kterak může duchovní pastýř působiti na zbožnost a mravnost osob služebných? ČKD 1867, s. 446-453.

J. H.: Slovo o svobodě. ČKD 1862, s. 294-302.

Skočdopole, A.: O manželských překážkách ve zpovědnici objevených. ČKD 1867, s. 172-203.

Klérus

Havránek, F.: Kněžské důstojenství. ČKD 1866, s. 331-335.

Novák, T.: Původ a vývin celibátu. ČKD 1868, s. 161-168.

Schulte, J. B.: O potřebné známosti určitého jazyka k dosažení benefícia. ČKD 1861, s. 210-215.

Vinařický, K.: O zkrácení fundačních kaplanů při uprázdněných beneficiích. ČKD 1864, s. 385-391.

Manželství

Auerhann, F.: Pokoutnost. ČKD 1860, s. 583-599.

Bílý, J.: Civilní a smíšené manželství. ČKD 1861, s. 360-368.

Borový, K.: O Sňatcích cizozemců v Rakousku a obyvatelů Rakouska v cizozemsku. ČKD 1866, s. 202-213.

Borový, K.: Manželství občanské před soudem katolické církve. ČKD 1867, s. 147-154.

Borový, K.: O překážce smíšeného manželství. S. ČKD 1867, s. 68.

Borový, K.: Oddavky na smrtelném loži. ČKD 1867, s. 469-472.

Borový, K.: Nesvorní manželé. ČKD 1867, s. 475-477.

Borový, K.: Manželský soud v Praze. ČKD 1868, s. 222-223.

Borový, K.: Manželské právo v Rakousku. ČKD 1868, s. 369-384.

Borový, K.: Ohlášky manželství. ČKD 1868, s. 387-388, 539.

Borový, K.: Otázky z manželského práva. ČKD 1868, s. 539-542.

Hausmann, J.: Tajné sliby manželské. ČKD 1861, s. 596-599.

Hausmann, J.: Pastorální pád z manželského práva. ČKD 1863, s. 223-224.

Hausmann, J.: Připomínky o překážce manželstva pro rozličné vyznání víry snoubenců. ČKD 1863, s. 299-303.

Hausmann, J.: Porovnání starého a nového zákona manželského. ČKD 1863, s. 407-419.

Jánský, F.: Církevní žehnání sňatku manželského. ČKD 1867, s. 501-519.

Kupka, J.: Ohlášky manželské a promíjení jich. ČKD 1862, s. 169-179.

Laurin, F.: O manželství. ČKD 1860, s. 130-136.

Laurin, F.: O násilí a strachu co překážce manželství. ČKD 1867, s. 401-432.

Laurin, F.: Zřetel k veřejné mravopoctnosti. ČKD 1862, s. 575-593.

Laurin, F.: Impedimentum criminis. ČKD 1863, s. 33-46, 104-132.

Laurin, F.: Forma Tridentina. ČKD 1865, s. 6-30.

Laurin, F.: Závaznost formy Tridentické. ČKD 1865, s. 161-178.

Plaucar, F.: Případ z pastýřského života, hledící k občanskému příbuzenství. ČKD 1865, s. 149-150.

R. S.: Cizoložství, občanská překážka stavu manželského. ČKD 1863, s. 463-464.

Skočdopole, A.: O manželských překážkách ve zpovědnici objevených. ČKD 1867, s. 172-203.

Křest, legitimace, adopce, příbuzenství

Anonym: O legitimování dítek nemanželských na Moravě. ČKD 1865, s. 625-628.

Anonym: K otázce o legitimaci dětí narozených před církevními oddavkami rodičů. ČKD 1866, s. 74.

Borový, K.: O legitimaci dítek nemanželských. ČKD 1866, s. 219-224.

Borový, K.: Nejnovější výnos o legitimaci. ČKD 1868/2, s. 141-142.

Borový, K.: Výnos apoštolské stolice o dítkách z občanského manželství. ČKD 1868, s. 212-214.

Borový, K.: O křtu nalezců. ČKD 1868, s. 121-122.

Laurin, F.: Zdání o případu hledícím k obč. příbuzenství. ČKD 1865, s. 221-230.

Vinařický, K.: Uprávnování nemanželských dětí. ČKD 1865, s. 549-550.

Varia

Borový, K.: Konkordát a nepřátelé jeho. ČKD 1867, s. 539-549.

Borový, K.: O farní škole. ČKD 1866, s. 354-371.

Příloha č. 3 – články v redakčním období 1869-1878

Církev

Borový, K.: Předlohy vládní. ČKD 1871, s. 68-71.

Laurin, F.: Co se míní v církevním právu slovem „domicilium“ ? ČKD 1871, s. 401-434.

Hausmann, J.: Synodální návrhy. ČKD 1875, s. 364-373.

Církevní hodnostáři

Borový, K.: Protonotáři apoštolští, komoří a preláti. ČKD 1873, s. 131-136.

Borový, K.: Koadjutor churavého biskupa. ČKD 1873, s. 418-425.

Borový, K.: Vyznamenání duchovenstva v Čechách obvyklá. ČKD 1877, s. 49-51.

Morálka

Sika, J.: Samovražda. ČKD 1869, s. 202-218.

Klérus

Borový, K.: Farář a katecheta. ČKD 1878, s. 541-542.

Manželství

Borový, K.: Platnost sňatku uzavřeného in forma Tridentina. ČKD 1871, s. 61-65.

Borový, K.: O sňatcích obráncův zemských. ČKD 1873, s. 55-61.

Borový, K.: Ohlášky snoubenců náležejících ad militiam vagam. ČKD 1873, s. 268-289.

Borový, K.: Rozvedení od stolu a lože. ČKD 1873, s. 293-295.

Borový, K.: Domicil snoubenců nezletilých. ČKD 1874, s. 376-379.

Borový, K.: Zápis oddavek per delegationem vykonaných do matriky. ČKD 1874, s. 383-384.

Borový, K.: Sňatek lidí bezkonfesionálních. ČKD 1875, s. 142-143.

Borový, K.: Platnost či neplatnost manželství. ČKD 1875, s. 222-223.

Borový, K.: Oddavky per delegationem. ČKD 1876, s. 372-373.

Borový, K.: Smíšená manželství. ČKD 1876, s. 522-525.

Borový, K.: Prohlášky na c. kr. okresním hejtmanství. ČKD 1877, s. 219-221.

Borový, K.: Smíšené manželství. ČKD 1877, s. 310.

Borový, K.: Novella k zákonu manželskému. ČKD 1877, s. 124.

Borový, K.: Oddavky a povinnost vojenská. ČKD 1878, s. 134-135.

Borový, K.: Kdo jest oprávněn k oddavkám. ČKD 1878, s. 136.

Borový, K.: Smlouva při smíšeném manželství. ČKD 1878, s. 298-300.

Borový, K.: Manželství občanské coram ministro aetholico. ČKD 1878, s. 380-381.

Borový, K.: Pohřeb a svatba. ČKD 1878, s. 473.

Borový, K.: Smíšený sňatek v Uhersku uzavřený. ČKD 1879, s. 128-129.

Borový, K.: Smíšené manželství sine cautionibus opportunibus. ČKD 1879, s. 543-544.

Borový, K.: Pasivní assistence a manželství občanské. ČKD 1879, s. 543-544.

Borový, K.: Prohlášky manželské. ČKD 1880, s. 51-52.

Borový, K.: Z manželství občanského nevzniká překážka veřejné mravopověstnosti. ČKD 1880, s. 138/139.

Borový, K.: Error circa virginitatem sponsae. ČKD 1873, s. 61-64.

Borový, K.: Přebáčka disparitatis cultus. ČKD 1874, s. 63-66.

Borový, K.: Přebáčka přístupujícího švakrovství. ČKD 1874, s. 228-229.

Borový, K.: Kde jest quasidomicil. ČKD 1874, s. 449-451.

Borový, K.: Impedimentum ligaminis. ČKD 1875, s. 141-142.

Borový, K.: Přebáčka nezletilosti. ČKD 1875, s. 307-308.

Borový, K.: Tempus clausum a delegace. ČKD 1875, s. 378-379.

Borový, K.: Žehnání při mši pro sponso et sponsa. ČKD 1876, s. 216-217.

Borový, K.: Předpolední kopulace. ČKD 1876, s. 373-374.

Laurin, F.: Může – li se manželství nazývati smlouvou? ČKD 1872, s. 321-346.

Škampa, A.: Podvod při smíšeném manželství. ČKD 1877, s. 47-49.

Křest, legitimace, adopce, příbuzenství

Borový, K.: Náboženské vyznání dítek nemanželských. ČKD 1871, s. 65-67.

Borový, K.: Státní přebáčka nezletilosti. ČKD 1871, s. 306-307.

Borový, K.: Legitimace per rescriptum. ČKD 1871, s. 388-391.

Borový, K.: Legitimace nalezcův. ČKD 1871, s. 461-463.

Borový, K.: Adopce nebo schovanství. ČKD 1873, s. 452-454.

Borový, K.: Příklad adopce. ČKD 1874, s. 447-448.

Borový, K.: Křesťanské dítě otce židovského. ČKD 1875, s. 58-61.

Borový, K.: Křest v domě a úvod matky nekatolické. ČKD 1880, s. 142-143.

Kohn, T.: Křest a úvod mimo chrám. ČKD 1879, s. 321-333.

Varia

Borový, K.: Návrat odpadlíků do církve. ČKD 1874, s. 302.